

МІНІСТЕРСТВО ОБОРОНИ УКРАЇНИ

Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного
Міністерство оборони України

Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного
Міністерство оборони України

Кваліфікаційна наукова праця на
правах рукопису

ПОРОНЮК Роман Олександрович

УДК 355:070:94(477)«1991/2021»

ДИСЕРТАЦІЯ

РОЗВИТОК ІНФОРМАЦІЙНО-МЕДІЙНОЇ КОМПОНЕНТИ ЗБРОЙНИХ СИЛ
УКРАЇНИ У 1991 – 2021 рр.: ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ

032 – історія та археологія

03 – гуманітарні науки

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії.

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ Р.О. ПОРОНЮК

Науковий керівник: Гапеева Ольга Львівна, кандидат історичних наук, старший
науковий співробітник.

Львів – 2024

АНОТАЦІЯ

Поронюк Р.О. Розвиток інформаційно-медійної компоненти Збройних Сил України у 1991 – 2021 рр.: історичний аспект. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 032 «Історія та археологія». – Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, Львів, 2024.

Дисертацію присвячено розвитку інформаційно-медійної компоненти Збройних Сил України в історичній ретроспективі.

У дисертаційній роботі на основі теоретичного аналізу досліджено: стан джерельної бази та історіографію проблематики; діяльність профільних структур збройних сил країн НАТО щодо протидії негативному впливу противника (за досвідом збройних сил Республіки Польща та збройних сил Литовської Республіки).

Уперше у вітчизняній історіографії узагальнено відомості щодо діяльності підрозділів збройних сил Російської Федерації, які проводять інформаційні (інформаційно-психологічні, психологічні) операції на тактичному, оперативному і стратегічному рівнях.

У дисертаційному дослідженні відтворено хронологію розвитку інформаційно-медійної компоненти Збройних Сил України (від моменту їх створення до початку повномасштабного вторгнення Російської Федерації у лютому 2022 р.). Визначено основні форми та методи інформаційного впливу Російської Федерації, які використовуються підрозділами інформаційно-медійної компоненти ЗС України, починаючи з січня 2014 р. до грудня 2021 р.

Практичне значення отриманих результатів полягає у пропозиціях щодо подальшого розвитку інформаційно-медійної компоненти ЗС України, зокрема, удосконалення організаційної структури та виключення функцій дублювання.

У вступній частині обґрунтовано актуальність теми дисертації, визначено мету, об'єкт, предмет дослідження, завдання та методологію, сформульовано

наукову новизну і практичне значення, наведено список публікацій за темою дисертації, структуру й обсяг дослідження.

У першому розділі досліджено стан наукової розробленості теми, джерельну базу, історіографію та методи, які були застосовані для отримання наукових результатів.

У другому розділі простудійовано діяльність інформаційно-медійних та кібернетичних підрозділів збройних сил Литовської Республіки щодо інформування населення і міжнародної спільноти, формування позитивного іміджу країни, протидії інформаційним загрозам з боку недружніх країн засобами масової інформації.

Проаналізовано особливості національного законодавства щодо національної та інформаційної безпеки, функціонування системи стратегічних комунікацій, діяльності пресслужб збройних сил Литовської Республіки, способи реагування на інформаційні інциденти і формування відповідних звітів.

Досліджено завдання і структуру військових засобів масової інформації (газет, радіо, телебачення, Інтернет-ресурсів), інформаційних агенцій та пресслужб. Уперше досліджено діяльність та організаційно-штатну структуру інформаційно-медійної компоненти збройних сил; до наукового обігу введено нормативно-правові акти з питань стратегічних комунікацій та реагування на інформаційні інциденти.

У роботі також зроблено порівняльний аналіз спільних рис і відмінностей між інформаційно-медійними структурами ЗС України та збройних сил Литовської Республіки, зокрема, щодо комплектування особовим складом і цивільним персоналом військових засобів масової інформації.

У дослідженні доведено, що саме гібридна війна Російської Федерації проти Української держави стала тригером, який спонукав військово-політичне керівництво Литовської Республіки уточнити завдання інформаційно-медійної компоненти збройних сил і удосконалити законодавство країни щодо інформаційної та кібернетичної сфер.

Також у другому розділі досліджено організацію інформування місцевого населення та міжнародної спільноти щодо діяльності збройних сил Республіки Польща. Окрім пресслужб військових частин, установ, відомств, особлива увага приділена військовим засобам масової інформації (друкованим виданням, Інтернет-виданням, телебаченню та радіо). Розкрито питання протидії відповідних структур поширенню негативної інформації щодо діяльності збройних сил Республіки Польща і ЗС України.

Окремо у цьому розділі розглянуто діяльність інформаційно-медійної компоненти збройних сил Російської Федерації у період 1991 – 2021 рр. Основна увага зосереджена на історичних передумовах їх створення, завданнях і напрямках діяльності. Розглянуто процес трансформації вищевказаних структур та їх роль у підготовці інформаційного фону для майбутніх загарбницьких війн у Чеченській та Дагестанській Республіках, Грузії, Україні у визначеному часопросторі.

Досліджено діяльність підрозділів інформаційного забезпечення міністерства оборони, генерального штабу, округів, флотів, дивізій Російської Федерації. Проаналізовано організаційно-штатні структури військових газет, журналів, радіо, телебачення, підрозділів інформаційно-психологічних операцій, інформаційної протидії, інформаційної боротьби та інших структур, які активно діють у інформаційно-медійній площині.

У третьому розділі предметом розгляду став історичний процес формування цілісної системи взаємодії з громадськістю та інформування населення про діяльність українського війська в особливий період: від початку проведення Антитерористичної операції на території Донецької та Луганської областей у 2014 р. до перших днів повномасштабної збройної агресії Російської Федерації проти України 24 лютого 2022 р.

Розглянуто і проаналізовано доцільність та ефективність організаційних заходів щодо реформування пресслужб МОУ, Генерального штабу ЗС України, командувань родів і видів військ (сил), оперативних командувань, військових

частин бригадної ланки і Територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки (військових комісаріатів).

Окрема увага приділена створенню пресслужби штабу Антитерористичної операції на Сході України у 2014 р. Саме тоді, у розпал бойових дій на території Донецької та Луганської областей, Російська Федерація застосувала весь арсенал новітніх методів гібридної війни, фактично «вкидуючи» в український інформаційний простір неправдиві або ж викривлені новини про події того часу. Тому, враховуючи величезний попит і вимогу українського суспільства та міжнародного співтовариства щодо отримання достовірної, об'єктивної і, найголовніше, оперативної інформації, виникла необхідність у створенні абсолютно нового інформаційного підрозділу – пресслужби у складі штабу Антитерористичної операції.

Також досліджено реорганізацію системи друкованих військових ЗМІ (газет, журналів тощо) з подальшою їх трансформацією в електронні ЗМІ та інтеграцією у глобальний інформаційний простір. Проаналізовано процес створення системи зв'язків з громадськістю та її відповідність вимогам країн НАТО у нещодавно створених військових структурах, родах і видах військ (сил) у ЗС України. Вивчено питання комплектування офіцерських посад структур зв'язків із громадськістю.

Основну увагу зосереджено на дослідженні комплексу відомчих організаційно-розпорядчих актів з питань діяльності структур зв'язків із громадськістю ЗС України і документів, які зберігаються в особистих архівах колишніх працівників пресслужб МОУ та оперативних командувань за період, визначений хронологічними межами наукової розвідки. Більшість джерел введено до наукового обігу вперше.

Встановлено, що Україна однією з перших незалежних країн на теренах колишнього СРСР створила систему зв'язків із громадськістю у ЗС України, що є свідченням демократичного шляху розвитку держави. Доведено, що попри суттєве скорочення військових засобів масової інформації та постійний пошук оптимальної моделі інформаційно-медійного супроводження заходів

військового будівництва в Україні, вдалося зберегти кваліфікованих фахівців-журналістів та надалі забезпечувати виконання ними завдань за призначенням.

У четвертому розділі запропоновано періодизацію інформаційно-медійної компоненти Збройних Сил України. Досліджено діяльність підрозділів інформаційно-психологічних операцій ЗС України у період з перших років будівництва українського війська до початку повномасштабного вторгнення. Основна увага сконцентрована на історичних передумовах їх виникнення, діяльності та функціонування.

Розглянуто діяльність груп моніторингу інформаційного простору та протидії обласних військових комісаріатів і військових частин безпосереднього підпорядкування оперативних командувань Сухопутних військ ЗС України у 2018 – 2020 рр. Проаналізовано історичні передумови та правничі підстави їх створення, діяльність щодо протидії негативному інформаційному впливу в українському медіасередовищі з боку Російської Федерації, узагальнено отриманий досвід у контексті забезпечення інформаційної безпеки держави у воєнній сфері. Досліджено діяльність офіцерів підрозділів інформаційної боротьби за функціональним призначенням у складі Командування Сухопутних військ як у зоні проведення операції Об'єднаних сил, так і в пунктах постійної дислокації.

У роботі проаналізована діяльність стратегічних комунікацій у воєнній сфері в особливий період – до початку повномасштабної російсько-української війни. Відображено історичний процес формування та трансформації системи стратегічних комунікацій у воєнній сфері як складовій національної системи стратегічних комунікацій України. Докладно розглянуто основні завдання та функції стратегічних комунікацій у структурах МОУ та Генерального штабу ЗС України, які полягають у координації діяльності суб'єктів стратегічних комунікацій та імплементації стандартів НАТО на тлі сучасних інформаційних викликів і загроз.

Зроблено аналіз нормативних документів, які регламентують комунікаційну діяльність МОУ, Генерального штабу ЗС України та українського

суспільства. Особлива увага зосереджена на змістовій складовій розпорядчої документації, яка визначає обов'язки всіх структур МОУ, що здійснюють інформаційну діяльність. Водночас отримані результати дають підстави стверджувати, що через відсутність чіткого розподілу обов'язків між всіма елементами інформаційно-медійної компоненти ЗС України, що їхні функції часто дублюються, зокрема, у моніторинговій та комунікаційній діяльності. Автором сформульовано пропозиції щодо удосконалення нормативної бази та визначення кола завдань кожному суб'єкту інформаційно-медійної компоненти Збройних Сил України.

Актуальність дослідження обумовлена сучасними викликами, які постали перед Українською державою та ЗС України. Зокрема, в останні десятиліття спостерігається домінування інформаційної складової у сучасних конфліктах, які відбуваються не лише на полі бою, а й в інформаційному просторі, де маніпуляція інформацією має вагомий вплив на формування суспільної думки про збройні сили. Дослідження організаційної та функціональної складових структур, які відповідають за інформаційну безпеку й інформаційні операції у Збройних Силах України, дає змогу окреслити основні напрями їх діяльності, допомагає розкрити потенційні можливості у контексті захисту національних інтересів Української держави, окреслити перспективи розвитку та посилити їхню роль у протидії ворожій дезінформації та пропаганді.

Отже, тематика дослідження інформаційно-медійної компоненти ЗС України у 1991 – 2021 рр. є актуальною і важливою, а застосування отриманих результатів сприятиме кращому розумінню сучасних викликів у цій сфері.

Ключові слова: ЗМІ, інформаційно-психологічні операції, гібридна війна, журналістика, пропаганда, стратегічні комунікації, зв'язки з громадськістю, Збройні Сили України, російсько-українська війна, інформаційна безпека.

ABSTRACT (SUMMARY)

Poronyuk R.O. Development of the Information-Media Component of the Armed Forces of Ukraine in 1991–2021: A Historical Aspect. – Qualification scientific work as a manuscript.

Dissertation for obtaining the scientific degree of Doctor of Philosophy in the specialty 032 «History and Archaeology». – National Academy of Land Forces named after Hetman Petro Sahaidachny, Lviv, 2024.

The dissertation is devoted to the development of the information-media component of the Armed Forces of Ukraine in a historical retrospective.

Based on theoretical analysis, the dissertation examines: the state of the source base and historiography of the issue; the activities of specialized structures of NATO armed forces to counter the negative influence of the enemy (based on the experience of the Armed Forces of the Republic of Poland and the Armed Forces of the Republic of Lithuania).

For the first time in domestic historiography, information on the activities of the units of the Armed Forces of the Russian Federation conducting information (information-psychological, psychological) operations at the tactical, operational, and strategic levels has been summarized.

The dissertation reconstructs the chronology of the development of the information-media component of the Armed Forces of Ukraine (from their creation to the beginning of the full-scale invasion of the Russian Federation in February 2022). It identifies the main forms and methods of information influence of the Russian Federation used by the information-media units of the Armed Forces of Ukraine from January 2014 to February 24, 2022.

The practical significance of the obtained results lies in the proposals for the further development of the information-media component of the Armed Forces of Ukraine, including the improvement of the organizational structure and the elimination of duplicative functions.

The introduction justifies the relevance of the dissertation topic, defines the purpose, object, subject of the study, research tasks and methodology, formulates

scientific novelty and practical significance, and provides a list of publications on the dissertation topic, as well as the structure and scope of the study.

In the first chapter, the state of scientific development of the topic, the source base, historiography, and methods used to obtain scientific results are examined.

The second chapter investigates the activities of the information-media and cyber units of the Armed Forces of the Republic of Lithuania regarding informing the public and the international community, shaping a positive image of the country, and countering information threats from hostile countries through mass media.

It analyzes the peculiarities of national legislation on national and information security, the functioning of the strategic communications system, the activities of the press services of the Armed Forces of the Republic of Lithuania, methods of responding to information incidents, and the formation of corresponding reports.

The study examines the tasks and structure of military mass media (newspapers, radio and television, internet resources), information agencies, and press services. For the first time, the activity and organizational structure of the information-media component of the armed forces are studied; regulatory legal acts on strategic communications and response to information incidents are introduced into scientific circulation.

The work also considers and provides a comparative analysis of the common features and differences between the information-media structures of the Ukrainian Armed Forces and the Armed Forces of the Republic of Lithuania, particularly regarding the staffing of military media with personnel and civilian employees.

The study proves that the hybrid war of the Russian Federation against Ukraine became a trigger that prompted the military-political leadership of the Republic of Lithuania to specify the tasks of the information-media component of the armed forces and improve the country's legislation on the information and cybernetic spheres.

In the second chapter, the organization of informing the local population and the international community about the activities of the Armed Forces of the Republic of Poland was also studied. In addition to the press services of military units, institutions, and departments, special attention is paid to military mass media (print

publications, internet publications, television, and radio). The chapter highlights the efforts of relevant structures to counter the spread of negative information about the activities of the Armed Forces of the Republic of Poland and the Armed Forces of Ukraine.

A separate section in this chapter examines the activities of the information-media component of the Armed Forces of the Russian Federation during the period 1991-2021. The focus is on the historical prerequisites for their creation, tasks, and areas of activity. The transformation process of these structures and their role in preparing the informational background for future aggressive wars in Chechnya, Dagestan, Georgia, and Ukraine within the specified time frame is discussed.

The study examines the activities of information support units of the Ministry of Defense, the General Staff, districts, fleets, and divisions of the Russian Federation. It analyzes the organizational structures of military newspapers, magazines, radio, television, units of information-psychological operations, information counteraction, information warfare, and other structures actively operating in the information-media sphere.

The third chapter explores the historical process of forming a comprehensive system of interaction with the public and informing the population about the activities of the Ukrainian military during the special period: from the start of the Anti-Terrorist Operation in the Donetsk and Luhansk regions in 2014 to the early days of the full-scale armed aggression of the Russian Federation against Ukraine on February 24, 2022.

The chapter considers and analyzes the appropriateness and effectiveness of organizational measures to reform the press services of the Ministry of Defense, the General Staff of the Armed Forces, the command of branches and types of troops (forces), operational commands, brigade-level military units, and Territorial Recruitment and Social Support Centers (military recruiting center).

Special attention is focused on the creation of the press service of the Anti-Terrorist Operation headquarters in Eastern Ukraine in 2014. During the peak of hostilities in the Donetsk and Luhansk regions, the Russian Federation employed a full

array of modern hybrid warfare methods, «injecting» false or distorted news into the Ukrainian information space. Thus, due to the immense demand and requirement of Ukrainian society and the international community for accurate, objective, and, most importantly, timely information, a new information unit—the press service within the Anti-Terrorist Operation headquarters—was needed.

The reorganization of the system of printed military media (newspapers, magazines, etc.) and their subsequent transformation into electronic media and integration into the global information space are also examined. The study investigates the creation of a public relations system and its compliance with NATO standards in the newly established military structures, branches, and types of troops in the Ukrainian Armed Forces. The issue of staffing public relations officer positions is also studied.

The focus is on examining a set of departmental organizational and administrative acts regarding the activities of the Ukrainian Armed Forces' public relations structures and documents stored in the personal archives of former press service employees of the Ministry of Defense and operational commands for the period defined by the chronological limits of the scientific research. Most of these sources are introduced into scientific circulation for the first time.

It is established that Ukraine was one of the first independent countries in the former USSR to create a public relations system within its Armed Forces, indicating a democratic path of state development. It is proven that, despite the significant reduction in military mass media and the constant search for an optimal model of information-media support for military construction measures in Ukraine, it was possible to retain qualified journalist specialists and continue to ensure they perform their tasks as intended.

The fourth chapter proposes a periodization of the information-media component of the Armed Forces of Ukraine. It explores the activities of information-psychological operations units of the AFU from the early years of Ukrainian military construction to the onset of full-scale aggression. The main focus is on the historical background of their emergence, activities, and functioning.

The chapter discusses the activities of information space monitoring groups and counteraction to regional military commissariats and military units directly subordinate to the operational commands of the Ground Forces of the AFU from 2018 to 2020. Emphasis is placed on the historical background and legal basis of their creation, analysis of activities aimed at countering negative information influence in the Ukrainian media environment from the Russian Federation, and generalization of experience in ensuring the information security of the state in the military sphere.

It examines the experience and activities of officers of information warfare units within the Command of the Ground Forces both in the zone of the Joint Forces Operation and in permanent deployment points.

The chapter also analyzes the activities of strategic communications in the military sphere in the prelude to the full-scale Russian-Ukrainian war. It reflects on the historical process of formation and transformation of the system of strategic communications in the military sphere as a component of the national system of strategic communications of Ukraine. It comprehensively examines the main tasks and functions of strategic communications within the structures of the Ministry of Defense and the General Staff of the AFU, focusing on coordinating the activities of strategic communications actors and implementing NATO standards in the face of contemporary information challenges and threats.

The analysis of regulatory documents governing communication activities within the Ministry of Defense of Ukraine (MoD), the General Staff of the Armed Forces of Ukraine (AFU), and Ukrainian society has been conducted. Special attention is focused on the substantive component of regulatory documentation that defines the activities of all MoD structures involved in information activities. However, the results obtained suggest that due to the lack of clear distribution of responsibilities among all elements of the information-media component of the AFU, there is often duplication of functions, particularly in monitoring and communication activities. The author has formulated proposals for improving the regulatory framework and defining the tasks of each subject within the information-media component of the AFU.

The relevance of this research is determined by the contemporary challenges faced by the Ukrainian state and the AFU. In particular, over the last decade, there has been a dominant role of the informational component in modern conflicts, which occur not only on the battlefield but also in the information space, where information manipulation significantly influences public opinion about the armed forces. Research into the organizational and functional components of structures responsible for information security and information operations in the AFU helps to reveal the main directions of their activities, identify potential capabilities in the context of protecting the national interests of Ukraine, outline development prospects, and strengthen their role in countering hostile disinformation and propaganda.

Therefore, the topic of research on the information-media component of the AFU from 1991 to 2021 is relevant and important, and its application will contribute to a better understanding of contemporary challenges in this sphere.

Keywords: media, information and psychological operations, hybrid warfare, journalism, propaganda, strategic communications, public relations, Armed Forces of Ukraine, Russian-Ukrainian War, information security

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, у яких опубліковані основні наукові результати дисертації

Статті в періодичних наукових виданнях, проіндексованих у базі даних Web of Science:

1.Поронюк Р.О., Гапеева О.Л. Порівняльна характеристика інформаційно-медійних структур Збройних сил Республіки Польща та ЗС України у 2014–2022 рр. *Східноєвропейський історичний вісник*. Дрогобич, 2023. Вип. № 27. С. 226–235.

Статті в наукових виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України

2.Поронюк Р.О., Гапеева О.Л. Діяльність груп моніторингу інформаційного простору та протидії як складова забезпечення інформаційної безпеки держави у воєнній сфері. *Військово-науковий вісник*. Львів, 2022. Вип. № 38. С. 266–280.

3.Поронюк Р.О., Гапеева О.Л. Зародження та становлення служби зв'язків з громадськістю (пресслужб) ЗС України (1992–2014). *Новітня доба / НАН України, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича*. Львів, 2022. Вип. 10. С. 213–223.

4.Поронюк Р.О., Гапеева О.Л. Розвиток системи взаємодії з громадськістю та інформування населення у Збройних Силах України в особливий період. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. Дрогобич : ВД «Гельветика», 2022. Вип. № 53. Т. 2. С. 17–23.

5.Поронюк Р.О., Гапеева О.Л. Інформаційно-медійна структура Збройних Сил Литви 2013–2021 рр. *Українознавчий альманах*. Київ, 2023. Вип. № 33. С. 62–68.

6.Поронюк Р.О., Гапеева О.Л. Організаційно-функціональний розвиток інформаційно-медійних структур Збройних Сил Російської Федерації (1991–2022 рр.). *Военно-історичний вісник*. Том 50. № 4 (Бер. 2024). С. 58–65.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

7.Поронюк Р.О., Гапеева О.Л. Діяльність інформаційно-медійних структур збройних сил у Нагірно-Карабаському конфлікті. *Застосування Сухопутних військ ЗС України у конфліктах сучасності* : збірник тез доповідей науково-практичної конференції, м. Львів, 18 листопада 2021 року. Львів : НАСВ, 2021. С. 55.

8.Поронюк Р.О. Діяльність груп моніторингу інформаційного простору та протидії Сухопутних військ ЗС України в умовах особливого періоду. *Застосування Сухопутних військ ЗС України у конфліктах сучасності*: збірник тез доповідей науково-практичної конференції 29–30 листопада 2023 року, Львів : Національна академія сухопутних військ, 2021. С. 315-316.

ЗМІСТ

АНОТАЦІЯ	2
ЗМІСТ	16
ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	18
ВСТУП	21
РОЗДІЛ 1. ІСТОРИОГРАФІЯ, ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ТА МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ	26
1.1. Стан наукової розробленості теми.....	26
1.2. Джерельна база.....	36
1.3. Методологія дослідження.....	42
Висновки до розділу 1.....	46
РОЗДІЛ 2. ІНФОРМАЦІЙНО-МЕДІЙНА КОМПОНЕНТА ЗБРОЙНИХ СИЛ ІНОЗЕМНИХ ДЕРЖАВ	48
2.1. Досвід країн – членів НАТО щодо протидії негативному впливу противника за прикладом збройних сил Республіки Польща та збройних сил Литовської Республіки.....	48
2.1.1. Вплив гібридних війн проти України на інформаційно- медійну компоненту збройних сил Литовської Республіки.....	49
2.1.2. Інформаційно-медійна компонента збройних сил Республіки Польща...61	61
2.2. Інформаційно-медійна компонента збройних сил Російської Федерації...70	70
Висновки до розділу 2.....	88
РОЗДІЛ 3. ЗАРОДЖЕННЯ ТА СТАНОВЛЕННЯ СЛУЖБИ ЗВ’ЯЗКІВ З ГРОМАДСЬКІСТЮ (ПРЕССЛУЖБ) ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ	90
3.1. Зародження та становлення інформаційно-медійних структур Збройних Сил України (1991 – 2014 рр.).....	90
3.2. Діяльність служби зв’язків з громадськістю (пресслужб) Збройних Сил України в особливий період (2014 – 2021 рр.).....	102
Висновки до розділу 3.....	112

РОЗДІЛ 4. ІНФОРМАЦІЙНО-МЕДІЙНА КОМПОНЕНТА

ЗС УКРАЇНИ У 1991 – 2021 РОКАХ.....	114
4.1. Аналіз особливостей функціонування структур ІПСО Збройних Сил України в історичній ретроспективі.....	115
4.2. Діяльність груп (центрів) моніторингу інформаційного простору та протидії Збройних Сил України	124
4.3. Розвиток стратегічних комунікацій Збройних Сил України.....	138
Висновки до розділу 4.....	144
ВИСНОВКИ.....	148
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ.....	156
ДОДАТКИ.....	172

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

АР	–	Автономна Республіка
АТО	–	Антитерористична операція
ВВНЗ	–	вищий військовий навчальний заклад
ВІК	–	військово-інформаційна компонента
ВКСКМ	–	Відділ координації стратегічних комунікацій та моніторингу
ВМС	–	Військово-морські сили
ВНЗ	–	вищий навчальний заклад
ВР	–	виховна робота
ГВ	–	гібридна війна
ГпсО	–	група психологічних операцій
ГРМП	–	група моніторингу інформаційного простору та протидії
ГШ	–	Генеральний штаб
ДНР	–	незаконне терористичне угруповання «Донецька народна республіка»
ДО	–	друкований орган
ДССТ	–	Державна спеціальна служба транспорту
ЗахОК	–	Західне оперативне командування
ЗС ЛР	–	Збройні Сили Литовської Республіки
ЗМІ	–	засоби масової інформації
ЗС РФ	–	Збройні сили Російської Федерації
ЗС України	–	Збройні Сили України
ЗУНР	–	Західноукраїнська Народна Республіка
ІА	–	інформаційна агенція
ІБ	–	інформаційна безпека
ІМК	–	інформаційно-медійна компонента
ІПСО	–	інформаційно-психологічні операції
КДБ	–	Комітет державної безпеки

КК	–	комунікаційна кампанія
КСВ	–	Командування сухопутних військ
ЛНР	–	незаконне терористичне угруповання «Луганська народна республіка»
ЛОО НСЖУ	–	Львівська обласна організація національної спілки журналістів України
ЛР	–	Литовська Республіка
МВС	–	Міністерство внутрішніх справ
МО РФ	–	міністерство оборони Російської Федерації
МОУ	–	Міністерство оборони України
МПЗ	–	морально-психологічне забезпечення
НАСВ	–	Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного
НАТО	–	Організація Північноатлантичного договору
НГУ	–	Національна гвардія України
НУОУ	–	Національний університет оборони України
ООН	–	Організація Об'єднаних Націй
ООС	–	операція Об'єднаних сил
ОРДЛО	–	окуповані райони Донецької та Луганської областей
ПрикВО	–	Прикарпатський військовий округ
ПС	–	Повітряні сили
РНБО	–	Рада Національної безпеки та оборони
РП	–	Республіка Польща
РРФСР	–	Російська Радянська Федеративна Соціалістична Республіка
РФ	–	Російська Федерація
СБУ	–	Служба безпеки України
СВ	–	Сухопутні війська
СНД	–	Співдружність Незалежних Держав
СРСР	–	Союз Радянських Соціалістичних Республік

ССО	–	Сили спеціальних операцій
США	–	Сполучені Штати Америки
ТрО	–	територіальна оборона
УНР	–	Українська Народна Республіка
УРСР	–	Українська Радянська Соціалістична Республіка
УСС	–	Українські січові стрільці
ЦВС	–	Цивільно-військове співробітництво
ЦДО	–	Центральний друкований орган

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. В умовах сьогодення використання медійних ресурсів у різних сферах життєдіяльності суспільства набуває дедалі більшого значення. Дослідження історичного феномену – розвитку інформаційно-медійної компоненти Збройних Сил України у період 1991 – 2021 рр. та визначення її перспективної моделі, на думку автора, є необхідною умовою для дієвого захисту інформаційного простору держави й особового складу українського війська від негативного інформаційного (інформаційно-психологічного) впливу противника.

Інформаційно-медійна компонента ЗС України відіграє важливу роль у формуванні військової та комунікаційної стратегій держави. Дослідження її еволюції в історичній ретроспективі дає змогу виявити і проаналізувати основні тенденції, які впливають на комунікаційну концепцію армія – суспільство.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана на кафедрі мобілізаційної, організаційно-штатної та кадрової роботи Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного у межах Плану наукової і науково-технічної діяльності ЗС України. Тема дисертації затверджена вченою радою Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного (протокол № 19 від 04.06.2024 р.).

У рамках науково-дослідницької роботи «Взаємодія збройних сил і громадянського суспільства в умовах сучасних війн та збройних конфліктів» (шифр «Суспільство», номер державної реєстрації 0123U102207) було простудійовано діяльність інформаційно-медійних структур Збройних Сил України в умовах воєнного стану.

Об'єктом дослідження є Збройні Сили України.

Предмет дослідження – підрозділи інформаційно-медійної компоненти Збройних Сил України.

Мета і завдання дослідження. Мета дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні сутності та функціональних властивостей

інформаційно-медійної компоненти ЗС України у період 1991 – 2021 рр. з урахуванням історичного контексту, поглядів керівництва держави й оборонного відомства, технічних (технологічних) і соціокультурних змін, що впливали на її формування та функціонування.

Досягнення мети дослідження передбачає розв'язання таких завдань:

- з'ясувати стан джерельної бази та історіографічної розробки проблематики дослідження;
- порівняти та проаналізувати досвід країн – членів НАТО щодо протидії негативному інформаційному (інформаційно-психологічному) впливу противника на прикладі профільних структур збройних сил Республіки Польща і Литовської Республіки;
- розглянути сили та засоби збройних сил Російської Федерації, які використовуються для ведення інформаційних війн;
- дослідити історію розвитку інформаційно-медійної компоненти ЗС України;
- розробити періодизацію діяльності інформаційно-медійної компоненти ЗС України.

Хронологічні межі дослідження охоплюють період від створення ЗС України у 1991 р. до початку повномасштабної збройної агресії Російської Федерації проти України.

Методологією дисертаційного дослідження стали принципи історизму, об'єктивності, науковості та достовірності висвітлення подій.

Географічні межі дослідження включають Україну та інші країни світу (Литовська Республіка, Республіка Польща, Російська Федерація).

Литовська Республіка та Республіка Польща обрані для дослідження як такі, що мають спільний кордон з РФ; їх інформаційний простір є зоною стабільного інтересу «східного сусіда», а інформаційно-медійна компонента збройних сил цих країн має багато спільного з відповідними структурами ЗС України і пройшла апробацію у литовській-польсько-українській бригаді, де військовослужбовці трьох країн спільно виконують завдання за призначенням.

Окрім того, Литовська Республіка та Республіка Польща мають спільне історичне минуле з Україною.

Російська Федерація досліджується з метою вироблення рекомендацій щодо протидії деструктивному інформаційному впливу держави-агресорки та удосконалення комплексу заходів із забезпечення інформаційної безпеки України.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що в дисертації вперше: запропоновано періодизацію історіографії з питання, що досліджується; зроблено порівняльний аналіз досвіду країн НАТО у протидії та нейтралізації негативного впливу противника на прикладі збройних сил Республіки Польща та Литовської Республіки; розглянуто сили та засоби збройних сил Російської Федерації, які використовуються для ведення інформаційних війн; розроблено періодизацію діяльності підрозділів інформаційно-медійної компоненти ЗС України від моменту їх створення до початку повномасштабної агресії Російської Федерації проти України; проаналізовано основні форми та методи протидії інформаційному впливу Російської Федерації силами і засобами інформаційно-медійної компоненти ЗС України від 2014 до кінця 2021 р.; узагальнено організаційну та функціональну складові стратегічних комунікацій. Запропоновано ввести до наукового обігу термін «інформаційно-медійна компонента» – сукупність елементів організаційної структури ЗС України, об'єднаних за функціональним призначенням, діяльність яких спрямована на реалізацію державної інформаційної політики у військовій сфері шляхом аналітико-синтетичної обробки інформації та створення якісного інформаційного продукту.

Варто зазначити, що поняття «інформаційно-медійні структури» включає у себе лише підрозділи, які підпорядковані Управлінню комунікацій та преси Міністерства оборони України і Управлінню зв'язків з громадськістю Збройних Сил України (газета, журнал, радіо, телебачення та мережа пресслужб видів,

родів військ, корпусів, бригад)¹. Тому у дисертаційному дослідженні вони вперше будуть розглядатися окремою складовою інформаційно-медійної компоненти.

Практичне значення одержаних результатів. У результаті проведеного дисертаційного дослідження отримані наукові результати, які доцільно використовувати у діяльності підрозділів, що входять до складу інформаційно-медійної компоненти, відпрацюванні змін до організаційно-штатної структури, удосконаленні чинної законодавчої бази для створення правового підґрунтя для їх функціонування (проведення інформаційних заходів). Також матеріали дисертаційної роботи можуть використовуватися у навчальному процесі курсантів вищих військових навчальних закладів та студентів цивільних ЗВО для вивчення основних форм і методів діяльності інформаційно-медійної компоненти ЗС України щодо протидії негативному інформаційному впливу противника. Результати дисертаційної роботи упроваджено у практичну діяльність 58-го гарнізонного будинку офіцерів ЗС України (м. Львів), Львівської обласної організації національної спілки журналістів України (ЛОО НСЖУ) при роботі з особовим складом, слухачами, студентами та працівниками. Також результати дисертаційної роботи впроваджено у навчальний процес кафедри гуманітарних наук Інституту морально-психологічного забезпечення та використовуються курсантами НАСВ, які навчаються за спеціальністю 254 «Забезпечення військ (сил)», при вивченні навчальної дисципліни «Інформаційна безпека» за наступними навчальними питаннями: Тема 1. Основи інформаційної безпеки, Заняття 1. Безпека інформаційного простору в умовах інформаційного суспільства, Навчальне питання 3. Особливості інформаційної безпеки; Заняття 6. Сучасні загрози інформаційній безпеці держави, Навчальне питання 2. Особливості інформаційного простору держави в умовах інформаційних воєн.

¹ Дзюба Т., Литовченко С. Аспекти комунікаційної взаємодії між інформаційно медійними структурами та підрозділами інформаційно-психологічних операцій Збройних Сил України : матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Інформаційний вимір гібридної війни: досвід України». Київ, 2017. С. 34.

Апробація результатів дисертації. Дисертаційне дослідження обговорено та схвалено під час публічної презентації на засіданні кафедри мобілізаційної, організаційно-штатної та кадрової роботи Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, а також на засіданні кафедри гуманітарних наук Інституту морально-психологічного забезпечення (МПЗ) Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, пройшло апробацію на двох конференціях.

Публікації. Основні результати та висновки, отримані під час дослідження, були представлені у шести наукових публікаціях. Із них одна видана в науковому журналі, який індексується у базі даних Web of Science, п'ять – опубліковані у наукових виданнях, які включені до переліку наукових фахових видань України та мають категорію «Б», і дві, що додатково висвітлюють наукові результати дослідження, опубліковані у вигляді статей апробаційного характеру. Кожна з цих публікацій відображає окремі аспекти та результати дослідження, розширюючи загальне розуміння проблеми і внесок автора в наукову спільноту.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація виконана з урахуванням мети та завдань дослідження. Робота складається з анотації, змісту, переліку умовних скорочень, вступу, чотирьох розділів, висновків і додатків (обсяг основної частини дисертації 171 стор., 8 додатків на 19 стор.). Список використаних джерел складає 150 найменування, викладений на 16 сторінках. Загальний обсяг дисертації – 190 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ІСТОРІОГРАФІЯ, ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ТА МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Стан наукової розробленості теми

В інформаційну епоху, коли важливість інформації, швидкість її аналізу, обробки та доведення до кінцевого споживача мають вагоме значення, інформаційно-медійна компонента Збройних Сил України набула статусу повноцінного учасника сучасної комунікаційної політики нашої держави.

Динаміка сучасних війн та збройних конфліктів, дворічний досвід повномасштабної війни зумовлюють необхідність адаптації чинних класичних підходів до ведення бойових дій. У цьому контексті інформаційно-медійна компонента стає не лише засобом комунікації між військом та суспільством, але й самостійним, ключовим актором. Відсутність або неефективність діяльності такої структури може спричинити інформаційну ізоляцію, суттєве погіршення морально-психологічного стану військовиків, а також втрату підтримки з боку населення власної країни та міжнародного співтовариства.

Зокрема, аналіз останніх подій на російсько-українському фронті дає підстави стверджувати, що збройне протистояння відбувається на тлі потужних інформаційно-психологічних операцій зі сторони держави-агресорки. Це свідчить про важливість інформаційно-медійної компоненти у підтримці не лише ефективності бойових дій, а й формуванні суспільної думки, довіри населення до влади і війська. Зростаюча кількість інформаційних закидів, кіберінцидентів та кібератак вимагають не лише підвищеної уваги до захисту військової інформації, але й модернізації інформаційно-медійних структур для гідної відповіді сучасним викликам.

Дисертант пропонує власну періодизацію української історіографії за проблематикою дослідження, яка умовно поділяється на три періоди:

- перший період (1991 – 2011 рр.) характеризується дослідженням змісту друкованих видань Міністерства оборони України. У визначений період часу

відсутні ґрунтовні дослідження щодо ролі та місця інформаційно-медійних структур як суб'єктів державної інформаційної політики. З'являються перші вітчизняні наукові розвідки інформаційно-психологічних операцій у локальних війнах і збройних конфліктах кінця ХХ – початку ХХІ століття, у яких військова преса розглядається у контексті загальних проблем засобів масової інформації. Представники: С. Сегеда, С. Горевалов, І. Халявінський та ін.;

- другий період (2011 – 2014 рр.) – військова преса розглядається як чинник військового будівництва; питання забезпечення інформаційної безпеки України набувають міждисциплінарного характеру, зокрема, є предметом наукового інтересу фахівців із соціальних комунікацій. Представники: С. Сегеда, С. Горевалов, Я. Жарков, О. Клубань та ін.;

- третій період (2014 р. – до сьогодні) – у контексті дослідження новітніх форм та методів протидії гібридній агресії РФ, вироблення дієвих механізмів захисту інформаційного простору України, населення й особового складу Збройних Сил з'являються перші наукові розвідки щодо завдань і функцій новоутворених організаційних структур ЗС України – пресслужб, Центрів (груп) моніторингу інформаційного простору та протидії, стратегічних комунікацій тощо. Представники: Є. Гарькавий, О. Гапеева, Т. Кацала, С. Сегеда, Н. Підмогильна, Ю. Твердохліб, В. Кушнір, С. Соловйов та ін.

Інформаційно-медійна компонента збройних сил країн – членів НАТО є предметом наукових досліджень українських та закордонних вчених щонайменше протягом останнього десятиліття, особливо у контексті гібридних війн. Так діяльність профільних структур збройних сил Литовської Республіки досліджували українські науковці Євген Гарькавий та Ольга Гапеева.

Євген Гарькавий у статті «Організація стратегічних комунікацій відповідно до стандартів НАТО»² розглянув діяльність стратегічних комунікацій у збройних силах Великої Британії, Французької Республіки, Федеративної Республіки Німеччина та Литовської Республіки.

² Гарькавий Є. Організація стратегічних комунікацій відповідно до стандартів НАТО. *Вісник Донецького національного університету імені Василя Стуса. Сер.: Політичні науки.* 2023. С. 60–66.

Ольга Гапеева у монографії «Міждержавне протиборство в інформаційній сфері на пострадянському просторі (1991 – 2017 рр.): історико-системне дослідження»³ простудіювала питання інформаційної та кібернетичної безпеки у національному законодавстві країн Балтії. Авторка проаналізувала мету, зміст і результати інформаційних операцій РФ проти Литовської Республіки та вивчила заходи, які остання вживає для ефективної відсічі інформаційній агресії й захисту інформаційного простору, використовуючи для цього підрозділи збройних сил.

Важливий внесок у розвиток та вивчення структур інформаційно-медійної компоненти збройних сил Литовської Республіки зробив Дж. Бруно Трамбле у дослідженні «The lithuanian approach to stratcom to counter threats in the information environment: a model for the caf?» (Литовський підхід стратегічних комунікацій для протидії загрозам в інформаційному середовищі: модель для Збройних сил Канади?)⁴. Автор надає оцінку литовській системі стратегічних комунікацій, проводить порівняння структур стратегічних комунікацій збройних сил Литовської Республіки і Канади, а також вивчає можливість застосування литовського підходу до діяльності стратегічних комунікацій збройних сил Канади.

Інформаційно-медійна компонента збройних сил Республіки Польща досліджена польськими науковцями Томашем Кацалою, Юстиною Ліпінською, Катериною-Ліліаною Мирон, Гжегожем Осташем, Даріушем Нідзельським та ін.

Зокрема, у науковій статті «From Information Policy to Strategic Communication»⁵ (Від інформаційної політики до стратегічних комунікацій) автори аналізують діяльність стратегічних комунікацій збройних сил як засіб реагування на гібридні загрози, переважна більшість яких створюється в інформаційному середовищі, з особливим наголосом на кіберпросторі. Науковці розглядають перехід від інформаційної політики збройних сил до комплексної

³ Гапеева О. Міждержавне протиборство в інформаційній сфері на пострадянському просторі (1991–2017 рр.): історико-системне дослідження : монографія. Львів: Тріада плюс, 2018. С. 423.

⁴ The Lithuanian Approach to Military Strategic Communications to counter Threats in the Information Environment: a model for the CAF – URL: <https://www.cfc.forces.gc.ca/259/290/23/192/Tremblay.pdf> (дата звернення: 30.05.2024).

⁵ Lipińska J., Ostasz G., Miron E.-L. From information policy to strategic communication, *Humanities and Social Sciences. Research Journal* 30. 2023. No. 4, part II, pp. 189–195.

думки про стратегічні комунікації. У статті досліджено документи, які демонструють розвиток Концепції стратегічних комунікацій з 2001 р.

Питання структур інформаційно-медійної компоненти збройних сил Республіки Польща дослідила науковиця Юстина Ліпінська у низці наукових розвідок, основними з-поміж яких є: «Podstawy Public Affairs w Siłach Zbrojnych RP»⁶ (Основи зв'язків з громадськістю Збройних Сил Республіки Польща), «Komunikacja strategiczna i public affairs» (Стратегічні комунікації та зв'язки з громадськістю) тощо. Одна з її статей – «Disinformation Content in Polish Cyberspace»⁷ (Дезінформаційний контент у польському кіберпросторі).

Даріуш Нідзельський у науковій статті «Wojskowa doktryna komunikacji strategicznej NATO i jej znaczenie dla Polski»⁸. (Військова доктрина стратегічних комунікацій НАТО і її значення для Польщі) висвітлює зміст Доктрини стратегічних комунікацій НАТО на прикладі відповідних структур збройних сил Республіки Польща.

Українська дослідниця Ангеліка Ділай у статті «Війна за Україну: від інформаційних операцій до прямого вторгнення» розглядає структуру центрів інформаційних операцій Російської Федерації та стратегічні документи, які регламентують діяльність цих підрозділів, зокрема, зміст і очікувані результати Доктрин її інформаційної безпеки 2000 та 2016 років⁹.

У науковій розвідці «Особливості сучасних психологічних операцій Російської Федерації в умовах гібридної війни» Віктор Алещенко аналізує організаційну структуру і завдання підрозділів психологічних операцій Російської Федерації¹⁰.

Аналіз доробку наукових праць російських дослідників за тематикою нашого дослідження свідчить про наявність рекомендацій щодо роботи з

⁶ Lipińska J. Podstawy Public Affairs w Siłach Zbrojnych., Wydawnictwo Akademii Obrony Narodowej, Warszawa 2013. S. 1–138, 2012.

⁷ Lipińska J., Disinformation Content in Polish Cyberspace, Humanities and Social Sciences. Research Journal 30. 2023. No. 2, part I. Pp. 53–58.

⁸ Niedzielski D. Wojskowa doktryna komunikacji strategicznej NATO i jej znaczenie dla Polski. „Bulletin ACKS”. 3/2022. Warszawa : AON, С. 189–195, 2022.

⁹ Ділай А. Війна за Україну: від інформаційних операцій до прямого вторгнення. Вісник Львівського університету. Серія : Журналістика. 2019. Вип. 45. С. 13–20.

¹⁰ Алещенко В. Особливості сучасних психологічних операцій Російської Федерації в умовах гібридної війни. Сучасні інформаційні технології у сфері безпеки та оборони. Київ, 2019. Том 36. № 3. С. 157–164.

власним населенням, інформування про діяльність збройних сил, формування політичної свідомості у військовослужбовців тощо.

Зокрема, Маргарита Сапунова у дисертаційному дослідженні «Трансформация представления вооруженных сил Российской Федерации в массовом информационном пространстве» розглядає механізми взаємодії ЗС РФ та ЗМІ з метою формування позитивного іміджу ЗС РФ в інформаційному просторі¹¹.

Дмитро Козлов у дисертаційному дослідженні «Военные средства массовой информации как инструмент формирования политического сознания военнослужащих контрактной службы» окреслив роль і можливості військових ЗМІ, а також питання підвищення їх ефективності у процесі формування політичної свідомості у військовослужбовців контрактної служби¹².

Аналогічні питання студіювала Наталія Ластовенко у дисертаційній роботі «Имидж Вооруженных Сил как фактор безопасности Российской Федерации»¹³. Авторка проаналізувала діяльність російських інформаційних структур та інформаційні кампанії, спрямовані на українське суспільство і Збройні Сили.

Зауважимо, що інформація про діяльність російських інформаційних військ у відкритому доступі відсутня. Виокремити її можливо лише з виступів керівництва військового відомства за окресленою проблематикою.

Складові інформаційно-медійної компоненти ЗС України вивчали: відомий український історик Сергій Сегеда, філолог Сергій Горевалов, військовий журналіст Ігор Халявінський, який обґрунтував економічну доцільність дивізійних газет і необхідність їхньої трансформації відповідно до вимог сучасності¹⁴. Сергій Сегеда обрав предметом вивчення українську

¹¹ Сапунова М. Трансформация представления вооруженных сил Российской Федерации в массовом информационном пространстве: автореф. дисс. кандидата социологических наук Москва, 2007. 26 с.

¹² Козлов Д. Военные средства массовой информации как инструмент формирования политического сознания военнослужащих контрактной службы : диссертация кандидата политических наук. Москва, 2008. 176 с.

¹³ Ластовенко Н. Имидж Вооруженных Сил как фактор безопасности Российской Федерации : диссертация кандидата политических наук, Москва, 2011. 170 с.

¹⁴ Інтерв'ю з І. Халявінським – начальником пресслужби МО України (записано 20.05.2022) / Особистий архів Р. Поронюка.

військову пресу як чинник національного військового будівництва¹⁵, а у статті «Засоби масової комунікації у зоні бойових дій: історичний досвід і сучасність» дослідив досвід використання сучасних військових засобів масової інформації у контексті формування патріотизму і мотивації українського війська¹⁶. Також висвітлив низку проблемних питань, зокрема, щодо професіоналізму військових кореспондентів, якості інформаційного продукту, спрямованого на потреби споживача, та необхідності здійснення постійного моніторингу ситуації для вивчення реакції респондентів і отримання зворотного зв'язку.

Сергій Горевалов присвятив низку наукових праць змісту публікацій у військовій пресі перших років Незалежності України. Необхідно зауважити, що предметом цих наукових розвідок стали періодичні друковані видання.

Наталія Підмогильна та Алан Наурузов у статті «Українська військова преса: відповідність часу» дослідили діяльність Центрального друкованого видання МОУ – газети «Народна армія» та газети «Чорне Сонце» – новоствореного видання полку особливого призначення «Азов» у складі Національної гвардії України. У результаті автори зробили висновок, що незважаючи на певні відмінності у висвітленні подій та змісту контенту видань, що вивчались ними, інформаційно-медійні структури рівною мірою інформують суспільство про діяльність силового блоку держави та сприяють формуванню позитивного іміджу українського військовика¹⁷.

Питання діяльності підрозділів інформаційно-психологічних операцій у складі миротворчого контингенту в Республіці Ірак окреслили українські науковці Яків Жарков та Людмила Беседіна у статті «Досвід виконання завдань в Іраку підрозділом ШсО ЗС України у складі багатонаціональних сил». Автори проаналізували цілі та завдання відділення ШсО українського миротворчого

¹⁵ Сегеда С. Українська військова преса як чинник національного військового будівництва (XX – початок XXI ст.) : автореф. дис. ... д-ра іст. наук : 20.02.22 / Національний університет оборони України ім. Івана Черняхівського. Київ, 2013. 36 с.

¹⁶ Сегеда С.П. Засоби масової комунікації у зоні бойових дій: історичний досвід і сучасність. Воєнно-історичний вісник. 2019. № 31 (1). С. 5–19.

¹⁷ Підмогильна Н.В., Наурузов А.Р. Українська військова преса: відповідність часу. Communications and communicative technologies. 2019. Вип. 19. С. 62–69.

контингенту, розглянули форми та методи роботи, сили і засоби цього підрозділу.

Різноманітні аспекти інформаційних війн висвітлювали вітчизняні науковці-історики Андрій Шумка, Андрій Підлісний, Ігор Парфенюк, Павло Александров та інші.

Цікавим є дослідження Дмитра Веденєєва та Ольги Семенюк «Організаційно-управлінський механізм розбудови та діяльності структур інформаційно-психологічного протиборства ЗС України (2007–2021 рр.)». Автори розглянули структуру центрів ППСО, проведення інформаційних операцій, основні документи, які регламентують діяльність цих підрозділів, дослідили організаційно-управлінську побудову сил і засобів ППСО ЗС України в зоні проведення АТО та ООС на Сході України¹⁸.

Українська науковиця Юлія Твердохліб у дисертаційному дослідженні «Інформаційно-психологічні операції у російсько-українській гібридній війні»¹⁹ простудіювала теоретичні та практичні аспекти проведення інформаційно-психологічних операцій Російською Федерацією та Україною у період з 2014 до березня 2019 р., загальну схему планування і реалізації інформаційно-психологічної операції, процеси аналізу цільової аудиторії та вибору методів і прийомів інформаційно-психологічного впливу на них, а також принципи відбору каналів доставки продуктів інформаційно-психологічного впливу до цільових аудиторій. У роботі авторка окреслює основні етапи проведення Російською Федерацією інформаційно-психологічних операцій проти вищого військово-політичного керівництва та населення України.

Становлення національних систем забезпечення інформаційної безпеки на пострадянському просторі проаналізувала українська науковиця Ольга Гапєєва у

¹⁸ Веденєєв Д.В., Семенюк О.Г. Організаційно-управлінський механізм розбудови та діяльності структур інформаційно-психологічного протиборства ЗСУ (2007–2021 рр.). *Право та державне управління*. 2022. № 3. С. 147–152.

¹⁹ Твердохліб Ю.М. Інформаційно-психологічні операції у російсько-українській гібридній війні : дис. ...канд. політ. наук. Чернівці, 2019. С. 2.

монографії «Міждержавне протиборство в інформаційній сфері на пострадянському просторі»²⁰.

Інформаційний вплив на історичну свідомість цільових аудиторій у російсько-українському інформаційному протистоянні з'ясував Роман Хардель у дисертаційному дослідженні «Історичний чинник у інформаційному протистоянні Російської Федерації з Україною наприкінці ХХ – на початку ХХІ століття».

Форми і методи протидії негативному інформаційному впливу держави-агресорки розглядали українські науковці: Яків Жарков, Лідія Смола, Борис Ратніков, Петро Черник, Андрій Шумка, Василь Телелим, Володимир Горбулін, Іван Руснак, Геннадій Певцов, Марія Подибайло та ін.

Дослідження діяльності груп моніторингу інформаційного простору та протидії у 2018 – 2020 рр., враховуючи відносно короткий історичний проміжок часу існування, проведено автором вперше. Натомість створення системи, яка могла б забезпечити своєчасне виявлення негативної (неправдивої інформації) та оперативно протидіяти зазначеним чинникам, було розглянуто у науковій статті П. Сніцаренка, Ю. Саричева, В. Семененка, В. Ткаченка ще до офіційного введення таких структур²¹.

Діяльність підрозділів стратегічних комунікацій є предметом наукового інтересу українських та закордонних вчених, адже еволюція інформаційної складової у сучасних війнах і збройних конфліктах спонукає до аналізу позитивного досвіду та пошуку нових дієвих комунікаційних підходів на рівні держава – суспільство. Стрімкий розвиток сучасних форм і методів ведення гібридних війн, розвиток інформаційних технологій спонукає керівництво держави та її збройних сил до пошуку більш дієвих підходів до стратегічних комунікацій, відтак у складі Національного університету оборони України було створено Навчально-науковий центр стратегічних комунікацій у сфері

²⁰ Гапеева О. Л. Міждержавне протиборство в інформаційній сфері на пострадянському просторі (1991–2017 рр.): історико-системне дослідження. Львів: Тріада-Плюс, 2017. 424 с.

²¹ Сніцаренко П., Саричев Ю., Семененко В., Ткаченко В. Удосконалення чинного інформаційного законодавства України як необхідна умова адекватності заходів щодо забезпечення інформаційної безпеки держави: збірник наукових праць Центру воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України імені Івана Черняховського. 2018. № 2 (63). С. 68–74.

забезпечення національної безпеки та оборони, завданням якого є дослідження досвіду не лише збройних сил та інших силових структур держави, а й інших армій світу.

Історико-ретроспективний аналіз формування та розвитку системи стратегічних комунікацій у секторі безпеки і оборони України зробили Вікторія Кушнір та Ірина Іжотова у науковій статті «Історико-ретроспективний аналіз формування та розвитку системи стратегічних комунікацій у секторі безпеки і оборони України»²². Автори також запропонували напрями розвитку державного механізму стратегічних комунікацій в Україні.

Структури, діяльність яких пов'язана із плануванням чи реалізацією стратегічних комунікацій, досліджував Сергій Соловійов у науковій розвідці «Інституційний розвиток стратегічних комунікацій в Україні (на прикладі міністерств)»²³.

Основні складові системи стратегічних комунікацій, перспективні варіанти системи стратегічних комунікацій МОУ та ЗС України висвітлили науковці Мар'яна Вербицька, Володимир Савченко, Тарас Дзюба та Віталій Кацалап у науковій статті «Система стратегічних комунікацій Міністерства оборони України та ЗСУ»²⁴.

Наукову працю «Оцінювання ефективності функціонування системи стратегічних комунікацій Міністерства оборони та ЗСУ»²⁵ Олександр Войтко присвятив визначенню шляхів побудови системи стратегічних комунікацій у Міністерстві оборони та Збройних Силах України.

У дослідженні «Зв'язки з громадськістю у системі стратегічних комунікацій ЗС України як типова модель комунікації у публічному управлінні» українські вчені Ірина Колосовська та Галина Миронович проаналізували

²² Кушнір В., Іжотова І. Історико-ретроспективний аналіз формування та розвитку системи стратегічних комунікацій у секторі безпеки і оборони України. Військово-науковий вісник. 2021. № 35, С. 3–17.

²³ Соловійов С. Інституційний розвиток стратегічних комунікацій в Україні (на прикладі міністерств). Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Державна служба. 2021. № 15 (1). С. 37–41.

²⁴ Вербицька А.М., Савченко В.А., Дзюба Т.М., Кацалап В.О. Система стратегічних комунікацій Міністерства оборони України та ЗСУ. Наука і оборона. Київ, 2017. № 1. С. 9–12.

²⁵ Voitko O. Оцінювання ефективності функціонування системи стратегічних комунікацій Міністерства оборони та ЗСУ. Системи управління, навігації та зв'язку: збірник наукових праць. Полтава : ПНТУ, 2018. Т. 3 (49). С. 97–99.

основні компоненти функціонування системи стратегічних комунікацій у країнах – членах НАТО, завдання та напрями стратегічних комунікацій у збройних силах, зокрема, щодо оптимізації координації між суб'єктами стратегічних комунікацій на всіх рівнях управління та взаємодії, синхронізації спільних зусиль в інтересах цілей і завдань, удосконалення нормативно-правової бази щодо імплементації стандартів НАТО у функціонуванні Збройних Сил України²⁶.

У контексті нашої роботи доцільно зауважити, що українські науковці достатньо ґрунтовно дослідили історичні етапи формування та розвитку системи стратегічних комунікацій у секторі безпеки і оборони України, проте як складова інформаційно-медійної компоненти ЗС України стратегічні комунікації нами розглядаються вперше.

Аналіз діяльності військових медійників та пропагандистів Російської Федерації, починаючи від російсько-грузинської війни 2008 р., дає підстави стверджувати, що залучення останніх до потужних інформаційних кампаній та інформаційних операцій напередодні та під час російських загарбницьких війн збільшилось у рази, а інформаційно-медійна компонента збройних сил РФ перетворилася на дієвий інструмент впливу на суспільство, армію та політичні процеси.

Враховуючи вищевикладене, українські науковці Сергій Соловійов, Олександр Войтко та інші розробили варіанти побудови вітчизняних систем протидії інформаційній агресії, які забезпечуватимуть ефективний вплив на суспільство і захист національних інтересів.

²⁶ Колосовська І., Миронович Г. Зв'язки з громадськістю у системі стратегічних комунікацій ЗСУ як типова модель комунікації у публічному управлінні. Демократичне врядування. Львів. 2022. Вип. 1 (29). С. 57–70.

1.2. Джерельна база

Аналіз джерельної бази дисертаційного дослідження дає підстави зробити висновок про її репрезентативність, що уможливорює ґрунтовне дослідження еволюції інформаційно-медійної компоненти ЗС України у період, визначений хронологічними рамками дослідження.

З цією метою автор розглядає джерела, у яких міститься інформація щодо організації, функціонування, розвитку та трансформації інформаційно-медійної компоненти Збройних Сил України. Це здебільшого відомчі організаційно-планувальні документи, розміщені на офіційному вебпорталі Міністерства оборони України.

Також у дослідженні використано низку іноземних джерел щодо діяльності інформаційно-медійних структур збройних сил держав – членів НАТО для проведення порівняльного аналізу та запозичення позитивного досвіду й вироблення практичних рекомендацій – йдеться про аналітичні звіти, розпорядчі документи, узагальнювальні матеріали інформаційно-медійних структур збройних сил Республіки Польща та Литовської Республіки у відкритому доступі – офіційних сайтах Міністерства оборони та збройних сил Литовської Республіки (<https://kariuomene.lt>, <https://kam.lt>), офіційному сайті збройних сил Республіки Польща (<https://www.wojsko-polskie.pl/>).

З метою дослідження інформаційно-медійних структур збройних сил Литовської Республіки та Республіки Польща автором обрано низку сучасних документів, зокрема:

- Постанова Уряду Литовської Республіки від 10 липня 2019 року № 700-9 «Dėl jungtinės grėsmių prevencijos ir krizių valdymo grupės sudėties ir šios grupės nuostatų patvirtinimo» (Про порядок моніторингу, оцінки та попередження про загрози національній безпеці Литовської Республіки)²⁷;
- Постанова Уряду Литовської Республіки від 26 серпня 2020 року № 955 «Dėl strateginės komunikacijos nacionalinio saugumo srityje koordinavimo

²⁷ Dėl jungtinės grėsmių prevencijos ir krizių valdymo grupės sudėties ir šios grupės nuostatų patvirtinimo.18 d. Nr. 1310 – URL: https://e-seimas.lrs.lt/rs/legalact/TAD/b59745e1230511eab86ff95170e24944/format/ISO_PDF/ (дата звернення: 15.12.2023).

tvarkos aprašo patvirtinimo 2020 m. Rugpjūčio» (Про порядок координації стратегічних комунікацій у сфері національної безпеки, яка є основою діяльності Департаменту стратегічних комунікацій Збройних сил Литовської Республіки)²⁸;

- Рішення міністра національної оборони Республіки Польща від 26 березня 2019 року № 47 «W sprawie zasad realizacji polityki informacyjnej i funkcjonowania służby komunikacji społecznej w resorcie obrony narodowej» (Про принципи реалізації інформаційної політики та функціонування служби зв'язків з громадськістю в міністерстві національної оборони)²⁹.

Автор звернувся до низки російських джерел для вивчення інформаційно-медійної компоненти збройних сил рф. Чимало документів стосуються організації інформаційного забезпечення збройних сил рф та удосконалення діяльності військових засобів масової інформації:

- Закон Російської Радянської Федерації від 25 грудня 1991 року № 2094 - 1 «Об изменении наименования государства Российская Советская Федеративная Социалистическая Республика»;

- Указ президента РФ від 07.05.1992 № 466 «О создании Вооруженных Сил Российской Федерации»;

- Наказ міністра оборони РФ від 11 березня 2004 р. № 70 «Об органах воспитательной работы Вооруженных Сил Российской Федерации»;

- Наказ міністра оборони Російської Федерації від 16 серпня 2004 року № 1082 «Вопросы Министерства обороны Российской Федерации»;

- Наказ міністра оборони РФ від 11 лютого 2010 року № 70 «Об утверждении Положения об органах информационного обеспечения Вооруженных Сил Российской Федерации»;

- Наказ міністра оборони Російської Федерації від 9 листопада 2018 р. № 636 «О мерах по совершенствованию деятельности средств массовой

²⁸ Dėl strateginės komunikacijos nacionalinio saugumo srityje koordinavimo tvarkos aprašo patvirtinimo 2020 m. rugpjūčio 26 d. nr. 955 – URL: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/4d789fb0eb8511eaa12ad7c04a383ca0> (дата звернення: 11.08.2023).

²⁹ Decyzja nr 47/mon ministra obrony narodowej z dnia 26 marca 2019 r. w sprawie zasad realizacji polityki informacyjnej i funkcjonowania służby komunikacji społecznej w resorcie obrony narodowej URL: [https://www.dz.urz.mon.gov.pl/dziennik/pozycja/decyzja-56-decyzja-nr-47mon-z-dnia-26-marca-2019-r-w-sprawie-zasad-realizacji-polityki-informacyjnej-i-funkcjonowania-sluzby-komunikacji-spolecznej-w-/](https://www.dz.urz.mon.gov.pl/dziennik/pozycja/decyzja-56-decyzja-nr-47mon-z-dnia-26-marca-2019-r-w-sprawie-zasad-realizacji-polityki-informacyjnej-i-funkcjonowania-sluzby-komunikacji-spolecznej-w/) (дата звернення: 10.09.2022).

информации, учредителем которых является Министерство обороны Российской Федерации».

Джерельну базу студіювання інформаційно-медійної компоненти ЗС України виокремлено у такі групи:

1 група (першоджерела, які є підґрунтям державної інформаційної політики):

- Стратегія національної безпеки України від 26 травня 2015 року – вперше визначила актуальною загрозою національній безпеці України інформаційно-психологічну війну з боку РФ;

- Воєнна доктрина України від 24 вересня 2015 року³⁰ – визначила зміну акцентів у веденні воєнних конфліктів на комплексне використання воєнних і невоєнних інструментів (економічних, політичних, інформаційно-психологічних тощо);

- Доктрина інформаційної безпеки України від 25 лютого 2017 року³¹ – окреслила напрями і пріоритети державної політики в інформаційній сфері задля протидії інформаційному впливу РФ в умовах розв'язаної нею гібридної війни;

- Доктрина зі стратегічних комунікацій у Збройних Силах України³² від 12 жовтня 2020 року – вперше визначила роль і місце стратегічних комунікацій у структурі ЗС України та запровадила стандарти, прийняті у державах – членах НАТО, принципи і підходи щодо реалізації стратегічних комунікацій на підтримку цілей і завдань ЗС України.

2 група (організаційно-планувальна та розпорядча документація Міністерства оборони України) – директиви, положення, накази, розпорядження – дала змогу дослідити нормативно-правові акти, які регулюють організацію та діяльність інформаційно-медійної компоненти Збройних Сил

³⁰ Воєнна доктрина України від 24.09.2015 – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/555/2015#n17> (дата звернення: 23.05.2023).

³¹ Доктрина інформаційної безпеки України від 25 лютого 2017 року – URL: <https://www.president.gov.ua/documents/472017-21374> (дата звернення: 20.09.2023).

³² Міністерство оборони України, Доктрина зі стратегічних комунікацій у Збройних Силах України, 12.10.2020, Київ.

України, що відіграють роль вторинних джерел, утворених внаслідок реалізації положень і завдань, визначених першоджерелами:

- Наказ Міністра оборони України № 50 від 19 березня 1993 р.: «О введении в действие Положения о прес-центре вида Вооруженных Сил/ Военного округа /оперативного командования» Цей наказ встановлював порядок діяльності прес-центру Збройних Сил до початку воєнних дій³³;

- Наказ командувача військами Прикарпатського військового округу № 226 від 05 листопада 1997 р.: «Про введення в дію Положення про прес-центр Прикарпатського військового округу (Західного оперативного командування) та роботу офіцерів по зв'язках з пресою корпусів та дивізій ПрикВО (Зах ОК)» Цей наказ регулював роботу пресцентру в межах Прикарпатського військового округу до початку воєнних дій³⁴;

- Тимчасове положення про регіональні медіацентри МОУ, затверджене 07 квітня 2007 року Наказом Міністра оборони України № 161. Це тимчасове положення стосується організації медіацентрів до початку воєнних дій³⁵;

- Директива Міністра оборони України від 21 липня 2008 р. «Про проведення організаційних заходів в Центральному апараті МОУ»³⁶ дала змогу дослідити, що центральні друковані органи МОУ «Народна армія» та «Військо України», друкований орган журнал «Атлантична панорама», редакція та видавництво газети «Флот України», Центральна телерадіостудія Міністерства, телерадіокомпанія Військово-Морських Сил «Бриз» на 1 жовтня 2008 р. перейшли в підпорядкування Управління пресслужби МОУ;

- Розпорядження виконувача обов'язків Президента України та Голови Верховної Ради України № 862/2014-рп від 15 травня 2014 р.: «Про забезпечення

³³ Наказ Міністра оборони України № 50 від 19.03.1993 «О введении в действие Положения о прес-центре вида Вооруженных Сил (Военного округа) оперативного командования» / Особистий архів Р. Поронюка.

³⁴ Наказ командувача військами Прикарпатського військового округу № 226 від 05.11.1997 «Про введення в дію Положення про прес-центр Прикарпатського військового округу (Західного оперативного командування) та роботу офіцерів по зв'язках з пресою корпусів та дивізій ПрикВО (Зах ОК)». С. 5 / Особистий архів автора.

³⁵ Тимчасове положення про регіональні медіа-центри МОУ затверджене 07.04.2007 року Наказом Міністра оборони України № 161 / Особистий архів підполковника Ю. Бакая.

³⁶ Директива Міністра оборони України від 21 липня 2008 р. «Про проведення організаційних заходів в Центральному апараті МОУ».

оперативного та об'єктивного інформування громадськості про Антитерористичну операцію». Це розпорядження дало змогу дослідити питання щодо забезпечення інформування громадськості під час проведення Антитерористичної операції³⁷;

- Указ Президента України від 12 січня 2015 р. № 5 «Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020» – визначає стратегічні завдання щодо сталого розвитку України³⁸;

- Указ Президента України від 06.06.2016 р. № 240/2016 «Про Стратегічний оборонний бюлетень» – стосується видання Стратегічного оборонного бюлетеня, що має стратегічне значення для оборони країни³⁹;

- Наказ Міністра оборони України № 317 від 12 червня 2017 р. «Про затвердження Положення про Відділ координації стратегічних комунікацій та моніторингу» – стосується організації Відділу координації стратегічних комунікацій та моніторингу в Міністерстві оборони⁴⁰;

- Наказ Міністра оборони України № 612 від 22 листопада 2017 р. «Про затвердження Концепції стратегічних комунікацій МОУ та ЗСУ» – стосується затвердження Концепції стратегічних комунікацій для Міністерства оборони та Збройних Сил України⁴¹;

- Наказ Міністра оборони України № 114 від 9 квітня 2020 р. «Про затвердження Положення про Департамент стратегічних комунікацій МОУ» – стосується організації Департаменту стратегічних комунікацій у Міністерстві оборони⁴²;

³⁷ Про заходи щодо забезпечення інформування громадськості про антитерористичну операцію: Розпорядження Президента України від 15.05.2014 № 862/2014-рп. – URL: <https://www.president.gov.ua/documents/8622014-rp-17232>.

³⁸ Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020»: Указ Президента України від 12.01.2015 № 5 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5/2015#Text> (дата звернення: 20.05.2022)

³⁹ Указ Президента України від 20 травня 2016 року № 240/2016 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України «Про Стратегічний оборонний бюлетень України»» – URL: <https://www.president.gov.ua/documents/2402016-20137>.

⁴⁰ Наказ Міністра оборони України № 317 «Про затвердження Положення про Відділ координації стратегічних комунікацій та моніторингу», Київ, 12.06.2017.

⁴¹ Наказ Міністра оборони України № 612 «Про затвердження Концепції стратегічних комунікацій МОУ та ЗСУ», Київ, 22.11.2017.

⁴² Наказ Міністра оборони України № 114 «Про затвердження Положення про Департамент стратегічних комунікацій МОУ», Київ, 09.04.2020.

- Наказ Міністра оборони України № 309 від 31 серпня 2020 р. «Про затвердження Положення про Директорат інформаційної політики у сфері оборони та стратегічних комунікацій МОУ» – стосується організації Директорату інформаційної політики у сфері оборони та стратегічних комунікацій Міністерства оборони⁴³.

3 група (звіти та доповіді посадових осіб МОУ):

Звіти та доповіді посадових осіб МОУ, в яких міститься інформація про роботу пресслужби та її взаємодію з громадськістю та ЗМІ. Завдяки цим документам було проведено об'єктивний аналіз ефективності комунікаційної стратегії пресслужби. Натомість матеріали, розміщені у засобах масової інформації, такі як публікації у періодичних виданнях та новинах, дали змогу вивчити реакцію громадськості на інформацію, надану пресслужбою МОУ, що, зі свого боку, послугувало побудові логічного ланцюжка взаємодії військових організаційних структур із загальною аудиторією та медійним середовищем.

4 група (інтерв'ю та листування):

Інтерв'ю з колишніми працівниками інформаційно-медійних структур Збройних Сил України, Республіки Польща та листування з представниками стратегічних комунікацій збройних сил Литовської Республіки.

Узагальнена характеристика джерел дисертаційного дослідження свідчить, що інформаційно-медійна компонента Збройних Сил України – феномен, який потребує ґрунтовного дослідження, зокрема, у період відсічі збройної агресії східного сусіда і захисту територіальної цілісності та недоторканності нашої держави.

⁴³ Наказ Міністра оборони України № 309 «Про затвердження Положення про Директорат інформаційної політики у сфері оборони та стратегічних комунікацій МОУ», Київ, 31.08.2020.

1.3. Методологія дослідження

Для вирішення наукових завдань дисертаційного дослідження автором обрано трансдисциплінарний підхід, який передбачає інтеграцію знань і методів з різних наукових дисциплін для досягнення більш глибокого та цілісного розуміння об'єкта, що досліджується. У нашому дослідженні такий підхід був реалізований шляхом використання методів і теорій історичних, соціологічних, психологічних, соціально-комунікаційних наук, інформаційних технологій та військових наук.

Зокрема, історичний підхід дозволив дослідити еволюцію інформаційно-медійної компоненти ЗС України у визначеному часопросторі. Завдяки цьому вдалося простежити зміни у структурі, функціях і завданнях підрозділів інформаційно-медійної компоненти Збройних Сил України, а також зрозуміти вплив історичних подій на розвиток цієї компоненти.

Соціологічні методи, зокрема метод інтерв'ювання, був використаний для збору даних про сприйняття інформаційно-медійної діяльності військовиків суспільством і офіцерами зазначених структур. Це дозволило виявити соціальні аспекти і проблеми, які виникають у процесі інформаційної взаємодії між армією та суспільством.

Окрім цього, був застосований психологічний підхід, що дало змогу оцінити важливість впливу інформаційних операцій на морально-психологічний стан військовослужбовців та цивільного населення. Результати аналізу психологічних аспектів інформаційного впливу дозволили розробити рекомендації щодо підвищення ефективності інформаційно-медійних заходів і зниження негативного впливу ворожої пропаганди.

У дисертаційному дослідженні також було використано методи соціально-комунікаційних наук для розуміння низки процесів: поширення інформації, формування громадської думки та ефективного комунікативного впливу. Завдяки застосуванню сучасних концепцій масової комунікації вдалося проаналізувати ефективність роботи пресслужб, стратегічних комунікацій,

Центрів (груп) моніторингу інформаційного простору та протидії, Центрів ІІСО та інших підрозділів інформаційно-медійної компоненти Збройних Сил України.

Важливою складовою стало використання сучасних інформаційних технологій для збору, перекладу та обробки документів щодо діяльності підрозділів інформаційно-медійної компоненти збройних сил Республіки Польща, Литовської Республіки і частково Російської Федерації.

Враховуючи практичну спрямованість наукового дослідження, автором використано військові теорії практики задля чіткого розуміння специфіки інформаційно-медійної діяльності в умовах ведення гібридних війн. Військовий підхід допоміг розробити рекомендації щодо протидії негативному інформаційно-психологічному впливу противника та для інформаційного захисту населення України і особового складу Збройних Сил.

Відтак, інтеграція методів і теорій з різних дисциплін у дисертаційне дослідження сприяла комплексному та послідовному вивченню розвитку інформаційно-медійної компоненти ЗС України у 1991 – 2021 рр. Трансдисциплінарний підхід дав змогу сформулювати об'єктивні та науково-обґрунтовані висновки і рекомендації щодо діяльності підрозділів інформаційно-медійної компоненти Збройних Сил України.

Дисертаційне дослідження ґрунтується на принципах історизму, об'єктивності, науковості та достовірності висвітлення подій.

Для виконання наукового завдання дослідження автор визначив таку послідовність дій: оцінка стану наукової розробленості проблематики та характеристика джерельної бази дослідження; складання порівняльної характеристики діяльності інформаційно-медійної компоненти збройних сил країн – членів НАТО (на прикладі Республіки Польща та Литовської Республіки) і збройних сил Російської Федерації; визначення історичних передумов зародження та дослідження історичного процесу становлення служби зв'язків з громадськістю (пресслужб) Збройних Сил України; розкриття особливостей функціонування інформаційно-медійної компоненти як складової інформаційного простору України; надання практичних рекомендацій щодо

формування єдиної інформаційно-медійної системи ЗС України та виключення функцій дублювання між елементами інформаційно-медійної компоненти.

Автором застосовані загальнонаукові методи наукового дослідження: аналізу, синтезу, індукції, дедукції, описовий, системно-структурний, порівняльний, метод узагальнення та спеціальні історичні методи: історико-логічний, проблемно-хронологічний, порівняльно-історичний. Для аналізу взаємозв'язків між окремими елементами інформаційно-медійної компоненти застосовано методологію системного аналізу – дослідження об'єктів як складних систем, що дало змогу ввести до наукового обігу новий термін – «інформаційно-медійна компонента» та визначити її роль і місце у системі національної безпеки України.

«Інформаційно-медійна компонента» – сукупність елементів організаційної структури ЗС України, об'єднаних за функціональним призначенням, діяльність яких спрямована на реалізацію державної інформаційної політики у військовій сфері шляхом аналітико-синтетичної обробки інформації та створення якісного інформаційного продукту.

За допомогою загальнонаукових методів аналізу, синтезу, індукції та дедукції автор проаналізував і систематизував інформаційні джерела за тематикою дослідження. Системно-структурний метод застосований для визначення історичних передумов зародження і дослідження історичного процесу становлення служби зв'язків з громадськістю (пресслужб) Збройних Сил України, також особливостей функціонування інформаційно-медійної компоненти як складової інформаційного простору України. Порівняння підходів щодо організації та функціонування інформаційно-медійних структур у країнах – членах НАТО і Російської Федерації дає змогу визначити їхні відмінності. Увага автора зосереджена і на моральному аспекті діяльності військових медіаструктур, оскільки РФ – країна-агресорка зі своїми старими імперськими амбіціями, а Україна – держава вільних людей, яка прагне приєднатись до спільноти демократичних країн світу. Саме така парадигма

визначає перспективи подальшої діяльності інформаційно-медійної компоненти Збройних Сил України.

За історико-логічним, проблемно-хронологічним та описовим методами досліджено діяльність служб зв'язків з громадськістю (пресслужб) Збройних Сил України, зокрема, зміни у політиці комунікації, стратегіях взаємодії з громадськістю та способах поширення інформації.

Кожен із цих методів дає змогу забезпечити комплексність і об'єктивність дослідження, відтворити цілісну картину, узагальнити отриманий досвід.

Отже, за допомогою обраної методології дисертант комплексно дослідив проблематику та розв'язав наукове завдання:

- з'ясував стан джерельної бази та історіографічної розробки проблеми дослідження;
- розробив періодизацію розвитку інформаційно-медійної компоненти Збройних Сил України;
- порівняв і проаналізував досвід країн – членів НАТО у протидії негативному впливу противника на прикладі профільних структур збройних сил Республіки Польща та Литовської Республіки;
- розглянув сили і засоби збройних сил Російської Федерації, які використовуються для ведення інформаційних війн;
- дослідив історію розвитку інформаційно-медійної компоненти Збройних Сил України;
- проаналізував основні форми та методи протидії інформаційному впливу Російської Федерації силами і засобами ЗС України у 2014 – 2021 рр.

Висновки до розділу 1

Результати проведеного дослідження демонструють важливість ретельного аналізу розвитку інформаційно-медійної компоненти ЗС України (1991 – 2021 рр.). Наукові висновки, отримані під час роботи, обумовлюють необхідність подальшого удосконалення Стратегії інформаційної безпеки та розвитку механізмів впливу на громадськість, міжнародне співтовариство і противника.

Розуміння усіх процесів діяльності структур інформаційно-медійної компоненти допоможуть ефективніше протистояти викликам гібридних війн та забезпечити стабільність національної безпеки. Важливою складовою цього є аналіз впливу стратегій комунікацій і психологічних операцій на суспільство, що вимагає системного та комплексного підходу в дослідженні. Наукові дослідження, проведені в галузі інформаційно-медійної компоненти ЗС України та гібридних загроз і виконані науковцями, відображають важливість зазначеної проблематики. Роботи таких науковців, як Наталія Ластовенко та Ангеліка Ділай, що аналізували діяльність російських інформаційних структур та вплив Російської Федерації на українське суспільство і його Збройні Сили, стали важливим внеском у розуміння цієї проблематики. Крім того, дослідження Юлії Твердохліб, Віктора Алещенкова та інших акцентували увагу на значенні інформаційно-психологічних операцій та їх впливі на суспільство, армію і політичні процеси. Ці наукові праці відображають важливість розуміння психологічних аспектів інформаційних конфліктів для розробки ефективних стратегій протидії. Не менш цінними є дослідження Сергія Соловйова, Олександра Войтка, інших науковців, які обґрунтували необхідність системного підходу до інформаційно-психологічних операцій та стратегічних комунікацій і надали практичні рекомендації щодо побудови ефективних систем впливу та захисту національних інтересів. Ці напрацювання разом із власним аналізом відображають широкий спектр поглядів і підходів до проблеми інформаційно-медійних структур Збройних Сил України. Вони слугують не лише джерелом знань, а й підкреслюють необхідність постійного вдосконалення стратегій

інформаційної безпеки, її гнучкості у реагуванні на сучасні виклики і загрози. Також зазначимо, що подальші наукові дослідження у цій галузі є критично важливими для розвитку сучасних ефективних заходів інформаційної безпеки. Вони, зокрема, мають бути спрямовані на вивчення інноваційних підходів до протистояння загрозам інформаційно-психологічного впливу та розвитку стратегій комунікацій для підвищення рівня свідомості й опору суспільства.

Загалом, результати дослідження підкреслюють актуальність і важливість проблеми інформаційної безпеки в контексті сучасних викликів та вимог глобалізованого світу. Для успішного функціонування інформаційно-медійної компоненти ЗС України необхідні системні дослідження, своєчасне оновлення стратегій та їх адаптація до змін у глобальному інформаційному середовищі.

РОЗДІЛ 2

ІНФОРМАЦІЙНО-МЕДІЙНА КОМПОНЕНТА ЗБРОЙНИХ СИЛ ІНОЗЕМНИХ ДЕРЖАВ

2.1. Досвід країн – членів НАТО щодо протидії негативному впливу противника за прикладом збройних сил Республіки Польща та збройних сил Литовської Республіки

У неймовірно важких умовах перших місяців війни Українській державі вдалось витримати потужну російську військову навалу і продемонструвати всьому світові героїчну протидію Сил оборони України, мужність та відвагу простих громадян. Після початку гібридної агресії у 2014 р. важливу місію щодо захисту інформаційного простору взяли на себе новостворені підрозділи інформаційної протидії. Підготовлені фахівці оперативно та професійно реагували на інформаційні виклики⁴⁴.

Героїчний спротив нашого суспільства спонукав чимало країн світу більш серйозно й уважно поставитись до власних проблем національної безпеки. Практично всі вони різко збільшили витрати на оборону, переглянули оборонні доктрини з врахуванням бойових дій, що велися на території суверенної України. Особливе занепокоєння багатьох із них викликає активне проведення російськими підрозділами ПСО та інформаційних військ комплексу деструктивних інформаційно-психологічних заходів, спрямованих на цільові аудиторії. У дисертаційному дослідженні ми розглянемо Республіку Польща та Литовську Республіку, оскільки ці країни мають спільний кордон з РФ, їхній інформаційний простір є зоною стабільного інтересу Російської Федерації, а наявна інформаційно-медійна компонента найбільш подібна до відповідних структур Збройних Сил України.

⁴⁴ Поронюк Р., Гапеева О. Вплив гібридних війн проти України на інформаційно-медійні підрозділи Збройних сил Литовської Республіки (2013–2021 рр.) Актуальні питання гуманітарних наук : міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Дрогобич. 2022. Випуск 3, т. 2. С. 16. 374 с.

2.1.1. Вплив гібридних війн проти України на інформаційно-медійну компоненту збройних сил Литовської Республіки

З проблематикою захисту інформаційного захисту суверенітету та відсічі російській дезінформації зіштовхнулись чимало країн Європейського Союзу, зокрема держави – члени НАТО. Стосується це і Литовської Республіки.

Оцінка загроз національній безпеці Литви свідчить, що її населення постійно зазнає інформаційних впливів, інтенсивність яких визначається активною зовнішньополітичною діяльністю країни, її членством у НАТО та реалізацією енергетичних проєктів.

У звіті «Ka Atskleidė Nacionalinė kibernetinio saugumo būklės ataskaita už 2020 m.» (Звіт про стан національної кібербезпеки у 2020 році – *переклад автора*) не повідомляється, скільки випадків «недружньої» інформаційної діяльності було виявлено, але, за даними відділу Стратегічних комунікацій збройних сил Литовської Республіки (далі – ЗС ЛР), зазначено про 3412 випадків інформаційної діяльності та 10 ворожих інформаційних операцій⁴⁵.

Найважливіші напрями поширення шкідливої інформації зосереджені на таких стратегічних для Литви питаннях: сумнівні переваги членства в НАТО, зміцнення Альянсу та національної обороноздатності у країнах Балтії, доцільність енергетичної незалежності, економічна стабільність країни, сфера національної оборони⁴⁶.

Джерелами недружньої та ворожої інформації є російські новинні онлайн-портали, соціальні мережі, телебачення, канали, які прагнуть формувати негативну думку населення Литви, зокрема про співпрацю із сусідніми країнами, США, ЄС та НАТО, здатність захищати країну тощо, та впливати на неї⁴⁷.

Протягом 2022 р. кількість кіберінцидентів залишилася такою ж, як у 2021 р., проте зросла кількість атак, спрямованих на вебсайти державного та

⁴⁵ Tarnauskas Informacinių grėsmių ir priešiškos propagandos lietuvoje vertinimas ir institucinio atsako pajėgumai. URL: <https://vb.mruni.eu/object/elaba:94638243/MAIN> (дата звернення: 23.08.2023).

⁴⁶ Так само.

⁴⁷ Так само.

приватного секторів. Під час атак, відповідальність за які взяли на себе хакери, які підтримують політику Російської Федерації, намагалися вплинути на понад 130 загальнодоступних вебсайтів. У 2022 р. кількість кіберзлочинів, порівняно з 2021 р., зросла на 52%. Також 2022 р. був винятковим у литовському інформаційному просторі – експлуатовалися теми литовської оборони і зовнішньої політики з метою створення негативного іміджу країни на Заході та сприяння протиборству між цільовими аудиторіями литовського суспільства⁴⁸.

Литовським урядовцям доводиться докладати чимало зусиль для протидії російським наративам. Необхідно підкреслити, що боротьба з ворожою пропагандою для обох країн – Литви та України – має чимало спільного, відповідно, реагування на неї є фактично ідентичним. Основним чинником протидії є оперативна та правдива інформація з офіційних джерел, які відповідальні за свій контент.

Значну увагу забезпеченню національної безпеки та діяльності інформаційно-медійним структурам країни приділяє її вище керівництво.

Так Президент Литви Гітанас Науседа вважає, що «...в умовах війни Росії в Україні питання відповідальності за воєнні злочини та боротьби в інформаційному полі є надзвичайно важливими. Ми не можемо дозволити кремлівській пропаганді безперешкодно поширювати брехню та маніпулювати громадською думкою шляхом перекручування історичних фактів, виправдовувати свою військову агресію та інші протиправні дії у міжнародному просторі»⁴⁹.

Історія діяльності сучасних пресслужб ЗС ЛР розпочинається у 2001 р. Через прагнення вступу до НАТО необхідно було працювати з власним населенням, оскільки після розпаду СРСР значна кількість мешканців мали проросійські погляди. Також активно працювали представники спецпропаганди РФ (згодом – підрозділи ППСО). Для подальшого збереження власної

⁴⁸ Nacionalinė kibernetinio saugumo būklės ataskaita. 2022– URL: <https://www.nksc.lt/doc/Nacionaline-kibernetinio-saugumo-ataskaita-2022.pdf> (дата звернення: 02.05.2023).

⁴⁹ Президент Литви: потрібно протидіяти дезінформації та спробам РФ переписати історію – URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2022/11/4> (дата звернення: 20.07.2023).

державності, її інформаційної та кібернетичної безпеки створення ефективної системи протидії стало вкрай необхідним. Саме ця обставина зумовила створення у 2001 р. Департаменту зв'язків з громадськістю ЗС ЛР⁵⁰.

10 березня 2004 р. Литва офіційно стала державою – членом НАТО. Відтоді розвиток інформаційно-медійних структур відбувся за стандартами демократичного суспільства.

У перші роки існування департамент зв'язків з громадськістю складався з трьох відділів, на які було покладено такі завдання:

1 відділ – аналіз та планування інформаційної діяльності, моніторинг інформаційних повідомлень та ведення web-сторінок;

2 відділ – робота з громадськістю, неурядовими організаціями тощо;

3 відділ – співпраця із журналістами, організація їхньої роботи, надання інформації тощо.

На Департамент також було покладено завдання інформаційного супроводу різноманітних заходів, святкувань, вироблення і розповсюдження відеоконтенту, закупівля ефірного часу на телебаченні та радіо.

Найвищим органом, який відповідає за діяльність інформаційно-медійних структур, визначає напрями роботи, оперативне реагування на кризові ситуації, є Департамент стратегічних комунікацій ЗС ЛР, створений 2011 р. на підставі наказу міністра національної оборони Литовської Республіки.

Завданнями цього департаменту є: підготовка пресрелізів, створення комунікаційних кампаній, розробка медіапроектів, запрошення представників ЗМІ на різноманітні заходи, обробка інформації, яка надходить від підпорядкованих підрозділів. Усі статті, які надають для публікації пресслужби батальйонів, бригад та командувань, департамент може редагувати, поширювати, а іноді навіть заборонити до публікації⁵¹.

У своїй діяльності Департамент стратегічних комунікацій ЗС ЛР керується Постановою № 955 від 26 серпня 2020 р. «Strateginės komunikacijos

⁵⁰ В гостях у Литовской армии. Білоруська військова газета «Во славу Родине», випуск № 3 від 09.01.2013 – URL: <https://web.archive.org/web/2014080806031129> (дата звернення: 11.07.2022).

⁵¹ Листування електронною поштою з Євою Будзакайте, представником департаменту стратегічних комунікацій ЗС Литви / Особистий архів автора.

nacionalinio saugumo srityje koordinavimo tvarkos aprašas» (Опис порядку координації стратегічних комунікацій у сфері національної безпеки). Документ визначає стратегічну комунікацію установ та органів, підпорядкованих та/або підзвітних Уряду Литовської Республіки, пов'язаних із загрозами, небезпеками та факторами ризику для національної безпеки Литовської Республіки, визначених у Стратегії національної безпеки, затвердженій Сеймом Литовської Республіки 28 травня 2002 р. Постановою № IX-907 «Dėl Nacionalinio saugumo strategijos patvirtinimo»⁵² (Про затвердження Стратегії національної безпеки), запобігання кризовим ситуаціям та управління ними, координацію, моніторинг та оцінку інформаційних загроз, реагування на інформаційний інцидент і постійний інформаційний тиск, порядок планування стратегічних комунікаційних кампаній.

У документі представлено базові поняття та терміни: «інформаційні загрози», «інформаційний інцидент», «інформаційна безпека», «безперервний інформаційний тиск», «стратегічна комунікація», «стратегічна комунікаційна кампанія».

Доцільно зауважити, що у всіх вищезазначених термінах визначені заходи щодо протидії негативним інформаційним впливам здійснюються за допомогою засобів масової інформації⁵³.

Усі інші терміни використовуються у значеннях, які застосовуються у Законі Литовської Республіки про публічну інформацію, Законі Литовської Республіки про надзвичайний стан та Законі Литовської Республіки про цивільний захист⁵⁴.

Моніторинг і оцінка інформаційних загроз здійснюються відповідно до Постанови Уряду Литовської Республіки від 10 липня 2019 р. № 700-9 «Dėl Grėsmių Lietuvos Respublikos nacionaliniam saugumui stebėjimo, vertinimo ir perspėjimo apie grėsmes tvarkos aprašo patvirtinimo» (Про затвердження опису

⁵² Nutarimas № IX-907 «Dėl Nacionalinio saugumo strategijos patvirtinimo», 2002 m. – URL: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.167925?jfwid=nz8qn8f5i> (дата звернення: 21.01.2023).

⁵³ Dėl strateginės komunikacijos nacionalinio saugumo srityje koordinavimo tvarkos aprašo patvirtinimo 2020 m. rugpjūčio 26 d. nr. 955 – URL: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/4d789fb0eb8511eaa12ad7c04a383ca0> (дата звернення: 11.08.2023).

⁵⁴ Так само.

порядку моніторингу, оцінки та попередження про загрози національній безпеці Литовської Республіки).

За Постановою, установи відповідають за моніторинг та оцінку інформаційного середовища у сферах своєї діяльності. Оцінку наслідків інформаційних інцидентів та постійного інформаційного тиску координує Урядовий офіс (таблиця 1).

Таблиця 1

Оцінка ризиків інформаційного інциденту, визначення його рівня та рекомендований рівень відповіді⁵⁵

Оцінка ризиків (бали)	Рівень загрози інформаційного інциденту	Рекомендований рівень відповіді
від 9 до 10	перший рівень (високий)	прем'єр-міністр Литовської Республіки, члени Уряду Литовської Республіки
від 6 до 8	другий рівень (середній)	державні установи чи органи
від 3 до 5	третій рівень (низький)	рекомендується відповідати розповсюдженню публічної інформації, неурядовій організації, університету чи іншому суб'єкту, який формує громадську думку
від 0 до 2	четвертий рівень (найнижчий)	інформація надається розповсюдженню публічної інформації, неурядовій організації, університету чи іншому суб'єкту формування громадської думки, коли це необхідно, який не реагує на неї засобами публічної інформації.

Отже, визначено чотири рівня загрози інформаційного інциденту, які оцінюються від 0 балів (найнижчий рівень) до 10 балів (високий рівень). Система відповіді на інформаційні інциденти побудована за ієрархічним принципом та реалізується залежно від рівня загрози інформаційного інциденту.

При виявленні негативної інформаційної події Департамент стратегічних комунікацій формує інформаційний звіт про оцінку інциденту, у якому стисло

⁵⁵ Dėl strateginės komunikacijos nacionalinio saugumo srityje koordinavimo tvarkos aprašo patvirtinimo 2020 m. rugpjūčio 26 d. nr. 955 – URL: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/4d789fb0eb8511eaa12ad7c04a383ca0> (дата звернення: 11.08.2023).

описує інформаційну подію, надає їй оцінку за трьома критеріями (джерело, зміст і контекст), оцінює рівень загрози й обов'язково пропонує заходи для комунікації з населенням (таблиця 2).

Таблиця 2⁵⁶

Інформаційний звіт про оцінку інциденту

Опис інформаційної події	Оцінка за критеріями інформаційного інциденту	Рівень загрози інформаційного інциденту та запропонований установою спосіб реагування	Запропоновані комунікаційні повідомлення
	1. За джерелом інциденту 2. За змістом інформаційної події 3. За контекстом інформаційного інциденту		

Зауважимо, що керівні документи, які регламентують роботу підрозділів зв'язків з громадськістю та засобів масової інформації (далі – ЗМІ) у відкритому доступі відсутні. Автор дисертаційного дослідження звернувся із письмовим запитом до керівництва Департаменту стратегічних комунікацій, проте отримав відмову⁵⁷. Як правило, аналогічні документи інших держав – членів НАТО є у відкритому доступі. Проте вдале інформаційне протистояння російській інформаційній агресії повністю виправдовує рішення щодо нерозповсюдження змісту тих документів, які регламентують питання національної безпеки.

⁵⁶ Dėl strateginės komunikacijos nacionalinio saugumo srityje koordinavimo tvarkos aprašo patvirtinimo 2020 m. rugpjūčio 26 d. nr. 955 – URL: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/4d789fb0eb8511eaa12ad7c04a383ca0> (дата звернення: 11.08.2023).

⁵⁷ Листування електронною поштою з Євою Будзакайте, представником департаменту стратегічних комунікацій ЗС Литви / Особистий архів автора.

Вважаємо за необхідне навести відомості про склад і чисельність збройних сил Литовської Республіки (включаючи резервістів) (таблиця 3).

Таблиця 3

Склад і чисельність ЗС Литовської Республіки станом на червень 2021 р.

Вид (рід) військ	Чисельність (осіб)
Сухопутні війська ⁵⁸	13 500
Військово-повітряні сили ⁵⁹	1000
Військово-морський флот ⁶⁰	600
Сили спеціального призначення ⁶¹	Інформація у відкритому доступі відсутня
Інші ⁶²	~4000
Всього⁶³	21 300

Зауважимо, що ЗС ЛР є невеликою армією, її основу складають три види військ, проте комунікації із суспільством приділяється значна увага – існує понад 16 структур, які входять до інформаційно-медійної компоненти ЗС ЛР.

Згідно з офіційною інформацією, яка розміщена на інформаційному сайті ЗС ЛР, пресслужба як структурний підрозділ включена до штату таких військових установ (штабів):

- Командування Литовською армією;
- Командування Сухопутних військ;
- Командування Повітряних сил;
- Командування Військово-морських сил;
- Управління матеріально-технічного забезпечення;

⁵⁸ Sausumos pajėgos, URL: <https://kariuomene.lt/pajegos-ir-kariniai-vienetai/sausumos-pajegos/22901> (дата звернення: 02.03.2023).

⁵⁹ Karinės oro pajėgos, URL: <https://kariuomene.lt/pajegos-ir-kariniai-vienetai/karines-oro-pajegos/22943> (дата звернення: 02.03.2023).

⁶⁰ Karinės jūrų pajėgos, URL: <https://kariuomene.lt/pajegos-ir-kariniai-vienetai/karines-juru-pajegos/22944> (дата звернення: 02.03.2023).

⁶¹ Specialiuju operaciju pajėgos, URL: <https://kariuomene.lt/pajegos-ir-kariniai-vienetai/specialiuju-operaciju-pajegos/22945> (дата звернення: 02.03.2023).

⁶² Kiti pajėgumai, URL: <https://kariuomene.lt/pajegos-ir-kariniai-vienetai/kiti-pajegumai/22946> (дата звернення: 02.03.2023).

⁶³ Saulius Jakučionis Valdžia nusprendė, kad Lietuvai reikia didesnės kariuomenės diena.lt,2019 <https://www.diena.lt/naujienos/lietuva/salies-pulsas/valdzia-sprendzia-ar-lietuvai-reikia-didesnes-kariuomenes-938111> (дата звернення: 02.03.2023).

- Командування підготовки збройних сил Литви;
- Командування військової поліції;
- Командування Сил спеціальних операцій;
- Командування логістики.

Зазначимо, у кожному підрозділі – від батальйону і вище – є посадова особа, відповідальна за роботу з громадськістю. При цьому за зв'язки з громадськістю у батальйонах відповідають не лише офіцери, а й сержанти та цивільний персонал збройних сил⁶⁴.

Також у військовому відомстві проводиться дієва комунікація через мережу Інтернет, використовуючи вебсайти: <https://kam.lt/> та www.kariuomene.lt. Активно ведуться у соціальних мережах такі сторінки, як YT, FB, IN, Twitter. Завдання щодо їх ведення покладається на військовослужбовців, зокрема на пресслужби.

Військові засоби масової інформації ЗС ЛР представлені чотирма друкованими виданнями: «Karys» («Воїн»), «Kardas» («Меч»), «Savanoris» («Доброволець»), «Kariūnas» («Курсант»). Цікаво, що на відміну від українських військових пресструктур журнал ЗС ЛР «Karys» («Воїн») має у своєму штаті тільки цивільних журналістів⁶⁵.

Отже, можна резюмувати, що Литва посилює цивільний контроль над військовим відомством та дозволяє виносити певні проблеми на загал для оперативного реагування і на розгляд громадськості. Така практика є досить поширеною у державах – членах НАТО, демонструючи стандарти демократичного суспільства.

Окрім пресслужб, Міністерство оборони ЛР активно розвиває власні військові видання. Причому більшість із них створені понад 100 років тому, але в часи радянської окупації зупиняли роботу. Проте після відновлення державності Литва відтворила свої військові ЗМІ та продовжила їхню історію.

⁶⁴ Dėl strateginės komunikacijos nacionalinio saugumo srityje koordinavimo tvarkos aprašo patvirtinimo 2020 m. rugpjūčio 26 d. nr. 955 – URL: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/4d789fb0eb8511eaa12ad7c04a383ca0> (дата звернення: 11.08.2023).

⁶⁵ Так само.

Цікавим є і той факт, що ЗС ЛР не залишили радянські військові ЗМІ – вони відновили власні. Розглянемо їх детальніше.

Журнал литовської армії «Karys» («Воїн») був заснований у Литві в 1919 р. під час збройної боротьби за незалежність країни. Його діяльність відновили у США у 50-х роках минулого століття. Тому після радянської деокупації (1991) він досить гармонійно та дієво розпочав свою роботу у Литві⁶⁶.

Газета «Savanoris» («Доброволець»). Перший номер «Savanoris» вийшов 09 лютого 1991 р., одразу ж через кілька тижнів після створення Добровільної служби національної оборони (SKAT). Зазначимо, що ця газета була новоствореною (не мала своєї історії).

«Savanoris» як тижнева газета до 1992 р. виходила накладом 10 000 примірників. 24 квітня 1992 р. видання газети на короткий час було припинено, а замість «Savanoris» з'явилася уповноважена міністерством «Kraštoapsauga», яка могла бути центральним друкованим органом ЗС. Проте дійшли висновку, що необхідно мати власне видання, яке б якнайкраще та найповніше відображало діяльність, проблеми і специфіку військової служби. Вже 10 листопада 1992 р. «Savanoris» відновив видання і продовжує радувати своїх читачів і донині.

За роки існування газета стала надійним джерелом інформації країни, де ретельно зафіксовані всі найважливіші події у житті добровольців.

Журнал «Kariūnas» («Курсант»). Журнал «Kariūnas» Литовської військової академії імені генерала Йонаса Жемайтиса публікує матеріали про актуальні справи спільноти цього військового навчального закладу, курсантів і солдатів, його випускників та ветеранів, досліджує важливі теми воєнної історії, сучасної військової науки. Перший номер «Kariūnos» вийшов у Військовій школі президента Литви ще у 1932 р. Згодом радянська окупаційна влада припинила видання цього журналу. Журнал «Kariūnas» відновлено в 1995 р.⁶⁷.

⁶⁶ Журнал литовської армії «Karys» (Воїн) – URL: <https://kariuomene.lt/kontaktai/karine-ziniasklaida/karys/23718> (дата звернення: 04.09.2022).

⁶⁷ Журнал «Kariūnas» – URL: <https://kariuomene.lt/kontaktai/karine-ziniasklaida/kariunas/23792> (дата звернення: 05.08.2022).

Журнал військової журналістики, військової історії та науки «Kardas». Журнал «Kardas» був заснований у 1925 р. Діяв до 1940 р. Відновлений у 1989 р. З січня 2012 до 2013 р. виходив як додаток до журналу «Karys». З 2013 р. виходить з періодичністю раз на три місяці⁶⁸.

У вищезазначених виданнях працює і відповідає за свою роботу виключно цивільний персонал.

Значна увага у ЗС ЛР приділяється моніторингу інформаційного простору та протидії. Загалом завдання моніторингу інформаційного простору у своїй зоні відповідальності поставлене перед усіма підрозділами зв'язків з громадськістю, починаючи від батальйонної ланки. Отримані доповіді скеровують у вищі штаби. У Департаменті стратегічних комунікацій ЗС ЛР є спеціальний відділ, який відповідає за вказаний напрям роботи, його працівники здійснюють моніторинг необхідної інформації, обробляють її та вирішують, як на неї реагувати⁶⁹.

1 січня 2014 р. у Литві був створений Центр стратегічних комунікацій НАТО (акредитований у НАТО 1 вересня 2014 р.)⁷⁰. Функція Центру полягає у проведенні досліджень і розробці рекомендацій щодо ведення інформаційних і психологічних операцій⁷¹.

Окрім вищезгаданих підрозділів, 16 серпня 2021 р. розпорядженням Міністра національної оборони ЛР було створено «Групу протидії гібридним загрозам». Її основним завданням є виявлення ризиків у системі національної оборони, протидія їм та зміцнення стійкості всього литовського суспільства до гібридних загроз.

Для досягнення цієї мети група протидії гібридним загрозам активно співпрацює з підрозділами Міністерства національної оборони, ЗС ЛР, силовими структурами країни, іншими державними та недержавними установами й

⁶⁸ Журнал військової журналістики, військової історії та науки «Кардас» – URL: <https://kariuomene.lt/kontaktai/karine-ziniasklaida/kardas/23719> (дата звернення: 05.08.2022).

⁶⁹ Журнал «Kariūnas» – URL: <https://kariuomene.lt/kontaktai/karine-ziniasklaida/kariunas/23792> (дата звернення: 05.08.2022).

⁷⁰ Балкус Т. Стратегічні комунікації. URL: <https://nuou.org.ua/assets/documents/strategchn-komunkacz.pdf> (дата звернення: 11.06.2022).

⁷¹ Гапеева О. Міждержавне протиборство в інформаційній сфері на пострадянському просторі (1991–2017 рр.): історико-системне дослідження : монографія. Львів: Тріада плюс, 2018. 296 с.

організаціями. Також налагоджено тісну співпрацю з представниками структур ЄС та НАТО, які відповідають за боротьбу з гібридними загрозами⁷².

Важливим елементом протистояння гібридним загрозам є кібербезпека. Для цього у складі Міністерства національної оборони ЛР діє Національний центр кібербезпеки. Його завдання включає в себе єдине управління кіберінцидентами, моніторинг і контроль виконання вимог кібербезпеки, кібербезпеки критичної інформації інфраструктури й акредитації інформаційних ресурсів.

Цей центр було створено після набрання чинності Закону про кібербезпеку Литовської Республіки 01 січня 2015 р., згідно з яким створено правову основу та консолідовано бажання спільними зусиллями захистити литовський кіберпростір⁷³.

Відповідно до положення діяльність Національного центру кібербезпеки при Міністерстві національної оборони Литви забезпечує такі оперативні цілі:

- моніторинг кіберінцидентів; аналіз, дослідження та дії, пов'язані з управлінням кіберінцидентами;
- функції служби нагляду за безпекою;
- функції Національної служби захисту зв'язку;
- функції оцінки, нагляду та моніторингу відповідності інформаційних ресурсів та суб'єктів кібербезпеки встановленим законодавством вимогам кібербезпеки та безпеки електронної інформації;
- міжнародне співробітництво у сфері кібербезпеки;
- дослідницьку та освітню діяльність з питань кібербезпеки;
- кібербезпеку комунікаційних та інформаційних систем;
- функції національного органу сертифікації кібербезпеки;
- відповідальне розкриття прогалин у комунікаційно-інформаційних системах суб'єктів кібербезпеки⁷⁴.

⁷² Стійкість до гібридних загроз – URL: <https://kam.lt/atsparumas-hibridinems-gresmams/> (дата звернення: 15.07.2022).

⁷³ Про Національний центр кібербезпеки – URL: <https://www.nksc.lt/en/structure.html> (дата звернення: 22.02.2022).

⁷⁴ Поронюк Р.О., Гапеева О.Л. Інформаційно-медійна структура Збройних Сил Литви 2013–2021 рр. Українознавчий альманах, Київ, 2023. Вип. № 33. С. 62.

У 2017 р., враховуючи сучасні світові загрози, Сейм Литви затвердив нову Стратегію національної безпеки країни (National Security Strategy), в якій визначено широкий спектр актуальних для Республіки загроз: глобальна економічна криза, виклики кібернетичній та інформаційній безпеці, конвенційна загроза з боку РФ тощо. Зокрема, відповідно до Стратегії до інформаційних загроз належать:

- військова пропаганда, поширена певними державами;
- підбурювання до ненависті, спроби спотворити історію та інша необґрунтована та викривлена інформація, спрямована проти інтересів національної безпеки держави, що веде до недовіри та незадоволеності, спроби дискредитувати членство Литви в НАТО, можливості НАТО і зобов'язання захищати союзників; інформаційні заходи, покликані впливати на демократичні або виборчі процеси в країні. До кібернетичних загроз належать напади на об'єкти критичної інфраструктури⁷⁵.

Отже, агресивна, загарбницька політика РФ щодо пострадянських держав спонукає їх до максимального захисту своїх національних інтересів. Враховуючи український досвід, європейські країни усвідомлюють всю гостроту небезпеки від РФ, яка готова будь-якої миті перетнути межу війни та миру. З метою підтримання готовності до можливого вторгнення країни Балтії повернулись до призову на строкову військову службу та суттєво збільшили кількість власних збройних сил.

Аналіз законодавства ЛР щодо забезпечення інформаційної та кібернетичної безпеки дає підстави зробити висновок, що підхід до боротьби з російською агресією в інформаційному та кіберпросторі має бути комплексним, а співпраця між нашими країнами у цьому напрямі – посилюватись.

Дослідження діяльності інформаційно-медійної компоненти ЗС ЛР свідчить, що вони є складовою системи стратегічних комунікацій, здійснюють вплив на формування суспільної думки, ставлення до литовського війська, сприйняття внутрішньої політики держави та формують позитивну інформаційну обстановку в державі.

⁷⁵ Гапеева О. Міждержавне протидержавне в інформаційній сфері на пострадянському просторі (1991–2017 рр.): історико-системне дослідження : монографія. Львів: Тріада плюс, 2018. 296 с.

2.1.2. Інформаційно-медійна компонента збройних сил Республіки Польща

На тлі повномасштабної війни, яку розв'язала Російська Федерація проти України наприкінці лютого 2022 р., президент Республіки Польща Анджей Дуда підписав новий закон – «О obronie Ojczyzny» (Про оборону Вітчизни), яким передбачено збільшення чисельності збройних сил Республіки Польща до 300 тис. осіб, з них 50 тис. – у військах територіальної оборони. При цьому також анонсовано модернізацію армії та суттєве збільшення витрат на оборону, які, за планом, зростатимуть щороку⁷⁶. Вищеперелічені заходи передбачають формування позитивного інформаційного фону щодо популяризації військової служби та підтримки патріотичних настроїв населення.

Польща – стратегічний партнер України, країна – член НАТО та Європейського Союзу, але потрібно пам'ятати, що до 1 липня 1991 р. вона була однією з країн – учасниць Варшавського договору про дружбу, співробітництво і взаємну допомогу (1955). Це дає підстави стверджувати, що система підготовки та форми і методи діяльності військових засобів масової інформації ЗС України (у перші роки Незалежності) та збройних сил Республіки Польща мали чимало спільних рис.

Після вступу до Північноатлантичного Альянсу (1999) діяльність інформаційно-медійної компоненти збройних сил Республіки Польща регламентується стандартами НАТО, які передбачають існування дієвої системи інформування демократичного суспільства про стан збройних сил.

Об'єктом дослідження нами обрано досвід інформаційно-медійної компоненти збройних сил Республіки Польща. Саме Польща прийняла один із найбільших викликів міграційної кризи у 2021 р., який спровокувала Росія, а у 2022 р. прийняла з України мільйони біженців і при цьому активно допомагає у розв'язанні гуманітарних та військових питань.

⁷⁶ Дуда А. (2022), «Виступ Президента Республіки Польща» – URL: <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wypowiedzi-prezydenta-tp/wystapienia/wystapienie-podczas-podpisania-ustawy-o-obronie-ojczyzny>, 50711 (дата звернення: 01.09.2022).

Якщо розглядати міграційну кризу, штучно створену росіянами у 2021 – 2022 рр. для загострення суспільно-економічної ситуації в Європі, то «...це частина гібридної війни, і ця операція, яка розроблялась і імплементувалась кремлем, була спрямована на руйнування кордонів східного флангу НАТО», – вважає директор Інституту зовнішньополітичних досліджень, доктор політичних наук, професор КНУ імені Т.Г. Шевченка, конфліктолог-міжнародник Григорій Перепелиця⁷⁷.

Гібридні загрози, які створює РФ, мають злісний намір маніпулювати процесами прийняття політичних рішень цільової нації шляхом впливу на поведінку та ставлення ключових аудиторій, таких як медіаорганізації, широка громадськість та політичні лідери⁷⁸.

Саме тому збройні сили Республіки Польща повинні перебувати у постійній бойовій готовності та вчасно виявляти елементи гібридної війни, яку продовжує Російська Федерація, та реагувати на них. До цього доцільно додати ще й існування Сувальського коридору (перешийку), що має геополітичне значення та одночасно з'єднує територію балтійських країн з Польщею й іншими країнами НАТО, а також відокремлює її територію від території російської Калінінградської області та Республіки Білорусь⁷⁹.

Передусім для усвідомлення організаційно-штатної структури інформаційно-медійної компоненти збройних сил Республіки Польща з'ясуємо загальну структуру ЗС РП.

Склад і чисельність ЗС Республіки Польща у період, визначений хронологічними рамками дослідження, наведено у статті «Армія Польщі: чисельність і військові видатки суттєво збільшуються...» (таблиця 4).

⁷⁷ Перепелиця Г. (2021), «Криза на білорусько-польському кордоні є частиною операції РФ проти Заходу – URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3354286-kriza-na-biloruskopolskomu-kordoni-e-castinou-operacii-rf-proti-zahodu-ekspert.html?fbclid=IwAR0fVUAbYTPymIPfaK8chpBK-946BNLDG-yInvI2YQ_4c1chuvM1qND7olw (дата звернення: 29.08.2022).

⁷⁸ Карпчук Н., Юськів Б. Інформаційні приводи й інформаційний супровід гібридної війни Російської Федерації проти України. *Історико-політичні проблеми сучасного світу*. 2022. № 45. С. 71–85. <https://doi.org/10.31861/mhpi2022.45.71-85>.

⁷⁹ Бережний С. (2022), «Польща: Ми готові до будь-якого сценарію, НАТО захищає Сувальський коридор від агресії Росії» – URL: <https://news.liga.net/ua/politics/news/polsha-my-gotovy-k-lyubomu-stsenariyu-nato-zaschischaet-suvalkskiy-koridor-ot-agressii-rossii> (дата звернення: 21.08.2022).

Таблиця 4

Склад і чисельність ЗС Республіки Польща станом на червень 2020 р.⁸⁰

Вид (рід) військ	Чисельність (чол.)
Сухопутні війська	68 000
Військово-повітряні сили	25 000
Військово-морський флот	6 000
Сили спеціального призначення	3 000
Війська територіальної оборони	20 000
Військова жандармерія	2 000
Інспекторат підтримки	11 000
Інспекторат військово-медичної служби	1 000
Всього	118 000

Як бачимо, станом на червень 2020 р. збройні сили Республіки Польща склалися із Сухопутних військ, Військово-повітряних сил, Військово-морського флоту, Сил спеціального призначення та Військ територіальної оборони. Загальна чисельність війська – 118 тис. осіб та понад 75 тис. резерву. За інформацією ресурсу Global Firepower, Польща займає 24 сходинку у рейтингу армій світу⁸¹. Оскільки 18 березня 2022 р. президент Польщі Анджей Дуда підписав закон про збільшення чисельності війська, про що йшлося вище, можемо передбачити зміни й у структурі інформаційно-медійної компоненти. Саме тому у нашому дослідженні розглядатимемо діяльність ЗС РП до березня 2022 р.

Відповідно до рішення міністра національної оборони Республіки Польща від 26 березня 2019 р. № 47 «W sprawie zasad realizacji polityki informacyjnej i funkcjonowania służby komunikacji społecznej w resorcie obrony narodowej» (Про принципи реалізації інформаційної політики та функціонування служби зв'язків з громадськістю в Міністерстві національної оборони)

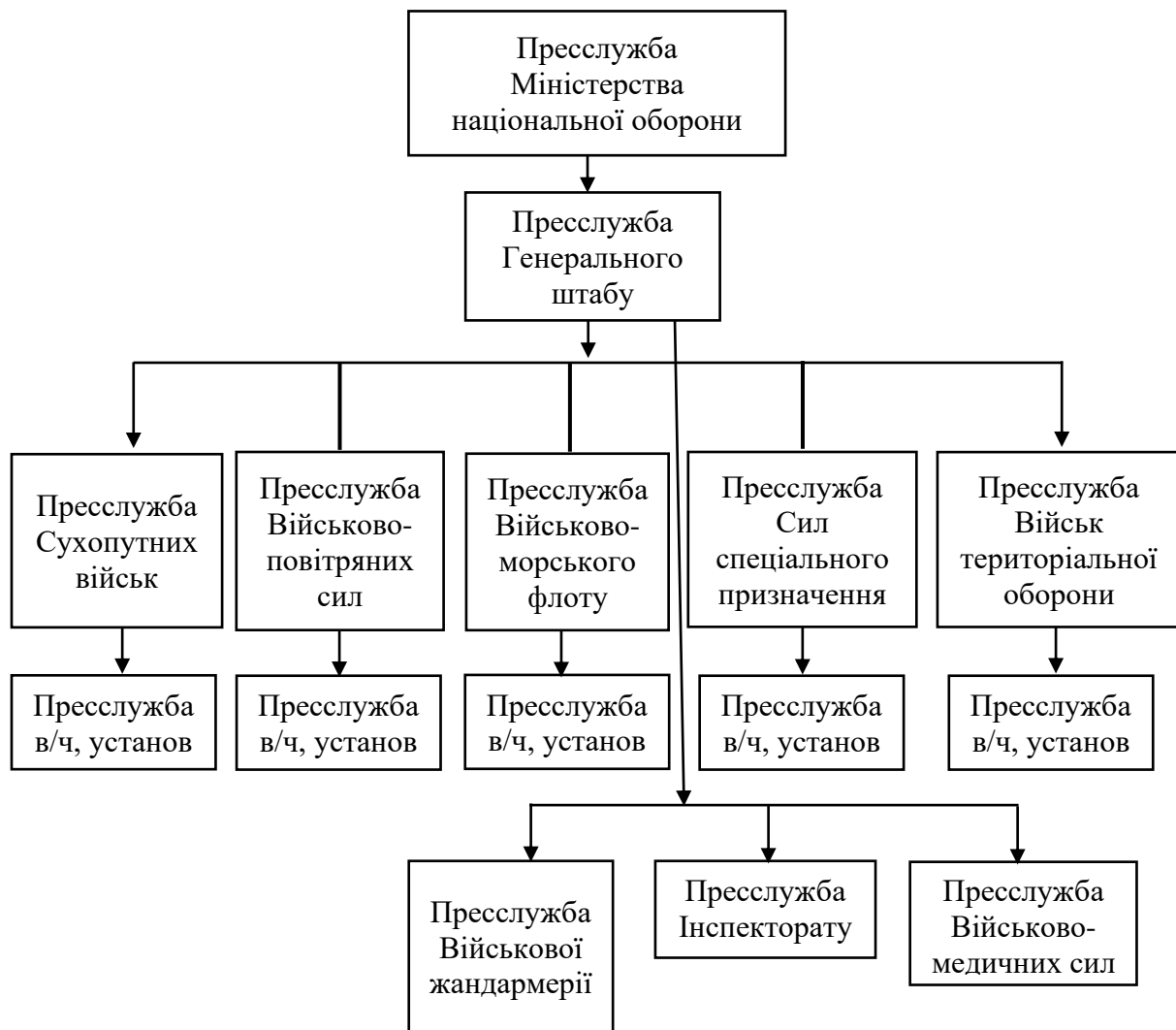
⁸⁰ Поліщук С. (2020), «Армія Польщі: чисельність і військові видатки суттєво збільшуються...» – URL: <https://armyinform.com.ua/2020/06/01/armiya-polshhi-chyselnist-i-vijskovi-vydatky-suttyevo-zbilshuyutsya/> (дата звернення: 10.09.2022).

⁸¹ Рейтинг армій світу (2022) – URL: https://www.globalfirepower.com/country-military-strength-detail.php?country_id=Poland (дата звернення: 10.09.2022).

організаційна структура вищезазначеної служби зв'язків з громадськістю збройних сил Республіки Польща зображена на схемі 1.

Схема 1

**Організаційна структура служби зв'язків з громадськістю
збройних сил Польщі**

Отже, у видах і родах військ збройних сил Республіки Польща створено пресслужби, які організаційно підпорядковуються пресслужбі Генерального штабу, яка, у свою чергу, підпорядковується пресслужбі Міністерства національної оборони. Відповідно, пресслужби військових частин і установ підпорядковуються пресслужбам видів і родів військ. Пресслужби Військової

жандармерії, Інспекторату і Військово-медичних сил підпорядковуються пресслужбі Генерального штабу.

Одразу після розпаду соціалістичного табору Республіка Польща відновила демократичний шлях. Основна ідеологія держави – відкритість до суспільства. Тому головною метою інформаційної політики Міністерства національної оборони є задоволення потреб суспільства щодо отримання достовірної інформації задля підтримки та визнання цілей і заходів, які проводить міністерство⁸².

Загалом, у Війську Польському сформувалась дієва система, що органічно поєднує заходи інформування як населення, так і всього особового складу війська. Її елементи функціонують і в окремих підрозділах, і в самому міністерстві. На 118 000 чол. особового складу ЗС РП діє понад 20 підрозділів інформаційно-медійної компоненти. Республіка Польща приділяє велику увагу цивільно-демократичному контролю. Окрім цього, їхнє інформаційне поле є зоною стабільного інтересу Російської Федерації, відтак деякі підрозділи ІМК повинні працювати на інформаційну протидію підрозділам ІМК РФ.

Для ефективної реалізації інформаційної політики держави створена служба зв'язків з громадськістю Міністерства національної оборони. Саме її представники визначають основні завдання та способи інформування населення щодо тих чи інших подій.

Наприклад, структура зв'язків з громадськістю має такий вигляд:

- служба зв'язків з громадськістю Міністерства національної оборони;
- служба зв'язків з громадськістю в Генеральному штабі збройних сил

Республіки Польща;

⁸² Decyzja nr 47/mon ministra obrony narodowej z dnia 26 marca 2019 r. w sprawie zasad realizacji polityki informacyjnej i funkcjonowania służby komunikacji społecznej w resorcie obrony – URL: <https://www.dz.urz.mon.gov.pl/dziennik/pozycja/decyzja-56-decyzja-nr-47mon-z-dnia-26-marca-2019-r-w-sprawie-zasad-realizacji-polityki-informacyjnej-i-funkcjonowania-sluzby-komunikacji-spoecznej-w/> (дата звернення: 10.09.2022).

- служба зв'язків із громадськістю в організаційних підрозділах збройних сил;

- служба зв'язків з громадськістю польських військових контингентів / польські військові частини і філії або підрозділи, що виконують завдання за межами країни.

Одразу зазначимо і певну спорідненість інформаційно-медійних систем збройних сил Республіки Польща, ЗС України та збройних сил Литви. Саме у Литовсько-польсько-українській бригаді імені Великого гетьмана Костянтина Острозького є пресслужба, де офіцери трьох країн спільно виконують завдання з інформування суспільства щодо діяльності бригади.

Проте у Війську Польському підрозділи служби зв'язків з громадськістю передбачені не в усіх військових частинах та установах: у тих підрозділах, де не передбачені штатні посади служби зв'язків з громадськістю, можливе створення позаштатної структури для виконання завдань у сфері інформаційної політики. Їхню діяльність узгоджує штатний пресекретар вищого організаційного підрозділу.

Зауважимо, що служба зв'язків з громадськістю збройних сил Республіки Польща намагається дотримуватися високих стандартів у інформуванні свого суспільства. Тому для кандидатів на посади пресофіцерів існують офіційно затвержені вимоги. Отже, вони повинні відповідати таким вимогам:

- 1) комунікабельність;
- 2) уміння висловлюватися легко та по суті в усній і письмовій формі польською мовою;
- 3) досвід або знання у сфері зв'язків з громадськістю чи журналістики та вміння спілкування в Інтернеті;
- 4) знання англійської мови;
- 5) освіта у сфері зв'язків з громадськістю та контактів із ЗМІ⁸³.

⁸³ Decyzja nr 47/mon ministra obrony narodowej z dnia 26 marca 2019 r. w sprawie zasad realizacji polityki informacyjnej i funkcjonowania służby komunikacji społecznej w resorcie obrony – URL: <https://www.dz.urz.mon.gov.pl/dziennik/pozycja/decyzja-56-decyzja-nr-47mon-z-dnia-26-marca-2019-r-w-sprawie-zasad-realizacji-polityki-informacyjnej-i-funkcjonowania-sluzby-komunikacji-spoecznej-w/> (дата звернення: 10.09.2022).

Кандидати на посади у службу зв'язків з громадськістю бригадного рівня проходять співбесіду, яку проводить комісія, призначена начальником служби зв'язків з громадськістю міністерства за погодженням з відповідним командиром. За результатами співбесіди готується висновок щодо кандидата разом із рекомендацією у частині про його призначення на посаду.

Посади і штат підрозділів служби зв'язків із громадськістю, філій або підрозділів, що виконують завдання за межами країни, пов'язані з характером його завдань та потреб і погоджуються з начальником служби зв'язків з громадськістю міністерства, де затверджується принаймні одна штатна посада або позаштатний пресекретар. Надалі ці посадові особи вважаються відповідальними за висвітлення життя підрозділу, співпрацю із представниками засобів масової інформації.

Військові частини та установи мають свої вебсайти та сторінки у соціальних мережах. Посадові особи пресслужби підрозділу відповідальні за їх наповнення та несуть повну відповідальність за їхній зміст. Відповідно до своїх обов'язків начальник служби зв'язків з громадськістю Міністерства національної оборони здійснює нагляд за усіма вебсайтами та сторінками у соціальних мережах структурних підрозділів та має право втручатися в їхній зміст і наповнення⁸⁴.

Для підрозділів ПСГО РФ з появою загальнодоступної мережі Інтернет, соціальних медіа онлайн-дискурс став важливим простором для створення та розповсюдження фейкових повідомлень, перетворюючи звичайних громадян на пропагандистські машини, здатні поширювати дезінформацію, спричиняти паніку, параною та ненависть.

Отже, після Арабської весни можна розглядати російсько-український конфлікт як важливе свідчення того, як Інтернет використовується під час конфліктів⁸⁵.

⁸⁴ Так само.

⁸⁵ Мехіас У.А., Вокуєв Н.С. Дезінформація та ЗМІ: приклад Росії та України. *Медіа, культура та суспільство*. 2017. № 39 (7). С. 1027–1042.

Тому важливою частиною роботи пресслужб є моніторинг інформації, яка стосується діяльності військових підрозділів, та своєчасне реагування на неї. Цікаво, що згідно із наказами керівники організаційних підрозділів міністерства, що діють за кордоном, а також аташе з питань оборони в дипломатичних представництвах Республіки Польща, зобов'язані негайно повідомляти начальника служби зв'язків з громадськістю Міністерства національної оборони Республіки Польща про висвітлення у ЗМІ інформації, яка стосується збройних сил Республіки Польща.

Зауважимо, що інформаційна структура польської армії представлена не лише пресслужбами. До них належать ще і військові ЗМІ. Приміром, що стосується військової преси, то офіційною є «Polska Zbrojna», яка діє на базі Військово-видавничого інституту, а також видає більш спеціалізовані матеріали, такі як «Огляд збройних сил»⁸⁶.

Також на польському телебаченні є програма «Nasza Armia», що становить частину державного (суспільного) телебачення, тому це – фактично елемент пресслужби Міністерства національної оборони⁸⁷.

Для висвітлення діяльності збройних сил Республіки Польща використовується цікавий інструмент – цифровий фото-відеоальбом. Завданням цього офіційного підрозділу з назвою «Zoom» є висвітлення діяльності армії, її реклами, використовуючи при цьому унікальний фото- та відеоконтент з різноманітних навчань, місій та повсякденної діяльності⁸⁸.

Важливу складову інформаційно-медійної компоненти збройних сил Республіки Польща становлять підрозділи інформаційно-психологічних операцій. Цікавою особливістю цього військового організму є те, що він підпорядковується безпосередньо Міністерству національної оборони.

В інших країнах – членах НАТО підрозділи інформаційно-психологічних операцій входять до складу Сил спеціальних операцій.

⁸⁶ Польська Зброя (2022) – URL: <http://polska-zbrojna.pl/home/magazineview> (дата звернення: 16.09.2022).

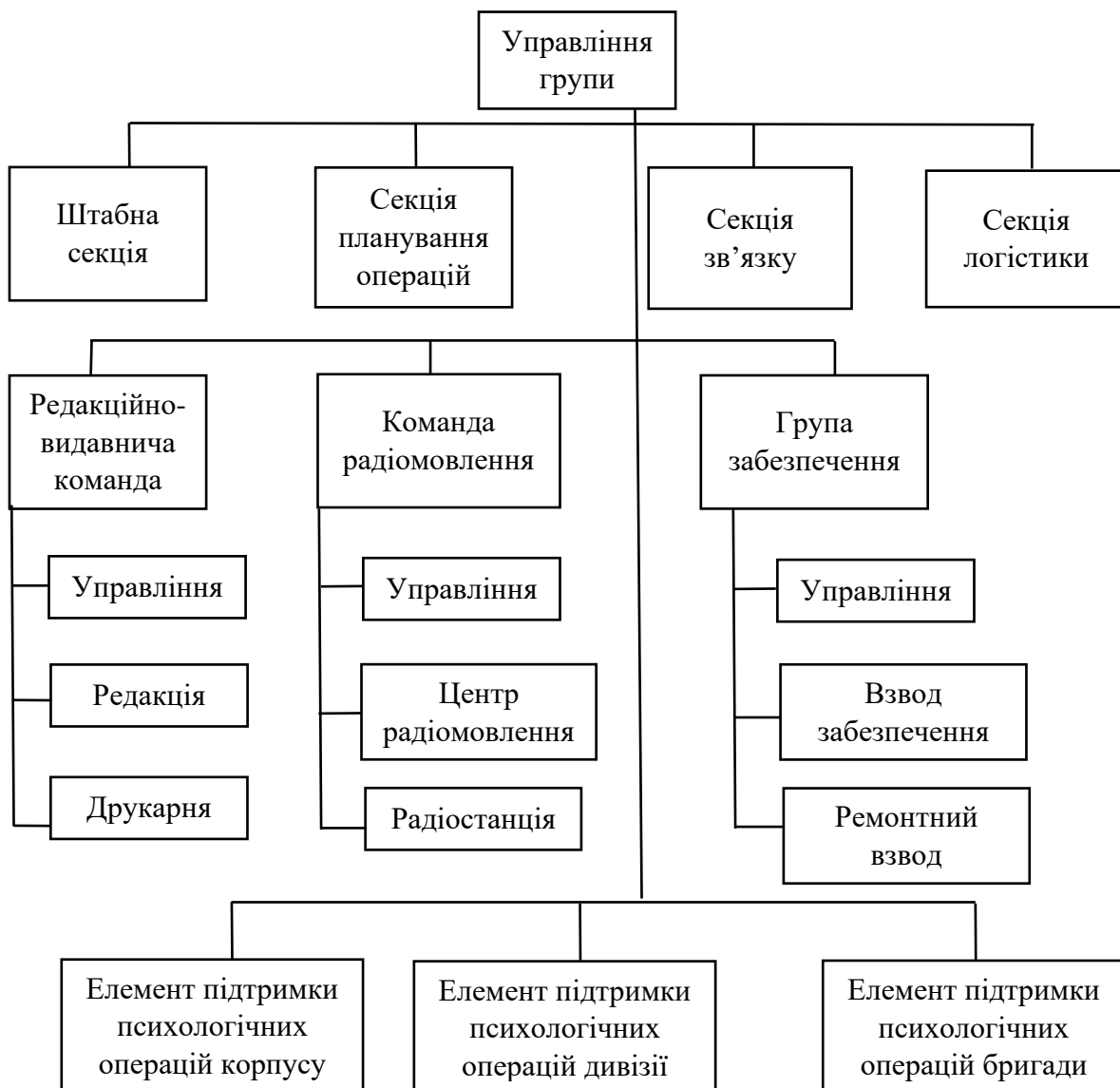
⁸⁷ Наша Армія (2021), «телепередача», URL: <https://vod.tvp.pl/website/naszaarmiapl,9333434> (дата звернення: 01.02.2022).

⁸⁸ Зум (2021), фотожурнал. – URL: <https://zoom.mon.gov.pl/> (дата звернення: 01.02.2022).

У Польщі такий підрозділ представлений Центральною групою психологічних операцій – ЦГ ПСО, який розташований у м. Бидгощ. До його складу входить управління, редакційно-видавнича команда, команда радіомовлення та група забезпечення, підрозділи підтримки психологічних операцій у складі корпусів, дивізій і бригад (схема 2)⁸⁹.

Схема 2

Організаційна структура Центральної групи психологічних операцій Збройних сил Польщі⁹⁰

⁸⁹ Марінер (2021), «Сили спеціальних операцій Польщі» – URL: <https://mil.in.ua/uk/articles/syly-spetsialnyh-operatsij-polshhi/> (дата звернення: 01.06.2022).

⁹⁰ Так само

Гібридна війна, яку розпочала Російська Федерація, спонукала до посилення інформаційного фронту не лише Україну, а й Польщу. Спорідненість наших систем інформування населення задля підтримки армії пройшла апробацію у спільній Литовсько-польсько-українській бригаді.

Важливо, що після 2014 р. ЗС України при формуванні нової системи комунікації загалом орієнтувалися саме на Польщу, країну, яка близька ментально, що уможлиблює активну комунікацію з власним населенням. Зі свого боку, Польща також активно використовує досвід України, здобутий у війні, і намагається оперативно вносити необхідні зміни.

2.2. Інформаційно-медійна компонента збройних сил Російської Федерації

Аналіз джерел та літератури щодо збройних конфліктів сучасності дає підстави зробити висновок, що збройним конфліктам за участю Російської Федерації другої половини ХХ – першої чверті ХХІ ст. зазвичай передують агресивна інформаційна діяльність. А отже, економічних, фінансових, політичних, репутаційних втрат зазнає не лише країна, на яку спрямована інформаційна агресія, але й увесь цивілізований світ. Для здійснення такої діяльності РФ активно залучає медійні структури, науково-дослідні організації, інформаційно-аналітичні агенції тощо. Так, за повідомленням The New York Times, російський уряд лише на мовлення своїх цивільних засобів масової інформації виділяє щонайменше 500 мільйонів доларів на рік⁹¹.

Особливу роль відіграють інформаційно-медійні структури та підрозділи інформаційно-психологічних операцій російської армії.

З метою вироблення дієвої протидії ворожій інформаційній агресії автор дослідив історичні передумови створення та напрями діяльності інформаційно-медійної компоненти як складової збройних сил РФ, яка бере участь у зборі,

⁹¹ Mozur P., Satariano A., Krolik A. (2022) «An Alternate Reality: How Russia's State TV Spins the Ukraine War» The New York Times, 25.12.2022 – URL: <https://www.nytimes.com/2022/12/15/technology/russia-state-tv-ukraine-war.html?smid=url-share> (дата звернення: 23.08.2023).

аналізі, виробленні й поширенні пропагандистського та контрпропагандистського контентів.

Військово-інформаційна компонента (далі – ВІК) – це складова структури ЗС РФ, яка складається з підрозділів офіційних військових ЗМІ (пресслужби, газети, телебачення, журнали, інформаційні агентства, радіо), підрозділів моніторингу та протидії інформації, підрозділів інформаційно-психологічних операцій тощо. Характерною ознакою ВІК є вплив на певну аудиторію за допомогою інформації, виробництво, моніторинг, поширення інформаційного контенту (фото, відео, тексту, аудіо тощо).

Історія пресслужби міністерства оборони СРСР розпочинається у 70-х роках минулого століття. Проте у радянський період комунікації демократичного суспільства були відсутні, а натомість була пропаганда. Структура, створена 15 листопада 1971 р. у складі міністерства оборони, отримала назву «Информация». Основним її завданням було написання доповідей, виступів та промов на партійні з'їзди, сесії, наради, засідання тощо, з метою пропаганди радянського способу життя і його переваги над капіталістичним. Перші прояви ознак зв'язків з громадськістю спостерігаються у період війни в Афганістані (1979 – 1989), коли представники цивільної преси отримали можливість писати на цю тему. Суспільство не надто підтримувало війну в Афганістані, було чимало випадків ухилення від призову, хоча у тоталітарній системі зробити це було надто складно. Оперативно реагувати на кризові ситуації в суспільстві було нікому. Саме тоді нагальною потребою стало створення структури, яка працювала б із пресою. У 1987 р. було змінена назва структури «Информация» на «Информация Министра обороны СССР»⁹².

У цей період військові журналісти вперше отримують досвід роботи з цивільними репортерами та пресою демократичних країн. Так було, для прикладу, під час висвітлення подій виведення радянських військ із Афганістану (1989). Про них, зокрема, писав український військовий журналіст, перший в

⁹² На острие информационных технологий. *«Военно-исторический журнал»*. 2021. № 11. – URL: <http://history.milportal.ru/na-ostrie-informacionnyx-technologij/> (дата звернення: 25.08.2023).

історії МОУ керівник пресслужби полковник у відставці О. Клубань у розвідці «Журналісти стріляють не кулями»⁹³.

Після розпаду Радянського Союзу та утворення нових незалежних держав із числа військ, які дислокувалися на території РФ, і тих, що перебували у Західній групі військ, утворились збройні сили Російської Федерації, а сучасна сторінка історії російської військової журналістики розпочинається 3 червня 1992 р., коли до штату Управління інформації вперше була введена посада пресекретаря міністра оборони⁹⁴. Натомість в Україні така посада була запроваджена на півроку раніше, а саме 29 грудня 1991 р.⁹⁵.

10 липня 1992 р. у міністерстві оборони РФ створюється (реорганізовується) пресслужба міністерства оборони. До штату вводять 60 військовослужбовців та 9 працівників. У грудні 1992 р. створюються прес-центри видів збройних сил РФ, округів, груп військ, флотів, родів військ. У січні 1993 р. почав функціонувати відділ міжнародної інформації та реклами (агентство «Интервоєнпром» МО РФ. Зауважимо, що надалі відбуватимуться лише незначні зміни у назвах і штатах структур)⁹⁶.

5 березня 1994 р. оприлюднено «Положение о пресс-центре вида, округа, группы войск, флота, рода войск». За цим документом, керівництво пресцентрів підпорядковувалось безпосередньо командувачеві відповідного округу, адже до цього часу російські військові журналісти підпорядковувались начальникам політуправлінь (управлінь виховної роботи). Демократичні процеси в українських Збройних Силах відбувалися швидше, тому такий документ був введений на рік раніше – 19 березня 1993 р.⁹⁷.

З початком першої Чеченської війни (1994 – 1996) керівництво військового відомства РФ зіткнулось з необхідністю інформування населення

⁹³ Клубань О. Журналісти стріляють не кулями, Київ: АНТ, 2013. С. 42–47.

⁹⁴ На острие информационных технологий. «Военно-исторический журнал». 2021. № 11. – URL: <http://history.milportal.ru/na-ostrie-informacionnyh-technologij/> (дата звернення: 25.08.2023).

⁹⁵ Поронюк Р., Гапеева О. Зародження та становлення інформаційно-медійних структур Збройних Сил України в 1991–2014 роках. *Новітня доба*. 2022. Львів. С. 215.

⁹⁶ На острие информационных технологий. «Военно-исторический журнал». 2021. № 11. – URL: <http://history.milportal.ru/na-ostrie-informacionnyh-technologij/> (дата звернення: 25.08.2023).

⁹⁷ Поронюк Р., Гапеева О. Зародження та становлення інформаційно-медійних структур Збройних Сил України в 1991–2014 роках. *Новітня доба*. 2022. Львів. С. 216.

про її хід. І саме тому у 1995 р. управління інформації та друку було реорганізовано в управління інформації. Усі друковані видання, радіо та телебачення були підпорядковані управлінню виховної роботи міністерства оборони⁹⁸. Відтоді у РФ військові і цивільні ЗМІ використовуються для пропаганди та виправдання своїх військових злочинів.

Після завершення першої Чеченської війни (1996) на базі управління інформації, відділу референтів та консультантів, відділу міністерства оборони по зв'язках з інформаційними структурами органів державної влади і управління, громадських організацій створюється пресслужба міністерства оборони РФ (штат – 41 особа). А вже наступного року їй знову підпорядковуються військові друковані видання, радіо та телебачення⁹⁹.

Чергові зміни у структурі пресслужб відбулися після початку військових конфліктів у Республіках Чечня та Дагестан. Зокрема, у серпні 1999 р. наказом міністра оборони, міністра внутрішніх справ і директора ФСБ з метою інформаційно-пропагандистського забезпечення діяльності федеральних сил створюється «Временный объединённый пресс-центр». У квітні 2000 р. повертаються до практики, коли роботу військових засобів масової інформації та інформаційного забезпечення підпорядкували управлінню виховної роботи. Цього ж року створюється структура, яка відповідає за поширення новин у мережі Інтернет¹⁰⁰.

Від 16 серпня 2004 р. структура пресслужб міністерства оборони Російської Федерації знову відокремлюється від управління виховної роботи. Так згідно з наказом президента РФ № 1082 від 16.08.2004 р. «Вопросы Министерства обороны Российской Федерации»¹⁰¹ створюється Управління інформації та зв'язків з громадськістю міністерства оборони РФ.

У березні 2006 р. відбувається реорганізація управління. Зокрема, у його складі створюються нові відділи, а саме: управління, юридична служба,

⁹⁸ Приказ министра обороны России от 11 марта 2004 г. № 70 «Об органах воспитательной работы Вооружённых Сил Российской Федерации».

⁹⁹ На острие информационных технологий. «Военно-исторический журнал». 2021. № 11. – URL: <http://history.milportal.ru/na-ostrie-informacionnyh-technologij/> (дата звернення: 25.08.2023).

¹⁰⁰ Так само.

¹⁰¹ Указ Президента РФ от 16 августа 2004 г. № 1082 «Вопросы Министерства обороны Российской Федерации»

пресслужба, служба аналізу, планування та розвитку зв'язків з громадськістю, служба моніторингу ЗМІ, відділ захисту державної таємниці¹⁰².

У серпні 2008 р. Росія розв'язує війну в Грузії. Цікавим є факт, що вперше у своїй історії під час збройного конфлікту пресслужби не підпорядковують управлінню виховної роботи.

11 лютого 2010 р. побачив світ наказ міністра оборони Російської Федерації № 70 «Об утверждении Положения об органах информационного обеспечения Вооруженных Сил Российской Федерации». Згідно із даними російського сайту «Докипедия» цей документ, що регламентує діяльність пресслужб силових структур, чинний і сьогодні¹⁰³. Завдання та функції пресслужб РФ повністю відповідають українським і польським варіантам таких самих положень.

Проте автор дисертаційного дослідження не поділяє думки щодо чинності зазначеного положення та вважає, що актуальні документи, які регламентують діяльність структур інформаційного забезпечення, мають гриф обмеженого користування. Ймовірно, це пов'язано із покладанням на ці структури нетипових обов'язків, які відсутні у демократичних країнах.

У липні 2010 р. у міністерстві оборони РФ відбувається реформа. У збройних силах РФ створюють чотири об'єднані стратегічні командування. Пресслужби зберігаються лише на базі військових округів (Західного, Центрального, Південного та Східного). Пресслужби видів збройних сил і родів військ були включені до складу окремих груп інформаційного забезпечення. Змінюється назва управління – управління пресслужби і інформації міністерства оборони.

У лютому 2013 р. у газеті «Военно-промышленный курьер» виходить стаття начальника генерального штабу РФ Валерія Герасимова «Ценность науки в предвидении». На думку автора, традиційна війна відійшла у минуле, а мета

¹⁰² На острие информационных технологий. *«Военно-исторический журнал»*. 2021. № 11. – URL: <http://history.milportal.ru/na-ostrie-informacionnyh-technologij/> (дата звернення: 25.08.2023).

¹⁰³ Приказ Министра обороны РФ от 11 февраля 2010 г. № 70 «Об утверждении Положения об органах информационного обеспечения Вооруженных Сил Российской Федерации». – URL: <https://dokipedia.ru/document/5195207> (дата звернення: 22.10.2022).

краще досягається шляхом використання наявних слабких сторін противника не лише у суто військовій сфері, а із застосуванням гібридних методів (впливів інформаційного, економічного тощо), що уможливить уникнути міжнародного осудження своїх дій як агресивних¹⁰⁴.

Ці постулати практично відразу активно запроваджують на практиці. Зокрема, у березні 2014 р. Російська Федерація анексує частину території України. З вересня 2015 р. бере активну участь у війні в Сирії. З того часу міністр оборони РФ Сергій Шойгу фактично виконує роль головної медійної особи.

Це розв'язує руки його заступникам, які є фаховими військовими та не звикли до медійної уваги, що їх здебільшого відволікає¹⁰⁵.

Проте наступні організаційні зміни у структурі пресслужб відбуваються лише у серпні 2016 р. Управління пресслужби і інформації міністерства оборони реорганізується у Департамент інформації та масових комунікацій. Функції департаменту стають значно ширшими. Розв'язана війна в Україні вимагає пошуку нових напрямів діяльності. Тому в департаменті створюють шість напрямів роботи¹⁰⁶:

- оперативне реагування та організація інформаційного забезпечення;
- інформаційне забезпечення діяльності керівництва міністерства оборони;
- взаємодія з російськими та міжнародними ЗМІ;
- моніторинг російських і міжнародних ЗМІ;
- інформаційний аналіз та спеціальні медіапроекти;
- організаційно-плановий.

Структуру, відповідальну за наповнення сайту міністерства оборони, розширюють і створюють Центр підготовки інформації та супроводу інтернет-ресурсів міністерства оборони з відповідним колом завдань.

¹⁰⁴ Герасимов В. Ценность науки в предвидении, ВПК. *Военно-промышленный курьер*: Общероссийская еженедельная газета. 2013. № 8. С. 3–5.

¹⁰⁵ Бударецький Є. (2022), «Від гібридної війни до «Армагеддона». *Українська Правда*. – URL: <https://www.pravda.com.ua/articles/2022/11/23/7377538/> (дата звернення: 20.10.2022).

¹⁰⁶ На острие информационных технологий. *Военно-исторический журнал*. 2021. № 11. – URL: <http://history.milportal.ru/na-ostrie-informacionnyh-technologij/> (дата звернення: 25.08.2023).

У березні 2017 р. (вперше від 2000 р.) усі друковані військові ЗМІ підпорядковують департаменту інформації та масових комунікацій міністерства оборони Російської Федерації.

Доцільно зазначити, що у штаті міністерства є окрема посада прес-секретаря міністра оборони.

Структура пресслужби мала такий вигляд¹⁰⁷:

- Група інформаційного забезпечення Сухопутних військ;
- Група інформаційного забезпечення Повітряно-космічних сил;
- Група інформаційного забезпечення Військово-морського флоту;
- Група інформаційного забезпечення Ракетних військ стратегічного призначення;
- Група інформаційного забезпечення Повітряно-десантних військ;
- Група інформаційного забезпечення Повітряно-космічної оборони;
- Пресслужба Західного військового округу;
- Відділ інформаційного забезпечення Балтійського регіону;
- Відділ інформаційного забезпечення Північного флоту;
- Пресслужба Південного військового округу;
- Відділ інформаційного забезпечення Чорноморського регіону;
- Група інформаційного забезпечення Каспійської флотилії;
- Пресслужба Центрального військового округу;
- Група інформаційного забезпечення Сибірського регіону;
- Група інформаційного забезпечення Приволзького регіону;
- Пресслужба Східного військового округу;
- Відділ інформаційного забезпечення Приморського регіону;
- Помічники командирів військових частин з інформаційного забезпечення.

Активну участь в інформаційному та пропагандистському забезпеченні беруть військові ЗМІ.

¹⁰⁷ Порядок работы со средствами массовой информации, МО РФ. – URL: <https://special.mil.ru/spec/index/organizations/press.htm> (дата звернення: 25.08.2023).

Станом на кінець 2021 року до їх складу входили:

газети¹⁰⁸:

- «Боевая вахта»;
- «Военный вестник Юга России»;
- «Ежеквартальный информационный бюллетень ОООВ ВС РФ»;
- «Каспиец»;
- «Красная звезда»;
- «На страже Заполярья»;
- «На страже Родины»;
- «Страж Балтики»;
- «Суворовский натиск»;
- «Уральские военные вести»;
- «Флаг Родины».

Журнали¹⁰⁹:

- «Армейский сборник»;
- «Вестник военного образования»;
- «Военная мысль»;
- «Военно-исторический журнал»;
- «Военно-медицинский журнал»;
- «Военные комиссариаты России»;
- «Вооружение и экономика»;
- «Воин России»;
- «Записки по гидрографии»;
- «Зарубежное военное обозрение»;
- «Материально-техническое обеспечение ВС РФ»;
- «Морской сборник»;
- «Российское военное обозрение».

¹⁰⁸ Газеты МО РФ (2023) – URL: <https://sc.mil.ru/social/media/periodic.htm> (дата звернення: 27.08.2023).

¹⁰⁹ Журналы МО РФ (2023) – URL: <https://sc.mil.ru/social/media/magazine.htm> (дата звернення: 27.08.2023).

Звернімо увагу, що більшість журналів є періодичними науковими виданнями вищих військових навчальних закладів, але розміщені у них наукові публікації опосередковано виконували пропагандистську роль.

У 2019 р. відповідно до наказу міністра оборони Російської Федерації від 9 листопада 2018 р. № 636 «О мерах по совершенствованию деятельности средств массовой информации, учредителем которых является Министерство обороны Российской Федерации»¹¹⁰ було прийнято рішення щодо забезпечення військ базовим набором газет та журналів, а також було збільшено наклад видань: журналів – у 10 разів (з 930 до 9 тис.), окружних і флотських газет – з 1 тис. до 4,5 тис., а газети «Красная Звезда» – з 19 тис. до 24 тис.

Телебачення та радіомовлення:

- «Телеканал Звезда»¹¹¹;
- «Звезда-фм»;
- Телевизионная студия Черноморского флота¹¹².

Військові засоби масової інформації (газети, журнали, радіо та телебачення) регламентують свою діяльність наказом міністра оборони Російської Федерації від 9 листопада 2018 р. № 636 «О мерах по совершенствованию деятельности средств массовой информации, учредителем которых является Министерство обороны Российской Федерации».

Очевидно, що цей документ з'явився внаслідок агресії щодо України і був викликаний необхідністю заповнити певні прогалини для більш активного інформаційного впливу на населення тимчасово окупованих територій. Зокрема, у ньому прописано:

- необхідність допуску військових кореспондентів на території військових частин і організацій, в райони проведення заходів бойової та

¹¹⁰ Приказ Министра обороны Российской Федерации № 636 от 9 ноября 2018 года «О мерах по совершенствованию деятельности средств массовой информации, учредителем которых является Министерство обороны Российской Федерации».

¹¹¹ Телеканал Звезда. URL: www.tvzvezda.ru (дата звернення: 23.08.2022).

¹¹² Телевизионная студия Черноморского флота. – URL: <https://sc.mil.ru/social/media/television/more.htm?id=8773@morfOrgInfo> (дата звернення: 23.08.2022).

мобілізаційної готовності військ (сил), навчань, виконання бойових задач, а також у райони військових конфліктів, проведення миротворчих операцій та інших операцій збройних сил РФ та інших операцій, які мають вагоме значення із врахуванням норм правових актів задля збереження державної таємниці;

- при необхідності ознайомлювати кореспондентів військових ЗМІ з документами та матеріалами, необхідними їм для виконання плану-завдання;

- надання кореспондентам військових ЗМІ робочих місць для підготовки і передачі до редакції матеріалів;

- доправлення кореспондентів військових ЗМІ до місць виконання редакційних завдань;

- залучення до співпраці при реалізації творчих планів сторонніх авторів, в тому числі на платній основі¹¹³.

Якщо проаналізувати виконання цього наказу на практиці – дійсно, спостерігається тенденція активізації роботи російських військових журналістів та збільшення кількості матеріалів безпосередньо із зони бойових дій, відносна їхня оперативність (від моменту події до виходу сюжету (матеріалу) в ефір).

У згаданий період простежується збільшення чисельності військових журналістів. У 2020 р. створюються відділення інформаційного забезпечення; з'являються посади постійних власних кореспондентів «Телеканалу Звезда» при пресслужбах військових округів та Північного флоту. Окрім того, організовуються корпункти в 10 містах РФ та тимчасово окупованому Севастополі¹¹⁴.

Можемо зробити висновок, що з метою підготовки до повномасштабного вторгнення в Україну у РФ відбулась реорганізація інформаційно-медійних структур для здійснення цілеспрямованого інформаційного впливу як на своє населення, так і на населення тимчасово окупованих територій.

¹¹³ Приказ Министра обороны Российской Федерации № 636 от 9 ноября 2018 года «О мерах по совершенствованию деятельности средств массовой информации, учредителем которых является Министерство обороны Российской Федерации».

¹¹⁴ На острие информационных технологий. «Военно-исторический журнал». 2021. № 11. – URL: <http://history.milportal.ru/na-ostrie-informacionnyh-technologij/> (дата звернення: 25.08.2023).

У «Доктрине информационной безопасности Российской Федерации», затвердженій президентом РФ ще 9 вересня 2000 р., зазначалося: «...Джерелом зовнішньої небезпеки інформаційної безпеки Російської Федерації є створення деякими державами концепцій інформаційних війн, ймовірність створення засобів небезпечного впливу на інформаційні сфери інших держав світу, порушення нормального функціонування інформаційних та телекомунікаційних систем, збереження інформаційних ресурсів, отримання несанкціонованого доступу до них»¹¹⁵.

Так, за даними Міжнародної інформаційної агенції BBC, на початку 2000 р. в академії генерального штабу Збройних Сил РФ створюють курси з інформаційного протидіювання¹¹⁶.

У 2011 р. міністерство оборони Російської Федерації видає черговий документ – «Концептуальные взгляды на деятельность Вооруженных Сил Российской Федерации в информационном пространстве», що дає підстави зробити припущення про функціонування «попередника» інформаційних військ Російської Федерації¹¹⁷.

Зазначимо, що достеменно дата створення інформаційних військ взагалі невідома. Проте російський військовий політолог Олександр Перенджиев в інтерв'ю «Газета.ру» 22 лютого 2017 р. зазначив, що після війни в Грузії (2008) у Російській Федерації розпочалось створення інформаційних військ. У військовому університеті захищають декілька дисертацій на тему іміджу РФ як фактора національної безпеки.

У березні 2012 р. віцепрем'єр РФ Дмитро Рогозін наголосив на необхідності створення кіберкомандування у складі збройних сил Російської Федерації. У 2013 р. міністерство оборони формує навчальну роту, в якій

¹¹⁵ Попова Т. (2017), Війна і пропаганда. Як працюють війська інформаційних операцій Росії?, Радіо Свобода – URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/28351969.html> (дата звернення: 15.09.2023).

¹¹⁶ В РФ признали существование «войск информационных операций» (2017), BBC. – URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-russian-39055117> (дата звернення: 09.12.2022).

¹¹⁷ Концептуальные взгляды на деятельность Вооруженных Сил Российской Федерации в информационном пространстве (2011), МО РФ – URL: <https://ens.mil.ru/science/publications/more.htm?id=10845074@cmsArticle> (дата звернення: 21.08.2022).

проходять підготовку військові фахівці у сфері інформаційних технологій, її неофіційна назва – «кибервойска»¹¹⁸.

За даними інформаційної агенції «Інтерфакс», у 2014 р. мало розпочати свою діяльність Кіберкомандування як новий рід військ¹¹⁹.

Робимо припущення, що практичне застосування інформаційних військ відбулося саме в українському інформаційному просторі – воно передувало початку російсько-української війни у 2014 р.

У 2016 р. інформаційні війська РФ втрутилися у президентські вибори у США. Такого висновку дійшло впливове видання «The Guardian»¹²⁰. Тоді РФ підтримувала Дональда Трампа на посаду президента США, який переміг на президентських перегонах.

Також у США вважають, що РФ спробували вплинути на результати виборів і у 2020 р. Проте спеціальні дезінформаційні структури були готові до відбиття інформаційних атак. Після виборів новий президент США Джо Байден своїм указом запроваджує проти РФ санкції за втручання у вибори, хакерські атаки та репресії у Криму¹²¹.

Вперше офіційне визнання щодо діяльності інформаційних військ РФ відбулося 22 лютого 2017 р. на засіданні Державної думи РФ. Міністр оборони Сергій Шойгу повідомив, що «...За цей час створені війська інформаційних операцій, що набагато ефективніше сильніше від усього того, що раніше ми створювали в напрямку, який називався контрпропагандою»¹²².

Зазначимо, що РФ визнала існування інформаційних військ після оприлюднення даних російської компанії Zecurion Analytics, яка провела

¹¹⁸ Лацинская М., Братерский А., Калинин И. (2017) Россия ввела войска в интернет» Газета. РУ – URL: https://www.gazeta.ru/tech/2017/02/22_a_10539719.shtml (дата звернення: 19.08.2022).

¹¹⁹ «В Минобороны РФ создали войска информационных операций» (2017) Интерфакс – URL: <https://www.interfax.ru/russia/551054> (дата звернення: 20.08.2022).

¹²⁰ Harding L., Borger J., Sabbagh D. (2021) «Kremlin papers appear to show Putin's plot to put Trump in White House» The Guardian – URL: <https://www.theguardian.com/world/2021/jul/15/kremlin-papers-appear-to-show-putins-plot-to-put-trump-in-white-house> (дата звернення: 23.08.2023).

¹²¹ Fact sheet: Imposing Costs for Harmful Foreign Activities by the Russian Government, (2021) – URL: <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/statements-releases/2021/04/15/fact-sheet-imposing-costs-for-harmful-foreign-activities-by-the-russian-government/> (дата звернення: 21.09.2023).

¹²² «В РФ признали существование «войск информационных операций» (2017), BBC – URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-russian-39055117> (дата звернення: 09.12.2022).

розслідування та зазначила, що Росія входить до п'ятірки країн з найбільш розвиненим рівнем кібервійськ і витрачає на це триста мільйонів доларів на рік. У штаті кібервійськ нараховується близько тисячі осіб. Для порівняння, компанія наводить дані щодо кількості особового складу та витрат Південної Кореї, Великобританії, Китаю. Найбільше на кібервійська витрачають США: щорічний бюджет становить орієнтовно 7 млрд доларів, штат – близько 9000 осіб (таблиця 4).

Чисельність у 1000 осіб інформаційних військ підтвердив і колишній начальник аналітичного управління КДБ СРСР Володимир Рубанов. «Інформаційний простір дійсно стає сферою військової активності на рівні з театрами військових дій на суші, морі і в небі-космосі», – зазначав він у інтерв'ю¹²³.

Таблиця 4

Країни з найбільшими витратами на кібервійська¹²⁴

Країна	Витрати (\$ млн)	Кількість особового складу
США	7 000	9 000
Китай	1 500	20 000
Велика Британія	450	2 000
Південна Корея	400	700
Росія	300	1 000
Німеччина	250	1 000
Франція	220	800
Північна Корея	200	4 000

Важливо розуміти, що інформаційні війська складаються не лише з числа журналістів або звичайних пропагандистів. Згідно з класичним розумінням,

¹²³ Рубанов В., (2017), «Ветеран спецслужб: Россия входит в топ-5 государств по уровню развития кибервойск», *Коммерсант*. – URL: <https://www.kommersant.ru/doc/3205582> (дата звернення: 15.08.2022).

¹²⁴ Стек Л., Ребрій Р., Головін Є., (2017) «Кібервійна: партизани України проти військ Росії», *Донбас.Реалії* –URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/28434850.html> (дата звернення: 11.08.2022).

викладеним у доктрині інформаційних операцій збройних сил США (1998), інформаційні операції складаються з п'яти компонентів. Цікаво, що на цю концепцію посилаються і російські інформаційні агенції, коли намагаються пояснити своєму населенню, що таке інформаційні операції¹²⁵. Зокрема, виділяють такі складові:

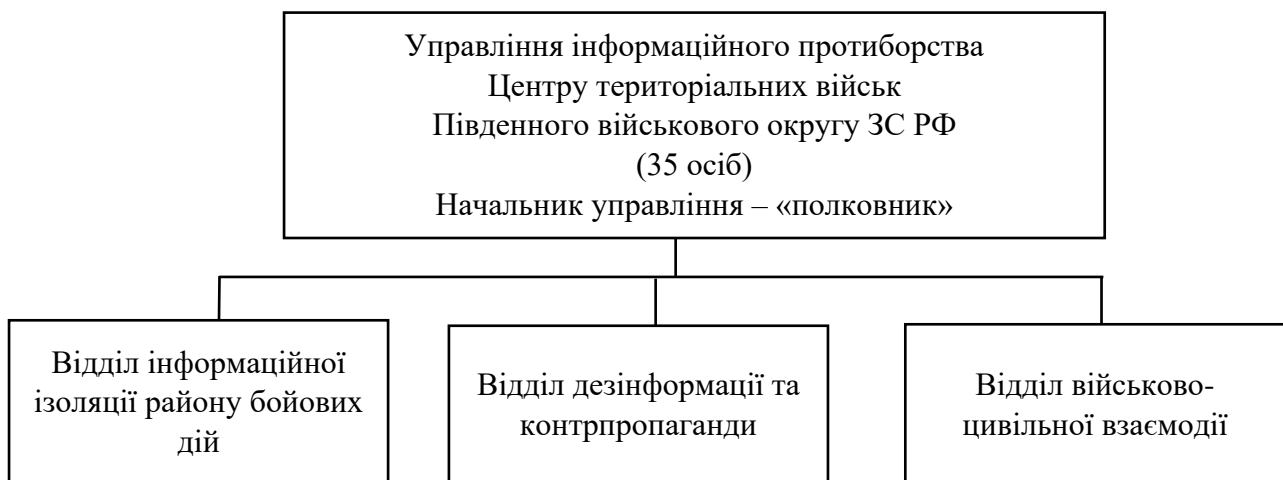
- радіоелектронна боротьба;
- дезінформація противника різними методами;
- ведення «психологічної війни»: пропаганда та контрпропаганда в інформаційному просторі (зокрема в Інтернеті);
- забезпечення комп'ютерної безпеки, захист інфраструктури та режиму секретності;
- проведення кібератак, збір та узагальнення даних.

У 2018 р. Головне управління розвідки ЗС України вперше оприлюднило штати одного з підрозділів інформаційної боротьби МО РФ. Цікаво, що у такому підрозділі проходять службу 35 військовослужбовців. Штатно-посадові категорії начальника центру та начальників відділів – «полковник». Організаційно такий підрозділ складається з трьох відділів (схема 3).

Схема 3

Структура інформаційного протиборства Центру територіальних військ

Південного військового округу ЗС РФ»¹²⁶

¹²⁵ Что такое информационные операции (2017), ИА ТАСС – URL: <https://tass.ru/info/4046536> (дата звернення: 23.09.2023).

¹²⁶ Особливості діяльності Управління інформаційного протиборства Центру територіальних військ Південного військового округу ЗС РФ ГУР МОУ (2018) – URL: <http://gur.mil.gov.ua/content/osoblyvosti-diialnosti-upravlinnia-informatsiinoho-protyborstva-tsentru-terytorialnykh-viisk-pivdennoho-viiskovo-ho-okruhu-zs-rf.html> (дата звернення: 05.09.2022).

Основним завданням цього підрозділу є ізоляція визначеного району від інших джерел інформації, дезінформація та контрпропаганда. Значна увага при цьому приділяється роботі з місцевим населенням.

24 березня 2022 р. Петро Камсков у статті «Кибер войска из призывников – почему это категорическое «нет»» в інформаційній агенції «REGNUM» зазначив: «...Зараз підрозділи російських військ інформаційних операцій комплектуються виключно в рамках контрактної військової служби найбільш талановитими випускниками математичних шкіл, військовослужбовцями, зарекомендувавши себе в «наукових ротах», професійними програмістами, спеціалістами у питаннях радіоелектронної боротьби, зв'язківцями та криптографами. Щодо додаткового набору в діючі ряди військових спеціалістів, це питання на порядку денному у Міністерстві оборони радше не стоїть»¹²⁷.

Отже, до повномасштабного вторгнення до України інформаційні війська Російської Федерації мали такий вигляд¹²⁸:

- Управління інформаційного протиборства головного оперативного управління генерального штабу ЗС РФ (планує операції);
- Центр зарубіжної військової інформації і комунікації генерального штабу ЗС РФ (Москва);
- Центр зарубіжної військової інформації і комунікації Південного військового округу ЗС РФ (Ростов-на-Дону);
- Центр зарубіжної військової інформації і комунікації Західного військового округу ЗС РФ (Санкт-Петербург);
- Центр зарубіжної військової інформації і комунікації Центрального військового округу ЗС РФ (Єкатеринбург);
- Центр зарубіжної військової інформації і комунікації Східного військового округу ЗС РФ (Хабаровськ);

¹²⁷ Камсков П. (2022), «Кибер войска из призывников – почему это категорическое «нет»», ИА REGNUM – URL: <https://regnum.ru/news/polit/3543998.html> (дата звернення: 10.08.2023).

¹²⁸ «Стали известны данные о войсках «психов» России» (2018). *Трибун* – URL: <https://tribun.com.ua/47273> (дата звернення: 13.09.2022).

- Група зарубіжної військової інформації та комунікації Чорноморського флоту (Севастополь);

- Відділи та центри інформаційного протиборства Південного військового округу ЗС РФ (Ростов-на-Дону), Західного військового округу ЗС РФ (Санкт-Петербург), Центрального військового округу ЗС РФ (Єкатеринбург), Східного військового округу ЗС РФ (Хабаровськ), а також армій, які входять до складу округів;

- Відділи інформаційного протиборства оперативних відділів армій і флотів (армій – 6, 20, 49, 58, 2, 41, 5, 29, 35, 36, флоти – Балтійського флоту, Північного флоту, Чорноморського флоту, Тихоокеанського флоту) та підпорядковані їм оперативні центри інформаційного протиборства.

Зазначимо, що з вищеназваних місць дислокації підрозділів інформаційних військ Російської Федерації на постійній основі здійснюються заходи впливу як на Україну, так і на інші держави світу.

Зауважимо, що інформації про підпорядкування підрозділів інформаційно-психологічних операцій у відкритому доступі немає. Тому розглянемо їх окремо.

Підрозділи ІПСО:

- Окремий загін психологічних операцій (в/ч 03126, Сертолово-2, Ленінградська обл.);

- 2149 загін психологічних операцій (Ростов-на-Дону);

- 324 окремий загін психологічних операцій (Калінінград);

- Окремий загін психологічних операцій (Єкатеринбург);

- Окремий загін психологічних операцій (в/ч 03134, Хабаровськ-30, входить до складу Центру зарубіжної військової інформації і комунікацій Східного військового округу);

- Загін психологічних операцій 96 окремої розвідувальної бригади (Нижній Новгород);

- Загін психологічних операцій 100 окремої розвідувальної бригади (Моздок);

- Загін психологічних операцій 127 розвідувальної бригади (Севастополь).

Структура збройних сил РФ станом на початок 2022 р. наведена у таблиці 5.

Таблиця 5

Структура та чисельність збройних сил РФ¹²⁹

Структура	Чисельність (чол.)
Апарат міністерства оборони	10 500
Апарат генерального штабу	11 300
Сухопутні війська	280 000
Військово-морський флот	150 000
Повітряно-космічні сили	165 000
Ракетні війська стратегічного значення	50 000
Повітрянодесантні війська	45 000
Сили спеціальних операцій	1 000
Залізничні війська	29 000
Інше	180 000
Всього	900 000

Після визнання наявності інформаційних військ як окремого роду військ в офіційній структурі збройних сил РФ вони не відображаються. Якщо підсумувати кількість структур інформаційно-медійної компоненти ЗС РФ, отримуємо (дані взяті з відкритих джерел, ймовірно, вказані не усі підрозділи):

- 18 підрозділів інформаційного забезпечення органів військової управління та їх представники у бригадах збройних сил РФ;
- 11 військових газет;
- 13 військових журналів;
- 1 телеканал;

¹²⁹ Foreign forces, International Institute for Strategic Studies The Military Balance, 2018. – С. 192.

- 1 телевізійна студія;
- 1 радіостанція;
- 25 підрозділів інформаційних військ;
- 7 підрозділів інформаційно-психологічних операцій.

Загалом майже 80 підрозділів інформаційно-медійної компоненти ЗС РФ мають основне завдання – пропаганда. Проте Україні вдалося відбити безліч інформаційних атак і навіть розробити та створити власну систему інформаційної безпеки й успішно протистояти агресору.

Проаналізований нами матеріал дає змогу усвідомити, наскільки великий інтелектуальний, людський та матеріальний ресурс використовується російською державою проти України і вільного світу. Важливо врахувати, що нами досліджено лише військові засоби інформаційно-медійної компоненти. В арсеналі влади РФ присутні цивільні приватні «фабрики тролів», безліч телеканалів, радіо, газет, журналів, інформаційних агентств, блогерів, експертів, «вільних» журналістів тощо.

Дослідження від компанії USAID-Internews «Ставлення населення до ЗМІ та споживання різних типів медіа у 2019 р.» продемонструвало, що 60% повнолітніх українців не здатні до критичного мислення. Лише 11% можуть відрізнити фейкову інформацію. При цьому 65% із них впевнені, що вміють відрізнити неправдиву інформацію у ЗМІ¹³⁰.

Цим активно користуються інформаційні війська РФ. Тому з метою адекватного реагування на виклики і загрози в українському інформаційному просторі необхідно оперативно та правдиво інформувати суспільство про хід бойових дій, захист енергетичної сфери, стан допомоги міжнародних партнерів і зусилля нашої дипломатії, адже тільки системною роботою можна протистояти російській пропаганді та дезінформації.

¹³⁰ «Лише 11% українців змогли відрізнити фейки» (2019), MediaSapiens – URL: <https://ms.detector.media/mediadoslidzhennya/post/23680/2019-10-23-lyshe-11-ukraintsiv-zmogly-vidriznyty-feyky-doslidzhennya/> (дата звернення: 22.08.2022).

Висновки до розділу 2

Порівняльний аналіз складових і діяльності інформаційно-медійної компоненти збройних сил Республіки Польща, збройних сил Литовської Республіки та ЗС України свідчить, що зазначені структури збройних сил Республіки Польща та Збройні Сили України мають багато спільного, власне, як і сама структура національних збройних сил.

При цьому Республіка Польща та Литовська Республіка є країнами – членами НАТО, тому інформаційно-медійна компонента у них діє за стандартами НАТО. Вищезазначені країни витримали неабиякий тиск з боку російської пропагандистської машини на шляху звільнення від викривленого історичного минулого.

Так у Литовській Республіці за кошти Російської Федерації активно просуvalась концепція «русского мира» – русифікації населення шляхом фінансування російськомовних організацій, ЗМІ тощо. У сучасних умовах і Польща, і Литва регулярно потерпають від інформаційних нападів з боку Російської Федерації, а Україна веде повномасштабну війну.

Аналіз законодавства Литовської Республіки щодо забезпечення інформаційної та кібернетичної безпеки дає підстави зробити висновок, що підхід до боротьби з російською агресією в інформаційному і кіберпросторі має бути комплексним, а співпраця між нашими країнами у цьому напрямі – посилюватися.

Дослідження діяльності інформаційно-медійної компоненти збройних сил Литовської Республіки свідчить, що вони є елементом системи стратегічних комунікацій, здійснюють вплив на формування суспільної думки, ставлення до литовського війська, сприйняття внутрішньої політики держави та формують позитивну інформаційну обстановку в державі.

Як бачимо, протидія російській пропаганді викликала посилення інформаційного фронту не лише в Україні, але й у Польщі.

Важливо, що після 2014 р. ЗС України при виробленні нової системи комунікації орієнтувалися саме на Польщу, країну, яка близька ментально. Зі свого боку, Польща та Литва активно використовують досвід України, здобутий у війні, і намагаються оперативно вносити корективи.

Також у другому розділі ми розглянули діяльність інформаційно-медійної компоненти збройних сил Російської Федерації, зокрема, з відкритих джерел автором дослідження підраховано примірну кількість інформаційно-медійних підрозділів збройних сил Російської Федерації, які задіяні у повномасштабній збройній агресії проти українського народу.

РОЗДІЛ 3

ЗАРОДЖЕННЯ ТА СТАНОВЛЕННЯ СЛУЖБИ ЗВ'ЯЗКІВ З ГРОМАДСЬКІСТЮ (ПРЕССЛУЖБ) ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

3.1. Зародження та становлення інформаційно-медійних структур ЗС України (1991 – 2014 рр.)

Повномасштабній збройній агресії Російської Федерації проти українського народу передувала багаторічна системна інформаційна агресія східного сусіда та вісім років війни на Сході України. Нагальною потребою сьогодення є необхідність удосконалення форм, методів і засобів інформування суспільства щодо актуальних подій та здійснення заходів інформаційної протидії, адже інформація – це завжди неймовірно дієва і важлива зброя. Саме тому актуальності набуває пошук оптимальних шляхів залучення цивілізованого світу для підтримки ЗС України у відбитті російської агресії, протидії негативному інформаційному впливу противника та у цьому контексті – удосконалення діяльності структур зв'язків із громадськістю МОУ.

Пресслужби військового відомства відіграють головну роль в інформуванні особового складу ЗС України та суспільства у питаннях, що стосуються національної безпеки, діяльності Збройних Сил України, створенні і поданні ексклюзивної інформації, підтримці позитивного іміджу армії, своєчасному реагуванні на кризові чи «фейкові» повідомлення, є важливим комунікаційним ланцюжком між командуванням українського війська та громадянами держави. Від їхньої ролі, адекватного реагування на ситуацію залежатиме і рівень довіри суспільства до Збройних Сил, і стан національної безпеки держави; якісні показники комплектування української армії військовослужбовцями, які проходять військову службу за контрактом, проведення призову на строкову службу та за мобілізацією, успішність ведення бойових дій, міжнародна підтримка тощо.

У радянський період діяльність військових журналістів переважно була спрямована на пропаганду та реалізацію ідей однієї політичної сили –

Комуністичної партії Радянського Союзу (КПРС). Відтак військові масмедіа були представлені газетами, телебаченням, відділами спецпропаганди та безпосередньо відділами пропаганди у складі політичних управлінь військових округів. У класичному розумінні служба зв'язків із громадськістю в армії не існувала, хоча й робилися певні спроби її утворення у часи «перебудови» та останні роки існування СРСР із метою впливу на ситуацію та через критичні зауваження щодо війни в Афганістані, постійну увагу через «дідівщину» тощо.

Перша згадка про роботу позаштатного пресцентру Збройних сил СРСР, утвореного лише для висвітлення виведення радянських військ із Афганістану, датована 1989 р. Його роботу організували офіцери військових газет і політпрацівники окружного рівня. Зокрема, у книзі «Журналісти стріляють не кулями» знаходимо інформацію, що для висвітлення виведення радянських військ із Афганістану пройшли акредитацію понад 200 журналістів, але робота пресцентру була недостатньо організована – відчувався брак досвіду¹³¹. Проте реалізувати ідею створення штатних пресцентрів у радянський час через величезний спротив партійної номенклатури і суперечності між правдою та комуністичною ідеологією так і не вдалося. Окрім того, припинила існування й сама тоталітарна держава.

Важливим і доведеним фактом є те, що у ЗС України раніше ніж в усіх арміях країн колишнього Радянського Союзу було створено службу зв'язків із громадськістю. Перший Міністр оборони України генерал-майор Костянтин Морозов від початку роботи на посаді усвідомив важливість і необхідність існування підрозділу, який організуватиме комунікацію війська із засобами масової інформації (ЗМІ) та допомагатиме їм у цьому. Тому ще до офіційного визнання Верховною Радою України І скликання своїх Збройних сил (6.12.1991) Костянтин Морозов 15 жовтня 1991 р. прийняв рішення про залучення до робочої групи зі створення МОУ офіцера, який відповідатиме за організацію та супроводження інформаційної діяльності ЗС України. До її складу ввійшов і майор Олександр Клубань. Надалі правовою основою для розвитку служби зв'язків із

¹³¹ Журналісти стріляють не кулями / упоряд. О. М. Клубань. Київ: АНТ, 2013. С. 43-44.

громадськістю став Наказ Міністра оборони України (по особовому складу) № 5 від 29.12.1991 р. про призначення майора Олександра Клубаня начальником пресслужби МОУ. З 2010 р. ця дата стала Днем інформаційно-медійних структур Міністерства оборони та Збройних Сил України¹³².

Відтоді й почали функціонувати пресслужби ЗС України, вдосконалювали нормативно-правову базу, форми і методи роботи, критерії відбору офіцерів на посади, набували досвіду. Цікаво, що спочатку пресслужба організаційно була частиною Головного штабу Збройних Сил України, проте вже 1992 р. її приєднали до штату Міністерства оборони.

Розглянемо один із перших документів з організації діяльності пресслужби МОУ, датований 1993 р. Так згідно з положенням визначено, що пресслужба МОУ – офіційне джерело інформації МОУ з питань військової політики, військового будівництва і життєдіяльності Збройних Сил України, що підпорядковується безпосередньо міністру. Важливо, що Генеральний штаб не мав у штаті окремої пресслужби. Крім того, начальник пресслужби одночасно був пресекретарем і Міністра оборони України, і Генерального штабу Збройних Сил України. Серед основних завдань пресслужби визначено:

- інформування населення через ЗМІ про діяльність ЗС України;
- озвучення офіційної позиції Збройних Сил України;
- управління інформаційною діяльністю пресцентрів видів ЗС України та військових округів;
- узагальнення інформації, яка надходить до МОУ для підготовки інформаційних повідомлень (заяв);
- моніторинг ЗМІ;
- організація та проведення брифінгів, пресконференцій із керівним складом МОУ та Генерального штабу;
- робота з журналістами щодо підготовки матеріалів про ЗС України та їхнє подальше висвітлення¹³³.

¹³² Журналісти стріляють не кулями. С. 51.

¹³³ Положення про пресслужбу від 19.03.1993 / Особистий архів полковника у відставці О. Клубаня.

Зазначені завдання пресслужби МОУ зразка 1993 р. стали підґрунтям для її подальшого функціонування. Враховуючи динаміку розвитку суспільства, зародження нової системи цивільних ЗМІ, ці завдання удосконалювалися та модернізувалися. Виникала потреба відповідати вимогам часу, запитам суспільства, необхідність бути конкурентоспроможними задля інформаційного лідерства та комунікації.

Щодо періодичних військових видань, які ми одержали у спадок від СРСР на 1991 р., то на теренах України були: окружні військові газети «Ленинское знамя» (Київський військовий округ); «Слава Родины» (Прикарпатський); «Защитник Родины» (Одеський); газета військ протиповітряної оборони «Страж неба»; 15 дивізійних видань; преса вищих військових навчальних закладів¹³⁴. Редакції видань перейшли в підпорядкування МОУ з ухваленням Закону України «Про ЗСУ». Структурно вони підпорядковувалися підрозділам, що здійснювали інформаційно-пропагандистське забезпечення у структурах виховної роботи.

Надалі військові видання змінювали радянські назви та пристосовувалися до нових реалій у незалежній демократичній державі. Сергій Сегеда в дисертаційному дослідженні зазначає: «У цей час до системи інформаційно-пропагандистського забезпечення особового складу війська було включено центральні видання – газету «Народна армія» (1991 р.) і журнал «Військо України» (з 1994 р.), центральну телерадіостудію Міністерства оборони України (з 1992 р.); газети видів Збройних Сил України – «Вартові неба» (ППО та ВПС) (з липня 1992 р.), «Флот України» (ВМС) (з 1992 р.); окружні газети – «Слава і Честь» (Одеський військовий округ) (з 14 березня 1992 р.); «Армія України» (Прикарпатський військовий округ) (з 19 січня 1992 р.), багатотиражні газети навчальних центрів і навчальних закладів, науковий журнал «Наука і оборона» (з 1994 р.)»¹³⁵.

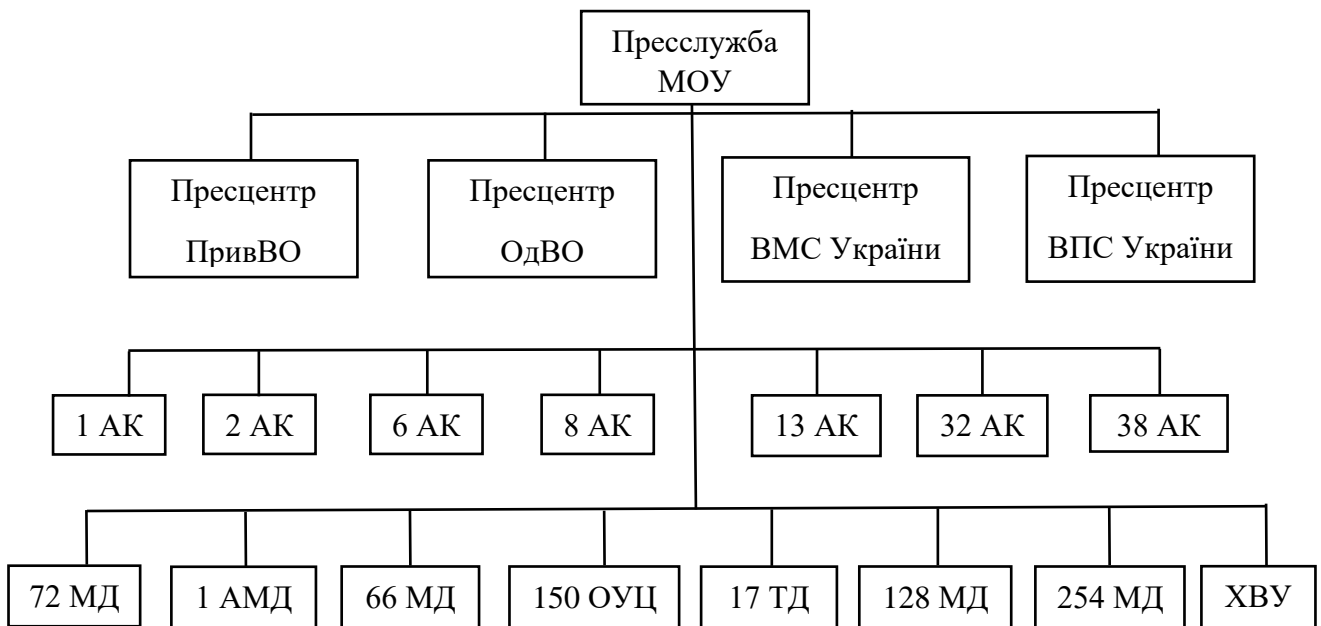
¹³⁴ Сегеда С.П. Основні етапи трансформації військових засобів масової комунікації в контексті реформування ЗСУ (1991–2010 рр.). *Гілея: науковий вісник*: зб. наук. праць. / гол. ред. В.М. Вашкевич. Київ: ВІР УАН, 2010. Вип. 38. С. 116–123.

¹³⁵ Сегеда С.П. Українська військова преса як чинник національного військового будівництва (XX – початок XXI ст.): автореф. дис. ... д-ра іст. наук: 20.02.22 / Національний університет оборони України ім. Івана Черняховського. Київ, 2013. С. 338–339.

Відтак 19 березня 1993 р. Наказом Міністра оборони України № 50 «О введении в действие Положения о прес-центре вида Вооруженных Сил/ Военного округа /оперативного командования/» (цікаво, що він виданий ще російською мовою)¹³⁶ створюється абсолютно нова і нетипова система, спрямована на інформування демократичного суспільства. Вперше в історії виникли та комплектуються пресслужби Військово-повітряних сил, командування Військово-морських сил та двох оперативних командувань, сім корпусів і навіть вісім дивізій. Відповідно до цього наказу структура пресслужби ЗС України мала вигляд, зображений на схемі 4.

Схема 4

Схема інформаційних структур Збройних Сил України¹³⁷

Як видно зі схеми 4, на 1996 р. у ЗС України була створена цілісна вертикаль пресслужб від Міністерства оборони до дивізій. Важливо зрозуміти, що офіцерів пресслужб, розуміючи їхню особисту та професійну значущість,

¹³⁶ Наказ Міністра оборони України № 50 від 19.03.1993 «О введении в действие Положения о прес-центре вида Вооруженных Сил (Военного округа) оперативного командования» / Особистий архів Р. Поронюка.

¹³⁷ Схема інформаційних структур ЗСУ 1996 р. / Особистий архів полковника у відставці О. Клубаня.

вплив на особовий склад і суспільство, намагалася підпорядкувати новостворена соціально-психологічна служба. Та й деякі командири спочатку не розуміли її значення, призначення та функцій, вважаючи їх офіцерами виховних структур. Зокрема, на прикладі організаційної документації Прикарпатського військового округу простежується намагання упорядкувати діяльність структур зі зв'язків із пресою. Так Наказом командувача військами Прикарпатського військового округу № 226 від 5.11.1997 р. «Про введення в дію Положення про прес-центр Прикарпатського військового округу (Західного оперативного командування) та роботу офіцерів по зв'язках з пресою корпусів та дивізій ПрикВО (Зах ОК)» чітко регламентовано функції пресофіцерів і зазначено, що вони підпорядковуються безпосередньо командирам військових частин (установ). Уперше з'являється заборона на залучення пресофіцерів до виконання обов'язків, непередбачених посадою, згідно з п. 4 положення: «У відповідності з наказом Міністра оборони, командуючого військами ПрикВО (Зах ОК) забороняється використовувати старших офіцерів та офіцерів по зв'язках з пресою корпусів та дивізій на роботи, котрі не пов'язані з їх службовою діяльністю (наряди, участь у комісіях, призначенням керівниками різноманітних груп і т. д.)»¹³⁸. Важливо зазначити, що ця вимога зберігається й донині.

Зауважимо, що структури зв'язків із громадськістю створювалися в умовах реформування чисельності ЗС України. Тому пресслужби формували з офіцерів періодичних друкованих видань із метою збереження фахівців, яких через економічну недоцільність утримання редакцій паперових видань скорочували. До створення цих підрозділів прессекретар МОУ надав низку пропозицій щодо структури пресслужб. Зокрема, він зазначив: «В цілому Служба інформації та громадських зв'язків це не тільки окремий структурний підрозділ Центрального апарату Міністерства оборони, а й інформаційно-аналітична система, яка охоплює усі Збройні Сили. Створити її при найменших затратах можливо:

¹³⁸ Наказ командувача військами Прикарпатського військового округу № 226 від 05.11.1997 «Про введення в дію Положення про прес-центр Прикарпатського військового округу (Західного оперативного командування) та роботу офіцерів по зв'язках з пресою корпусів та дивізій ПрикВО (Зах ОК)». С. 5 / Особистий архів автора.

- провівши у пресслужбі МО внутрішню реорганізацію з додатковим введенням до її штату відділу зв'язків з громадськістю (4-5 осіб);

- реорганізувавши пресцентри видів Збройних Сил і військових округів у Центри інформації та громадських зв'язків підпорядкованих безпосередньо командуючим. Ці центри, інформаційно-аналітичною діяльністю яких керує Служба інформації та громадських зв'язків Міністерства оборони, працюють на регіональному рівні;

- за рахунок скорочення багатотиражних дивізійних газет (видавалось 11 газет) ввести в штати армійських корпусів і розгорнутих з'єднань посади офіцерів по зв'язках з пресою та громадськістю, підпорядкованих відповідним командирам. Керівництво їх інформаційно-аналітичною роботою, яка ведеться на місцевому рівні, мають здійснювати Центри інформації та громадських зв'язків видів ЗС та військових округів.

Видання «малої преси» сьогодні – малоефективне та дуже коштовне. Розгортання дивізійних газет доцільно передбачити на воєнний час. Створення нової інформаційно-аналітичної системи не потребує значних штатно-структурних змін. Загальна чисельність особового складу такої системи не перевищить сумарної кількості офіцерів, що служать у редакціях багатотиражних газет, пресцентрах видів ЗС і військових округів та пресслужбі МО. До того ж військовими журналістами зі скорочених газет можна поповнити некомплект газет округів та видів Збройних Сил»¹³⁹.

Надалі модель діяльності пресслужб було взято за основу. Враховуючи заходи з реформування ЗС України, перейменування деяких підрозділів, перехід від дивізійно-полкової системи до бригадно-батальйонної, упродовж наступних років впроваджено низку змін:

- пресслужби дивізій скорочено, у полках не створювалися;
- пресслужби військових округів переформовані у пресслужби оперативних командувань;

¹³⁹ Пропозиції щодо реформування пресслужби Міністерства оборони України / Особистий архів полковника у відставці О. Клубаня.

- пресслужби армійських корпусів залишалися без змін до розформування корпусів.

У 2004 р. запроваджено посади офіцерів із зв'язків із пресою у Національному університеті оборони України та Харківському військовому університеті Повітряних сил.

Важливим етапом у становленні інформаційно-медійних структур військового відомства був період функціонування регіональних медіацентрів. 7 квітня 2007 р. Наказом МОУ № 161 було затверджено «Тимчасове положення про регіональні медіа-центри», які створювали з метою забезпечення системного та якісного інформування громадян про діяльність ЗС України. На регіональні медіацентри покладали такі завдання: інформувати суспільство про діяльність ЗС України, підвищувати імідж міністерства. Для виконання завдань за призначенням до складу регіональних медіацентрів ввели інформаційні відділи газет «Народна армія» та Центральної телерадіостудії військового відомства.

Зазначимо, що в Автономній Республіці (АР) Крим ці завдання поклали на редакцію газети «Флот України» і телерадіокомпанію «Бриз». Загальне керівництво та координацію діяльності здійснював Департамент гуманітарної політики МОУ. Безпосередньо керував регіональним медіацентром начальник інформаційного відділу газети «Народна армія». Цей підрозділ цікавий і важливий для нашого дослідження, адже такої організації до цього у ЗС України не було. На досить мінімальну штатну чисельність особового складу покладали завдання із виготовлення інформаційної продукції (фото, відео, інформаційні повідомлення), поширення їх у військових і цивільних ЗМІ, надання коментарів представникам ЗМІ, організації брифінгів, пресконференцій, супровід цивільних журналістів на об'єкти Міністерства оборони, інформаційне забезпечення навчань тощо. Важливою перевагою було те, що ці підрозділи відповідали за інформаційний супровід діяльності військових частин та установ у зоні відповідальності. Існувала взаємодія і плідна співпраця з командуванням частин. Це давало змогу демонструвати суспільству повсякдення армійського життя, швидко реагувати на кризові ситуації. Також діяльність та можливості

регіональних медіацентрів значно полегшували завдання цивільним журналістам щодо комунікації з представниками Збройних Сил України¹⁴⁰.

Наступного року у діяльності інформаційно-медійних структур відбулися значні зміни. На підставі Директиви Міністра оборони України від 21 липня 2008 р. «Про проведення організаційних заходів в Центральному апараті МОУ» центральні друковані органи МОУ «Народна армія» та «Військо України», друкований орган журнал «Атлантична панорама», редакція та видавництво газети «Флот України», Центральна телерадіостудія міністерства, телерадіокомпанія Військово-Морських Сил «Бриз» на 1 жовтня 2008 р. перейшли в підпорядкування Управління пресслужби МОУ¹⁴¹.

Відтак від 2008 р. ці видання почали використовувати для інформування суспільства про діяльність Збройних Сил України. Раніше, враховуючи їхнє підпорядкування структурам виховної роботи, інформаційне наповнення здебільшого було внутрішнім і більш пропагандистським.

У жовтні 2008 р. чисельність військових журналістів сягала понад 400 осіб. Зазначимо, що більшість підрозділів успішно виконують свої завдання і сьогодні.

У 2008 р. скорочено військові видання оперативних командувань. Офіцерами, які були військовими журналістами, доукомплектували регіональні медіацентри в Одесі, Чернігові, Львові, Дніпропетровську, Вінниці, Харкові та АР Крим.

У липні 2009 р., уперше з 1992 р., у Генеральному штабі ЗС України створюють пресслужбу, проте функціонувала вона менше року і станом на 1 квітня 2010 р. була ліквідована¹⁴².

¹⁴⁰ Тимчасове положення про регіональні медіа-центри МОУ, затверджене 07.04.2007 року Наказом Міністра оборони України № 161 / Особистий архів підполковника Ю. Бакая.

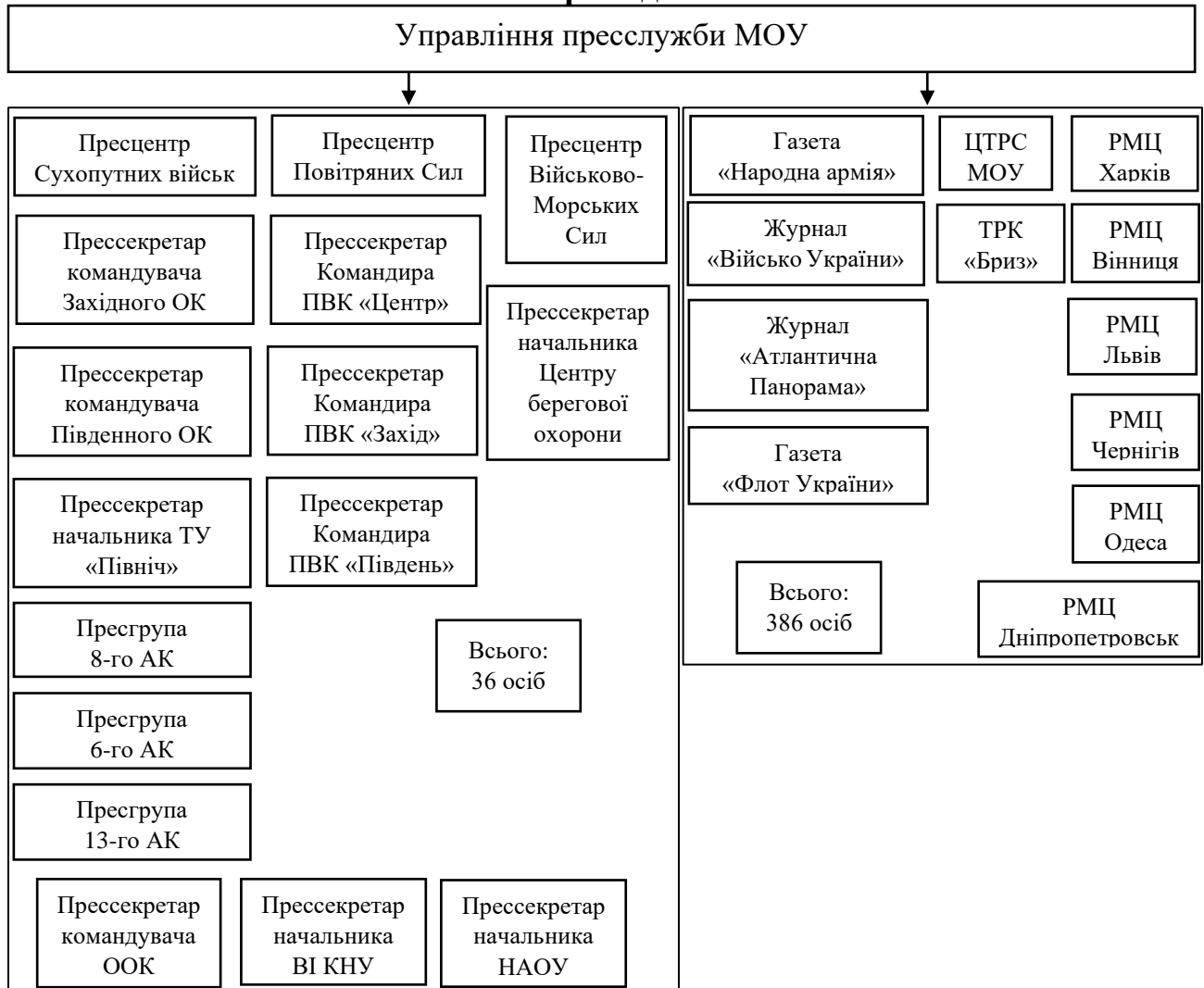
¹⁴¹ Доповідь Міністру оборони України № 235/31812 від 30.09.2008 року / Особистий архів полковника запасу І. Халявінського.

¹⁴² Інтерв'ю з О. Клубанем – першим начальником пресслужби МО України / (записано 25.05.2022) / Особистий архів Р. Поронюка.

Структура пресслужб ЗС України у 2008 р. наведена на схемі 5.

Схема 5

Схема структурних підрозділів МОУ з питань інформування і зв'язків з громадськістю¹⁴³

Потрібно також взяти до уваги той факт, що в цей період не лише ЗС України, але й уся національна безпека України підпадають під значний вплив РФ, її агентів впливу, які робили все можливе для знищення оборонного потенціалу нашої країни. Зокрема, елементарним скороченням найбільш боєдатних з'єднань, частин та установ. Це стосувалося і військових інформаційних структур. «Отже, на 2011 р. інформаційна структура Міністерства оборони та Збройних Сил України складалася з:

а) Департаменту преси та зв'язків із засобами масової інформації Міністерства оборони України;

¹⁴³ Схема структурних підрозділів 01.10.2008 р. / Особистий архів полковника запасу І. Халявінського.

б) системи друкованих видань Міністерства оборони України (3 газети: центральний друкований орган МО України «Народна армія»; друкований орган МО газети «Крила України» та «Флот України» та 5 журналів: Центральний друкований орган МО України – журнал «Військо України», друковані органи МО – журнал «Атлантична панорама», «Морська держава», наукові видання «Наука і оборона», «Воєнна історія»);

в) телерадіоорганізацій (центральна телерадіостудія МО України (програми на українському радіо та телебаченні – «Армія», «Польова пошта», «Доблесть Мужність Благородство», «Служу Україні»); телерадіокомпанія Військово-Морських Сил ЗС України «Бриз»);

г) медіацентрів Міністерства оборони України;

д) пресцентрів видів ЗС України, оперативних (територіальних) командувань, армійських корпусів, вищих військових навчальних закладів та помічників командирів українських миротворчих контингентів по роботі зі ЗМІ»¹⁴⁴.

Треба зазначити, що у процесі діяльності пресслужби МОУ досить часто змінювалася її назва, але основні функції залишалися сталими. Динаміка зміни назв наведена в таблиці 6.

Таблиця 6

Зміна назв пресслужб МОУ

Назва	Дата
Прес-служба Міністерства оборони України	від 1991 р. до 2003 р.
Управління прес-служби Міністерства оборони України	від 2003 р. до 2010 р.
Департамент преси та інформації Міністерства оборони України	від жовтня до листопада 2010 р.
Департамент преси та зв'язків із засобами масової інформації Міністерства оборони України	від 2010 р. до 2012 р.
Департамент преси та інформації Міністерства оборони України	від 2012 р. до 2013 р.
Управління преси та інформації МОУ	від 2013 р.

¹⁴⁴ Сегеда С.П. Українська військова преса як чинник національного військового будівництва (XX – початок XXI ст.): автореф. дис. ... д-ра іст. наук : 20.02.22 / Національний університет оборони України ім. Івана Черняховського. Київ, 2013. С. 366.

У зв'язку із реформуванням пресслужб органів військового управління довелося змінювати й нормативну базу. Зокрема, більшість функцій, які належали пресслужбам оперативних командувань, корпусів, щодо організації роботи із представниками ЗМІ покладають на інші інформаційно-медійні структури, наприклад, регіональні медіацентри. Зокрема, згідно з Наказом МОУ 14 червня 2012 р. № 399 «Про порядок допуску журналістів, працівників засобів масової інформації на об'єкти МОУ та ЗСУ»¹⁴⁵ п. 2.8 «Подання, заява до Департаменту преси можуть надаватися через регіональні медіа-центри Міноборони, прес-центри видів ЗС України, помічників по роботі із засобами масової інформації (прес-секретарів) органів військового управління, вищих військових навчальних закладів, національних миротворчих контингентів ЗС України, військових частин і установ (далі – інформаційно-медійні структури)». Треба наголосити, що на той час це рішення було досить прогресивним і повністю себе виправдало.

Важливо зазначити, що ЗС України долучилися до участі в міжнародних миротворчих місіях під егідою ООН (Організації Об'єднаних Націй). Пізніше, згідно зі стандартами НАТО (Організації Північноатлантичного договору), в усіх військових частинах було введено посаду помічника командира по зв'язках зі ЗМІ. Цієї норми завжди дотримувалися, що дало змогу українським військовим журналістам здобути додатковий досвід, ознайомитися з роботою колег з інших країн, а українському та світовому суспільству – мати інформацію безпосередньо із зони військових конфліктів.

Отже, можна констатувати, що після розпаду Радянського Союзу ЗС України отримали у спадок 11 дивізійних і 2 газети військових округів (Київського і Прикарпатського), проте структура пресслужб військового відомства була утворена пізніше. Суттєве скорочення чисельності особового складу і розвиток сучасних інформаційних технологій спонукали військове керівництво до реформування військової преси. Тому за рахунок штатної чисельності військових видань із найбільш кваліфікованих і патріотично

¹⁴⁵ Наказ Міністерства оборони України 14.06.2012 № 399 «Про порядок допуску журналістів, працівників засобів масової інформації на об'єкти Міністерства оборони України та ЗСУ».

налаштованих військових журналістів були створені пресслужби військових округів, корпусів, дивізій тощо.

3.2. Діяльність служби зв'язків з громадськістю (пресслужб) Збройних Сил України в особливий період (2014 – 2021 рр.)

Доведено, що інформаційна агресія Російської Федерації щодо України розпочалася задовго до анексії АР Крим та початку бойових дій на Сході нашої держави. Їй передувала багаторічна підготовка та проведення інформаційно-психологічних операцій проти населення, влади, громадських та релігійних організацій, українського війська, мови, культури тощо. Нині триває жорстоке протиборство не лише на лінії фронту, але й в інформаційному полі України.

Уже на початку 2014 р. недолуга діяльність тодішнього військово-політичного керівництва України спричинила суттєве зниження бойових спроможностей українського війська, що, зі свого боку, призвело до загрози національній безпеці нашої держави.

Завдяки волі українського народу та потужній всебічній підтримці силового блоку, а також відкритій інформаційній політиці держави ми вистояли. На цьому фоні розпочалось створення дієвої системи інформування громадськості про діяльність українського війська відповідно до стандартів НАТО.

Варто зауважити, що у зазначений період російські інформаційні підрозділи здійснювали цілеспрямований вплив на населення України, метою якого були зриви планів проведення мобілізації, блокування доріг, військових частин, посилення зневіри у частини суспільства, внутрішньополітичні чвари. Тож з'явилась гостра необхідність у проведенні якісного інформування громадян, роз'яснення військової позиції держави тощо.

Як відомо, у березні 2014 р., для протистояння збройній агресії Російської Федерації, в Україні було проведено часткову мобілізацію людських та транспортних ресурсів у Збройні Сили України, Національну Гвардію України, Державну прикордонну службу та інші військові формування. Тоді ж в обласних військових комісаріатах (у відділах по роботі з особовим складом та

громадськостю) було введено посаду головного спеціаліста, на якого покладалася організація взаємодії зі ЗМІ. Такі посади проіснували до 01 квітня 2015 р. Проте організаційно таке підпорядкування було дещо недоцільним, оскільки більшість рішень щодо висвітлення тих чи інших подій і формат реагування на них погоджує, як правило, командир підрозділу, у цьому випадку – військовий комісар. Отже, посада начальника відділу по роботі з особовим складом та громадськостю стала, фактично, додатковою ланкою, яка лише сповільнювала швидкість реагування на ту чи іншу подію, штучно збільшуючи час погодження, надання коментарів, роз'яснень.

З початком проведення Антитерористичної операції на території Донецької та Луганської областей (далі – АТО) пресслужба як окремий структурний підрозділ у штаті Антитерористичного центру при Службі безпеки України (далі – АЦ) не була передбачена. 15 травня 2014 р. з метою забезпечення оперативного й об'єктивного інформування громадськості про Антитерористичну операцію розпорядженням виконувача обов'язків Президента України, Голови Верховної Ради України № 862/2014-рп керівникові АЦ було доручено «...вжити невідкладно додаткових заходів щодо налагодження систематичного, повного та достовірного інформування громадськості оперативним штабом з проведення антитерористичної операції про хід антитерористичної операції, щодо забезпечення сприяння журналістам, працівникам засобів масової інформації у провадженні ними професійної діяльності, оперативного надання їм відповідно до норм Закону України «Про боротьбу з тероризмом» інформації про антитерористичну операцію, а також сприяння в обробці та передачі такої інформації; забезпечити для організації та проведення роботи... створення у триденний строк у складі оперативного штабу з проведення антитерористичної операції оперативної групи з інформування громадськості (далі – оперативна група) на чолі з представником МОУ, із включенням до її складу представників суб'єктів, які безпосередньо здійснюють боротьбу з тероризмом; забезпечити вирішення питань щодо оснащення оперативної групи необхідними технічними засобами збору, обробки та передачі

інформації, організацію прес-центру для роботи засобів масової інформації в місці дислокації оперативного штабу з проведення антитерористичної операції. Керівникам суб'єктів, які безпосередньо здійснюють боротьбу з тероризмом, визначити представників для роботи у складі оперативної групи. Тимчасово виконуючому повноваження Глави Адміністрації Президента України забезпечити координацію взаємодії оперативного штабу з проведення антитерористичної операції з представниками засобів масової інформації»¹⁴⁶.

Від 17 травня 2014 р. група у складі чотирьох осіб (по одному представникові від МОУ, СБУ, НГ та ДПСУ) розпочала свою діяльність. Один із перших спікерів штабу АТО полковник запасу Олексій Дмитрашківський зазначає: «...замість спільного і єдиного пресцентру АТО, внаслідок певного самоусунення «заінтересованих органів», весь тягар і вся відповідальність відповідно лягла на військових журналістів та представників пресслужб ЗСУ...»¹⁴⁷.

З плином часу склад оперативної групи з інформування громадськості збільшувався: пресцентри створювались у кожному секторі АТО, а також безпосередньо у самих бойових частинах – формувалася цілісна система інформування суспільства про перебіг бойових дій на східних рубежах України. Також, за ініціативи керівництва МОУ, з метою оперативного збору інформації у зоні проведення АТО були задіяні на постійній основі декілька мобільних груп із числа військових журналістів Центральної телерадіостанції МОУ, газети «Народна армія» тощо.

Важливим фактором підвищення ефективності інформування громадськості стало залучення до складу сил та засобів забезпечення прес-центру АТО у першій половині 2014 р. польової друкарні газети «Народна армія». Основним завданням військових журналістів стало продукування інформаційних матеріалів та газет із наступним їх розповсюдженням серед

¹⁴⁶ Розпорядження Президента України від 15.05.2014 № 862/2014-рп «Про заходи щодо забезпечення інформування громадськості про антитерористичну операцію» – URL: <https://www.president.gov.ua/documents/8622014-rp-17232> (дата звернення: 20.05.2022).

¹⁴⁷ Дмитрашківський О. І радий би служити, але вислужуватись бридко. Інформаційно-правовий журнал «Спеціальний коментар». – URL: <http://speckomentar.net/index.html> (дата звернення: 20.08.2021).

військовослужбовців та місцевих мешканців у зоні проведення АТО. Польова друкарня проіснувала до роздержавлення газети «Народна армія» у 2018 р.¹⁴⁸.

На початку 2015 р. розпочався активний процес створення пресслужб бригад. У бойові бригади за мобілізацією були призвані професійні журналісти, які мали неабиякий досвід роботи у системі ЗМІ. Спостерігалася ситуація, коли досить часто про події і проблеми вони робили вільні дописи на власних сторінках у соціальних мережах, що призводило до витоку інформації і загострення уваги суспільства. Зважаючи на це, вищим військовим командуванням було прийнято рішення укомплектувати посади пресофіцерів бригад мобілізованими журналістами, які мають усі необхідні вміння та навички, після закінчення ними відповідних курсів підвищення кваліфікації та підготовки. Наприкінці лютого 2015 р. у соціальних мережах МОУ розміщує оголошення: «До уваги мобілізованих представників ЗМІ! Фотокори, оператори, кореспонденти, пропонуємо вам посаду прес-офіцера підрозділу. Під час служби ви матимете можливість працювати за своєю основною спеціальністю, чим, на наше переконання, принесете ще більшу користь Батьківщині та суспільству. Якщо ви маєте звання офіцера запасу й отримали повістку, або ж добровольцем пішли до військкомату, чекаємо на ваше резюме та посилання на приклади робіт: svmodu@ukr.net. Кількість місць обмежена, тому відбір буде проводитися на конкурсній основі»¹⁴⁹.

Начальник пресслужби командування Сухопутних військ Володимир Фітьо розпочав свій військовий шлях саме з цих курсів. У коментарі Львівському Інтернет-виданню «Депо» він зазначає: «Як з'ясувалося, це був такий собі пілотний проект, тому що досвіду роботи прес-офіцерів ні в кого на той час не було. Це був перший такий збір людей з усієї України, які мають певне відношення до журналістики (діючі журналісти, фотографи), яких почали вчити на прес-офіцерів. Варто зазначити, що навчання проводили досить таки активне.

¹⁴⁸ Інтерв'ю з полковником В. Кушніром – прес-секретарем Міністра оборони України (записано 17.03.2021) / Особистий архів Р. Поронюка.

¹⁴⁹ До уваги мобілізованих представників ЗМІ. Офіційна сторінка Міністерства оборони України у мережі Facebook: вебсайт. – URL: https://www.facebook.com/MinistryofDefence.UA/photos/a.209841809078332/863595837036256/?comment_id=864916546904185 (дата звернення: 20.02.2022).

Залучали викладачів і з Інституту журналістики, і з Військового інституту, а також політологів і практикуючих журналістів, які пройшли війну (зокрема «Буря в пустелі» в Іраку), і ділилися з нами отриманим досвідом. Також були лекції ізраїльських офіцерів, зокрема Віктор Верцнер виходив з нами на зв'язок по Skype. Ми були фактично першим випуском цієї школи прес-офіцерів»¹⁵⁰.

Отже, у 2015 р. на посади пресофіцерів бригад підпорядкування командування Сухопутних військ призначають професійних журналістів, операторів, блогерів тощо. Їх професіоналізм суттєво підсилив інформаційний фронт.

Того ж року посади офіцерів, які відповідають за роботу зі ЗМІ, вводять до штату бригад підпорядкування Повітряних сил ЗС України. Аналогічно, відповідні посади з'являються у чотирьох повітряних командуваннях.

У 2015 р. до штату Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного вводять посаду пресофіцера.

Враховуючи величезну кількість міжнародних військових заходів та значний інтерес українського суспільства та міжнародного співтовариства, у Міжнародному центрі миротворчості та безпеки Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного з метою висвітлення міжнародних навчань, підготовки українських військових за стандартами НАТО, співпраці з іноземними журналістами також вводять посаду прес-офіцера.

Зазначимо, що упродовж 2016 – 2017 рр. у Збройних Силах України створюють окремі види і роди військ – Сили спеціальних операцій і Десантно-штурмові війська. Для належного інформаційного супроводу їхньої діяльності також формують пресслужби. Згодом посади пресекретарів вводять до штату навчальних центрів ЗС України. Основне їхнє завдання – висвітлення підготовки військовослужбовців ЗС України та їхнього повсякдення.

¹⁵⁰ Прес-офіцер «залізної» Фітьо: Про війну, роботу з журналістами та стереотипи щодо армії. Depo.ua: веб-сайт – URL: <https://www.depo.ua/ukr/war/pres-oficer-fito-pro-robotu-z-zhurnalistami-ta-stereotipi-schodo-armiyi-20170802616216> (дата звернення: 22.02.2022).

У 2018 р. в обласних військових комісаріатах вводять посаду прес-офіцера, який підпорядкований безпосередньо військовому комісару¹⁵¹, а згодом, групу зв'язків з громадськістю введено і до складу Військової служби правопорядку¹⁵².

Необхідно зазначити, що військові журналісти наполегливою та стабільною працею реально знайшли своє місце в армійському строю. Вони разом із підрозділами виконували бойові завдання, виходили в рейди, маючи, окрім особистої зброї, ще й фото- і відеоапаратуру. На жаль, чимало з них загинули чи отримали бойові поранення. Проте завдяки їхній роботі світ побачив російські імперські амбіції та створені жахіття війни такими, якими вони є насправді.

На виконання вимог Закону України «Про реформування державних і комунальних друкованих засобів масової інформації» 27 грудня 2018 р. розформовують газету «Народна армія». Натомість МОУ засновує нову структуру – Інформаційну агенцію. Основними завданнями та напрямками її діяльності є: збирання, обробка, створення, зберігання, підготовка до поширення, випуску і розповсюдження офіційної інформації про діяльність МОУ та ЗС України. Також до сфери її компетенції входить видання електронної, друкованої та фотопродукції (бюлетенів, часописів, журналів, дайджестів, довідників тощо).

Отже, можна стверджувати, що Інформаційна агенція виготовляє і поширює повноцінно готовий до використання як медійними організаціями та структурами, так і індивідуальними споживачами інформаційний продукт мілітарного характеру¹⁵³.

У підпорядкуванні Інформаційної агенції є інформаційні відділи, колишні медіацентри, які були у складі газети «Народна армія».

¹⁵¹ Інтерв'ю з В. Фітьо – начальником пресслужби командування Сухопутних військ (записано 05.11.2021) / Особистий архів Р. Поронюка.

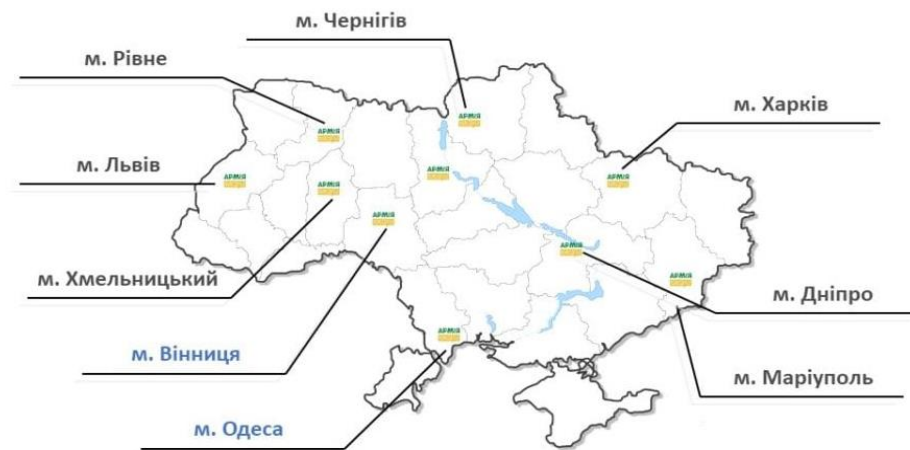
¹⁵² Інтерв'ю з Інтерв'ю з підполковником В. Потаповим – начальником групи зв'язків з громадськістю Головного управління Військової служби правопорядку у Збройних Силах України (записано 21.04.2021) / Особистий архів Р. Поронюка.

¹⁵³ Інформаційні редакції. *Armyinform*: веб-сайт – URL: <https://armyinform.com.ua/about-us/> (дата звернення: 28.05.2022).

На схемі 6 наведено розташування представництв станом на 2019 р.

Схема 6

Інформаційні редакції¹⁵⁴

Отже, необхідність інформувати суспільство про стан справ у Збройних Силах України, соціальна підтримка військових і членів їхніх родин, проблеми та пошук шляхів їх подолання, відсіч інформаційним атакам ворога стали фоном, на якому створювалися і трансформувалися пресслужби бригад, родів, видів Збройних Сил України.

На початку 2020 р. створено Командування медичних сил Збройних Сил України та Командування Сил підтримки Збройних Сил України. З 01 січня 2022 р., шляхом злиття частин і підрозділів, відповідно до Закону «Про основи національного спротиву» набули статусу окремого роду військ Командування територіальної оборони, Командування Сил логістики і Війська зв'язку та кібербезпеки ЗС України.

У січні 2022 р. з'явилися пресслужби у командуванні Територіальної оборони. Структура Управління зв'язків з громадськістю ЗС України станом на січень 2022 р. наведена на схемі 7.

¹⁵⁴ Інформаційні редакції. Armyinform: веб-сайт – URL: <https://armyinform.com.ua/about-us/> (дата звернення: 28.05.2022).

Структура Управління зв'язків з громадськістю Збройних Сил України¹⁵⁵

Зауважимо, що відповідно до Указу Президента України від 12 січня 2015 р. № 5 «Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020» більшість структур пресслужб мають бути представлені у соціальних мережах¹⁵⁶.

Аналіз організації служби зв'язків з громадськістю свідчить, що не у всіх підрозділах є пресслужби. У тих підрозділах, де відсутня штатна посада офіцера пресслужби – відповідним наказом командира військової частини (установи) призначається відповідальна посадова особа. Як правило, це офіцери структури морально-психологічного забезпечення. Зазвичай, це практикується у невеликих підрозділах: окремих батальйонах, районних територіальних центрах комплектування та соціальної підтримки (в останнього відсутні посади

¹⁵⁵ Сенік Б.М. Методичний посібник з організації зв'язків з громадськістю у Збройних Силах України. Київ : ГШ ЗСУ, 2021. 352 с.

¹⁵⁶ Указ Президента України від 12.01.2015 № 5 Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020» – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5/2015#Text> (дата звернення: 20.05.2022).

структури МПЗ, тому обов'язки покладаються на інших офіцерів). Цей метод, хоча й досить активно використовується, проте має чимало недоліків. Передусім, це відсутність в офіцерів фахової освіти. Крім того, такі обов'язки є виключно додатковим навантаженням до обов'язків за штатною посадою. Наприклад, якщо штатних пресофіцерів заборонено залучати до будь-яких видів додаткової діяльності (наряди, комісії, проведення службових розслідувань), то посадові особи, яким доручено обов'язки пресофіцера, залучаються до усіх видів робіт.

Як бачимо, у ЗС України створена досить розгалужена система діяльності пресслужб. Аналіз багатьох сторінок пресслужб, які ведуть відповідні офіцери структури зв'язків з громадськістю у соціальних мережах, дає підставу виокремити декілька форм та методів проведення інформування:

1. Ведення активної комунікації з метою інформування суспільства про діяльність певного підрозділу шляхом написання власних інформаційних повідомлень, співпраця з представниками ЗМІ тощо.

2. Ведення комунікації з метою інформування громадян шляхом співпраці з представниками ЗМІ та подальшим поширенням їхніх повідомлень на сторінках у соціальних мережах.

3. Відсутність будь-яких власних інформаційних повідомлень та співпраці з представниками ЗМІ. Як правило, така категорія пресслужб обмежується незрозумілими репостами інформаційних повідомлень, які не стосуються безпосередньої інформаційної діяльності військового підрозділу.

Найефективнішим, на думку актора, є перший метод підтримання зв'язків із громадськістю. Тут, як правило, демонструється професіоналізм офіцера-журналіста та повна довіра і цілковите розуміння вищим командуванням важливості використання такого функціоналу з максимальною ефективністю.

Другий метод також демонструє розуміння командиром важливості висвітлення діяльності військового підрозділу та здатність офіцера-журналіста організувати таку співпрацю. Характерним для цього методу є те, що офіцер пресслужби не видає власних інформаційних публікацій і повідомлень, проте

організовує та надає змогу створити ексклюзивні інформаційні матеріали як військовим, так і цивільним ЗМІ.

Третій метод, як правило, характеризує некомпетентність офіцера пресслужби, байдужість, відсутність контролю за роботою підлеглих, а іноді і звичайне нерозуміння вищим командуванням необхідності інформування суспільства про діяльність військового підрозділу.

Отже, ще до початку повномасштабної збройної агресії Російської Федерації проти українського народу у лютому 2022 р. у Збройних Силах України було створено логічну та дієву систему комунікації з власним населенням і міжнародним суспільством.

І якщо протягом 1991 – 2014 рр. служба зв'язків із громадськістю ЗС України лише мусила доводити своє право на існування через брак єдиного бачення її структури і функцій з боку військового командування, то у 2014 – 2022 рр. відбувався її якісний розвиток відповідно до завдань, визначених низкою концептуальних документів з питань національної безпеки України.

Нині практично усі військові з'єднання мають у своєму складі пресслужбу, окремі підрозділи – визначених посадових осіб, які відповідають за співпрацю зі ЗМІ. Кількість інформаційних повідомлень щодо діяльності українського війська в рази більша та якісніша. Натомість повністю ліквідована система друкованих військових ЗМІ, яка у сучасних реаліях, вкрай важлива та необхідна, особливо в зоні ведення бойових дій, де відсутні не лише зв'язок, Інтернет, радіо та телебачення, а досить часто навіть електрика.

Висновки до розділу 3

Україна – перша країна пострадянського простору, яка після розпаду СРСР упровадила стандарти демократичного суспільства у життя. За одним із перших наказів Міністра оборони України до штату МОУ включено посаду пресекретаря військового відомства.

Реформування пресслужб ЗС України відбулось на тлі постійних змін у суспільстві та структурі військ та було дуже важливим у виробленні сучасної інформаційної політики. Прийняття низки нормативних актів, які дали змогу оптимізувати й удосконалити роботу пресслужб, сприяло зручності та швидкості обробки інформації, а також допомагало у взаємодії зі ЗМІ.

Створення пресслужб військових округів, корпусів, дивізій та інших військових організацій стало важливою ланкою у побудові інформаційно-медійної структури Збройних Сил України. Ці пресслужби відіграли важливу роль у забезпеченні якісної й оперативної інформації для громадськості, а також сприяли підвищенню прозорості та відкритості в діяльності ЗС України. Важливо зазначити, що розвиток пресслужб відбувався на фоні постійних скорочень чисельного складу Збройних Сил України, а отже, більшість посад офіцерів пресслужб були скорочені.

Відповідно до стандартів НАТО у всіх військових частинах ЗС України було введено посаду помічника командира по зв'язках зі ЗМІ, що дало українським військовим журналістам змогу отримати додатковий досвід, ознайомитися з роботою колег з інших країн, підвищити професіоналізм.

Ця обставина, зрештою, посприяла поглибленню співпраці зі ЗМІ, підвищенню рівня професіоналізму військових журналістів, забезпеченню доступності та достовірності інформації про діяльність Збройних Сил України для громадськості.

Отже, незважаючи на досить важкі умови діяльності пресслужб, зокрема постійні реорганізації, вдалося вибудувати структуру, працівники якої у контексті подій 2014 р. змогли принаймні прийняти перший інформаційний бій та в подальшому розгорнути свої потужності. Тому ця робота стала ще більш

актуальною і важливою. Інформаційна війна, яка розгорталася в той час, вимагала від пресслужб максимальної готовності до дій та швидкості реакції на події. І створена вертикаль інформаційно-медійних структур ЗС України зуміла впоратися з цим завданням, виконати всі покладені на неї функції в ефективний спосіб.

Зазначимо, що особливий період в історії України (2014 – 2022 рр.) став надзвичайно важливим і складним через гібридну війну з Російською Федерацією. Гібридна війна не обмежилася лише бойовими діями на передовій, а й включала інформаційні аспекти, де пресслужби ЗС України відігравали ключову роль.

Зміцнення пресслужб у військових підрозділах та командуваннях було важливим кроком для підвищення ефективності комунікаційної стратегії. Створення спеціалізованих пресслужб для різних бригад і родів, установ ЗС України дозволило збільшити кількості та якості інформації, що надходила до громадськості.

Важливою стала також співпраця з представниками ЗМІ, що уможливило розширити аудиторію та забезпечити більш широке висвітлення військових подій і досягнень Збройних Сил. Взаємодія з журналістами виявилася ключовою для створення об'єктивного та доступного інформаційного середовища.

Також доцільно зазначити перехід до більш активної роботи у соціальних мережах, що дало змогу привернути увагу молодого покоління та отримати підтримку в інформаційній війні. Розширення функцій пресслужб дозволило створення інформаційних матеріалів, відео- та аудіоконтенту, що відображало різноманітні аспекти життя і діяльності Збройних Сил.

Відтак, розвиток пресслужб у Збройних Силах України в період 2014 – 2022 рр. сприяв прозорості та доступності інформації про армію для громадськості, що було важливим фактором у зміцненні підтримки суспільства та підвищенні бойового духу військових.

РОЗДІЛ 4

ІНФОРМАЦІЙНО-МЕДІЙНА КОМПОНЕНТА ЗС УКРАЇНИ У 1991 – 2021 РОКАХ

Розвиток інформаційно-медійної компоненти ЗС України автор умовно поділяє на три періоди:

1. Перший період (грудень 1991 – березень 2014 рр.), протягом якого:

- проведено реорганізацію (скорочення) чисельності ЗС України після здобуття країною Незалежності відповідно до поглядів військово-політичного керівництва держави та геополітичних реалій, створено нові військові організаційні структури; триває історичний процес реформування і розбудови українського війська;

- створено інформаційно-медійні структури, відбувається їхня адаптація у контексті поступових змін у військовій сфері.

2. Другий період (березень 2014 р. – 24 лютого 2022 р.):

- відбувається нарощування спроможностей та зміцнення ЗС України відповідно до викликів і загроз, пов'язаних з гібридною агресією Російської Федерації;

- структури інформаційно-медійної компоненти забезпечують ефективну інформаційну підтримку Збройних Сил та суспільства.

3. Третій період (від 24 лютого 2022 р. – до сьогодні):

- характеризується початком повномасштабної війни на території України, яка призвела до суттєвих змін у діяльності Збройних Сил та інформаційно-медійної компоненти;

- удосконалено низку законодавчих актів для ефективної інформаційної підтримки військових операцій.

У дисертаційному дослідженні розглядаємо перший і другий періоди.

Також автором запропонована періодизація історіографії, яка умовно поділяється на три періоди:

1. Перший період (1991 – 2011 рр.):

- характеризується дослідженням друкованих видань Міністерства оборони України.

2. Другий період (2011 – 2014 рр.):

- проводяться дослідження щодо інформаційних та психологічних операцій і діяльності певних підрозділів інформаційно-медійної компоненти;

- інформаційне поле в Інтернет-просторі стає об'єктом досліджень науковців.

3. Третій період (2014 р. – до сьогодні):

- основна увага досліджень прикута до діяльності нових структур ЗС України (стратегічні комунікації, Центри (групи) моніторингу інформаційного простору і протидії) та новітніх форм і методів ведення гібридних війн.

4.1. Аналіз особливостей функціонування структур ІІСО Збройних Сил України в історичній ретроспективі

Усі економічні, політичні, соціальні, релігійні, військові та інші конфлікти за участі Російської Федерації, що відбулись після розпаду Радянського Союзу з 1991 р., без сумніву, були симбіозом військових та інформаційно-психологічних засобів впливу.

Колишні радянські республіки та й не тільки вони – об'єкти імперських інтересів РФ – були змушені не лише захищатися військовими засобами, але й створювати відповідні національні структури, розвивати їх, удосконалювати методи і форми інформаційно-психологічної протидії, вживати дієвих заходів щодо забезпечення інформаційної та кібернетичної безпеки.

У колишньому Радянському Союзі за ведення психологічних операцій відповідало управління спецпропаганди (сьоме управління) у складі Головного політичного управління. Перед розпадом Радянського Союзу чисельність «кадрів» становила майже 80 тис. офіцерів.

21 грудня 1991 р. представники союзних республік уклали Договір щодо збереження об'єднаного командування загального військово-стратегічного

простору і єдиного контролю над ядерною зброєю. Командування Збройними Силами СНД до розв'язання питання щодо реформування Збройних Сил було покладено на маршала СРСР Є. Шапошникова¹⁵⁷. Офіційно ця посада і структура існували до 24 вересня 1993 р. Отже, у цей часовий проміжок (доки створювалося МОУ, Генеральний штаб ЗС України та інша необхідна військова інфраструктура) війська, що базувалися на території України, де факто підпорядковувалися Москві.

Розглянемо структуру підрозділів спецпропаганди збройних сил колишнього СРСР безпосередньо перед розпадом Радянського Союзу, адже така структура зберігалась ще декілька років потому.

Автор дисертаційного дослідження зустрівся і записав інтерв'ю з полковником у відставці Володимиром Погорельцевим – відповідальним редактором редакції спеціальної пропаганди при політичному управлінні Прикарпатського військового округу у 1978 – 1989 рр. З його слів, структура спецпропаганди та завдання військових частин, які дислокувалися на території України, були такими:

- **на рівні дивізії (мотострілецької, танкової)** – посада старшого інструктора зі спецпропаганди (позаштатна). Основні обов'язки за посадою – вивчення і доведення до офіцерського складу військово-політичної обстановки, співпраця з країнами Варшавського договору (1955), проведення заходів психологічного впливу;

- **на рівні армії (загальновійськової, танкової)** – посади начальника, заступника та інструкторів. Окрім того, був позаштатний актив, який відповідав за зберігання обладнання та експлуатацію спецтехніки (польові друкарні типу БПК-63МКЛ), звукову апаратуру на базі бронемашин, комплекси РЕБ), зокрема агітаційні снаряди. Агітаційний снаряд – вид спеціальних артилерійських снарядів, які застосовуються для доставки і розкидання агітаційної літератури

¹⁵⁷ Протокол наради Глав Незалежних Держав: зібрання чинних міжнародних договорів України: офіційне видання. Київ : Видавничий Дім «Ін Юре», 2001. Том 1: 1990–1991 рр.

(листівок тощо) в розташування противника у прифронтовій смузі¹⁵⁸. Також позаштатним був агітаційний загін. Доцільно зауважити, що у групах радянських військ у державах – учасницях Варшавського Договору це була штатна структура. До неї входили начальник, заступник з технічної частини та чотири перекладачі;

- **на рівні військових округів** – начальник відділу спецпропаганди політичного управління військового округу, два старші інструктори, вони підпорядковувалися начальнику політичного управління військового округу; редакція спеціальної пропаганди при політичному управлінні військового округу під головуванням відповідального редактора. До її складу входили такі відділи:

- друкованої пропаганди у складі начальника та двох редакторів;
- радіопропаганди у складі начальника та двох редакторів.

До основних завдань спецпропаганди військового округу входило прослуховування іноземних радіостанцій, огляд газет, обробка матеріалів, отриманих від Головного політичного управління (оригінали друкованих видань НАТО), виробництво друкованої продукції, узагальнення отриманих матеріалів та розробка військово-політичної обстановки у певній зоні відповідальності, доведення її до керівного складу військового округу. Підрозділи спецпропаганди військового округу дислокувались на фондах політичного управління, але безпосередньо підпорядковувалися сьомому управлінню Головного політичного управління (м. Москва).

Головне політичне управління Радянської Армії і Військово-морського флоту також відповідало за організацію спецпропаганди, технічне забезпечення, інтернаціональне вихованням особового складу та організацію бойової співдружності з державами – учасницями Варшавського Договору.

Усі вищевказані підрозділи зазвичай комплектувались випускниками Військового інституту іноземних мов (м. Москва) та випускниками військових

¹⁵⁸ Військові скинули на позиції окупантів агітаційні снаряди, Мілітарний портал, 2022, електронний ресурс – URL: <https://mil.in.ua/uk/news/vijskovi-skynuly-na-pozytsiyi-okupantiv-agitatsijni-snaryady/> (дата звернення: 13.05.2023).

кафедр за спеціальністю «спецпропаганда», підготовка яких була організована на базі факультетів іноземних мов та журналістики радянських вишів¹⁵⁹.

Україна, після розпаду СРСР і проголошення Незалежності, отримала три військові округи – Київський, Одеський та Прикарпатський з відповідною ієрархічною структурою щодо підрозділів спецпропаганди.

Зауважимо, що на початку Незалежності України структури спецпропаганди використовували нормативно-правові документи колишнього СРСР. Зокрема, у радянському розумінні спецпропаганда – це особливий вид забезпечення ведення бойових дій, головним завданням якої є використання морально-психологічного впливу для максимального легкого і швидкого досягнення цілей та перемоги над противником¹⁶⁰.

2 грудня 2002 р. Директивою Міністра оборони України щодо проведення організаційних заходів у Збройних Силах України у 2003 – 2005 рр. розпочинається реформування редакційно-видавничих груп військових округів, корпусів, дивізій (правонаступників спецпропаганди) у Центри інформаційно-психологічних операцій.

За одним із пунктів Директиви було створено новий підрозділ, що підсилив роботу ІПСО ЗС України в Автономній Республіці Крим, де в цей період активно функціонували аналогічні підрозділи Російської Федерації з метою розхитування суспільно-політичної обстановки у досить складному регіоні Української держави, підігрівали сепаратистські настрої населення.

Також цією Директивою було реформовано решту підрозділів, зокрема:

- 83-й центр інформаційно-психологічних операцій створений згідно з наказом командувача військ Південного оперативного командування ЗС України (ПОК, січень 2004 р.) на основі «редакційно-видавничої групи (на іноземних мовах)»;

¹⁵⁹ Інтерв'ю з полковником В. Погорельцевим, записане 28.12.21 / Особистий архів автора.

¹⁶⁰ Великая Отечественная война 1941–1945 годов : в 12 т. Т. 11. Политика и стратегия Победы: стратегическое руководство страной и Вооруженными силами СССР в годы войны. Москва : Кучково поле, 2015. 1058 с.

- 74-й центр інформаційно-психологічних операцій сформований на базі Західного оперативного командування ЗС України у 2004 р. на основі «редакційно-видавничої групи (на іноземних мовах)»;

- 72-й центр інформаційно-психологічних операцій (ЦПСО) Військово-Морських Сил ЗС України був сформований у Севастополі у жовтні 2003 р.¹⁶¹;

- 16-й загін інформаційно-психологічних операцій сформований на базі Північного оперативного командування на основі «редакційно-видавничої групи (на іноземних мовах)».

Отже, в Україні діє 4 підрозділи ПСО:

- 16-й центр інформаційно-психологічних операцій;
- 72-й центр інформаційно-психологічних операцій;
- 74-й загін інформаційно-психологічних операцій;
- 83-й центр інформаційно-психологічних операцій¹⁶².

Типова структура ЦПСО включала:

1. Аналітичний відділ.
2. Відділ спостереження та спеціальних дій з групою інформаційного забезпечення.
3. Відділення друкованої пропаганди.
4. Відділення інформаційно-телекомунікаційних технологій¹⁶³.

З'являється поняття «інформаційно-психологічні операції» – комплекс заходів інформаційно-психологічного впливу на широкі верстви власного населення або ж населення держави-супротивника з метою отримання бажаної реакції чи поведінки¹⁶⁴.

До викладеного вище доцільно додати, що українська армія від 1994 р. брала участь у миротворчих операціях, а фахівці інформаційно-психологічних операцій ЗС України отримали змогу накопичувати відповідний фаховий досвід.

¹⁶¹ 72 Центр ПСО, електронний ресурс – URL: <https://ukrsf.wordpress.com/72psyops/> (дата звернення: 01.06.2023).

¹⁶² Центри ПСО, електронний ресурс – URL: <https://ukrsf.wordpress.com/npsyops/> (дата звернення: 01.06.2023).

¹⁶³ 72 Центр ПСО, електронний ресурс. URL: <https://ukrsf.wordpress.com/72psyops/> (дата звернення: 01.06.2023).

¹⁶⁴ Твердохліб Ю. Дисертація кандидата політичних наук. Інформаційно-психологічні операції у російсько-українській гібридній війні, С. 40, Чернівці, 2019.

Зокрема у 2003 – 2008 рр. українська армія активно долучається до миротворчої місії ООН у Республіці Ірак. Український контингент нараховував 1657 осіб¹⁶⁵.

У складі миротворчого контингенту в Республіці Ірак було сформовано відділення ІПСО. До його штату входили чотири особи: начальник, старший офіцер, офіцер, перекладач. Підрозділ був забезпечений усім необхідним для виконання завдань за призначенням, зокрема оргтехнікою, відео- та фотоапаратурою. Підрозділу були визначені такі обов'язки:

«... начальник відділення відповідав за організацію заходів ІПВ, взаємодії з місцевими органами влади, політичними партіями (рухами), засобами масової інформації, впливовими особами, установами й організаціями для ведення ІПСО, організацію моніторингу місцевих і регіональних засобів масової інформації, контроль виконання термінових донесень у структурні підрозділи МО України та у штаби Багатонаціональної дивізії «Центральний південь (БНД «ЦП») КС», а також за вирішення адміністративних питань у повсякденній діяльності відділення.

Старший офіцер відділення відповідав за розробку (або замовлення) матеріалів ІПВ, їх розміщення у місцевих ЗМІ та розповсюдження серед населення, створення бази даних, а також за підтримання техніки відділення у справному технічному стані.

Офіцер відділення відповідав за обробку, аналіз і систематизацію інформації, оцінку внутрішньополітичної, соціально-політичної, релігійно-етнічної обстановки, підготовку відповідних доповідей (згідно з табелем термінових донесень).

Перекладач відділення відповідав за своєчасний переклад матеріалів місцевих ЗМІ (газети, телерадіомовлення), інформування про звичаї та традиції населення, а також за підготовку доповідей про результати діяльності відділення

¹⁶⁵ Зінковський С.О. Український миротворчий контингент у Республіці Ірак, Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, 2012. № 1006. С. 57.

у штаб БНД «ЦП» та КС»¹⁶⁶. Така структура та розподіл обов'язків давали змогу виконувати завдання за призначенням навіть невеликим штатом співробітників. Розглянемо основні завдання, які покладалися на групу ПІСО миротворчого контингенту в Республіці Ірак:

- вивчення суспільно-політичної обстановки;
- моніторинг та аналіз місцевих і зарубіжних ЗМІ;
- організація та проведення заходів інформаційно-психологічного впливу;
- аналіз діяльності політичних, релігійних та громадських організацій;
- виявлення заходів інформаційно-психологічного впливу антикоаліційного спрямування та превентивна діяльність;
- вивчення міжнародного досвіду діяльності ПІСО¹⁶⁷.

Завдяки участі у миротворчій місії підрозділи ПІСО отримали перший бойовий досвід, ознайомилися з організацією роботи відповідних структур провідних країн НАТО. Згодом цей досвід активно впроваджуватиметься в українській армії.

Згідно з директивою Міністра оборони України від 06.04.2006 р. центри ПІСО передані у пряме підпорядкування Командування Сухопутних військ Збройних Сил України¹⁶⁸.

Зазначене розпорядження не стосувалося 72-го центру ПІСО, оскільки він від 2003 до 2016 рр. перебував у складі Військово-Морських Сил¹⁶⁹.

83-й центр ПІСО відповідно до директиви командувача Повітряних Сил ЗС України у 2014 р. переданий до складу Військово-Морських Сил ЗС України.

¹⁶⁶ Жарков Я., Беседіна Л. Досвід виконання завдань в Іраку підрозділом ПІСО ЗС України у складі багатонаціональних сил, Військовий інститут Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Київ : ВІКНУ, 2009. Вип. № 20. 304 с. С. 181.

¹⁶⁷ Жарков Я., Беседіна Л. Досвід виконання завдань в Іраку підрозділом ПІСО ЗС України у складі багатонаціональних сил, Військовий інститут Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Київ : ВІКНУ, 2009. Вип. № 20. 304 с. С. 179.

¹⁶⁸ 83 Центр ПІСО, електронний ресурс URL: <https://ukrsf.wordpress.com/83psyops/> (дата звернення: 01.06.2023).

¹⁶⁹ 72 Центр ПІСО, електронний ресурс URL: [https://uk.wikipedia.org/wiki/72-%D0%B9_%D1%86%D0%B5%D0%BD%D1%82%D1%80_%D1%96%D0%BD%D1%84%D0%BE%D1%80%D0%BC%D0%B0%D1%86%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%BE-%D0%BF%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%B8%D1%85_%D0%BE%D0%BF%D0%B5%D1%80%D0%B0%D1%86%D1%96%D0%B9_\(%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B0\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/72-%D0%B9_%D1%86%D0%B5%D0%BD%D1%82%D1%80_%D1%96%D0%BD%D1%84%D0%BE%D1%80%D0%BC%D0%B0%D1%86%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%BE-%D0%BF%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%B8%D1%85_%D0%BE%D0%BF%D0%B5%D1%80%D0%B0%D1%86%D1%96%D0%B9_(%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B0)) (дата звернення: 01.06.2023).

Отже, після розв'язаної Російською Федерацією у 2014 р. гібридної війни у складі Командування Військово-Морських сил було 2 центри ІПСО: 72-й центр та 83-й центр. Відповідно 16-й і 74-й центри ІПСО залишалися у підпорядкуванні Командування Сухопутних військ Збройних Сил України.

Після початку Антитерористичної операції профільні підрозділи ЗС України, за словами координатора групи «Інформаційний спротив» Д. Тимчука, наприкінці лютого – на початку березня 2014 р. продемонстрували «безпорадність» на інформаційному театрі гібридної війни, що стосувалося, зокрема, тактико-технічної та методичної неготовності сил ІПСО вести інформаційне протиборство у зоні конфлікту на Сході України, адекватно працювати із свідомістю місцевого населення¹⁷⁰. Очевидно, що російська інформаційна агресія мала значну перевагу масованістю та завчасно організованою інформаційною операцією. Проте на допомогу армії прийшли волонтери, небайдужі українці, міжнародні партнери. І в найкоротші терміни ці структури посіли чільне місце у бойових порядках українського війська.

Надалі Міністр оборони України своїм розпорядженням від 3 березня 2014 р. № 2278/3 передає центри ІПСО в оперативне підпорядкування Управлінню інформаційних технологій МОУ.

Центри ІПСО взяли активну участь в Антитерористичній операції. Зокрема, для здійснення інформаційної підтримки дій військ зі складу військових частин інформаційно-психологічних операцій були сформовані зведені загони, які діяли у складі оперативно-тактичних угруповань.

Вище керівництво у зоні ведення бойових дій на Сході України здійснював заступник керівника АТО по взаємодії з громадськістю та засобами масової інформації¹⁷¹. Окрім того, центри ІПСО продовжували виконувати завдання за призначенням з пунктів постійної дислокації, використовуючи штатну техніку для виробництва фото, відео- та радіопродукції.

¹⁷⁰ Веденєєв Д.В., Семенюк О.Г. Організаційно-управлінський механізм розбудов та діяльності структур інформаційно-психологічного протиборства ЗСУ (2007–2021 рр.). *Право та державне управління*. 2022. № 3. С. 149.

¹⁷¹ Веденєєв Д.В., Семенюк О.Г. Організаційно-управлінський механізм розбудов та діяльності структур інформаційно-психологічного протиборства ЗСУ (2007–2021 рр.). *Право та державне управління*. 2022. № 3. С. 150.

З 2016 р., у рамках створення Сил спеціальних операцій ЗС України, до їх складу передали частини (16, 72, 74, 83-й центри) ПСГО, раніше оперативно підпорядковані Управлінню інформаційних технологій МО України¹⁷².

Після включення до складу ССО структура центрів ПСГО, враховуючи вже наявний досвід застосування центрів ПСГО у бойових умовах та досвід країн – членів НАТО, включала в себе (станом на 2018 р.):

1. Інформаційно-аналітичний загін:
 - інформаційно-аналітичне відділення;
 - група збору та обробки інформації.
2. Загін підготовки та проведення інформаційних заходів:
 - група розробки друкованої продукції;
 - відділення розробки телерадіопродукції;
 - група інформаційного забезпечення.
3. Загін підготовки та проведення інформаційних заходів:
 - відділення спостереження та спеціальних дій;
 - група роботи в соціальних мережах¹⁷³.

Вперше у 2019 р. Сили спеціальних операцій ЗС України у відкритому доступі розмістили оголошення про набір на Кваліфікаційний курс інформаційних та психологічних операцій, який тривав три місяці. Участь взяли кадрові військовослужбовці Збройних Сил України, які мають вищу освіту віком до 35 років. Офіцерам, які успішно завершили курс, було гарантоване подальше проходження служби в підрозділах інформаційних та психологічних операцій Сил спеціальних операцій¹⁷⁴. Іншої інформації щодо комплектування Центрів ПСГО у відкритому доступі немає.

Також варто зазначити, що аналогічну структуру, коли підрозділи ПСГО перебувають у підпорядкуванні Сил спеціальних операцій, використовує переважна більшість країн НАТО.

¹⁷² ССО, електронний ресурс – URL: <https://tsn.ua/ato/sili-specialnih-operaciy-zsu-osnovna-informaciya-struktura-2079928.html> (дата звернення: 06.06.2023).

¹⁷³ 83 Центр ПСГО, електронний ресурс – URL: <https://ukrsof.wordpress.com/83psyops/> (дата звернення: 01.06.2023).

¹⁷⁴ Вперше проводиться набір на Кваліфікаційний курс ПСГО, електронний ресурс – URL: <https://www.ukrmilitary.com/2019/06/ipso-sof.html> (дата звернення: 14.06.2023).

Загалом, за час створення підрозділів інформаційно-психологічних операцій було апробовано чимало варіантів управління. Зокрема, вони підпорядковувалися Головному управлінню розвідки Збройних Сил України, оперативним командуванням, Командуванню Сухопутних військ, командуванню Повітряних сил України, Командуванню Військово-морських сил України, підрозділам Міністерства оборони тощо. І зрештою, у 2016 р. увійшли до складу Сил спеціальних операцій, де перебувають і донині. Саме під цим керівництвом продемонстровано найбільшу ефективність та здатність до виконання завдань за призначенням.

Окрім того, вони пройшли трансформацію від структури, яка мала вертикаль управління на рівні відділ у складі дивізії – відділ у складі військового округу – Головне політичне управління до єдиного центру ІІСО та органу управління при певному командуванні, що уможливорює оперативніше реагування на ті чи інші обставини, а головне – максимальне наближення до стандартів НАТО.

4.2. Діяльність груп (центрів) моніторингу інформаційного простору та протидії Збройних Сил України

Через стрімкий розвиток сучасних форм і методів інформаційного впливу на світову спільноту українське суспільство, особовий склад Збройних Сил України, мешканці тимчасово окупованих територій потерпають від інформаційних гібридних атак Російської Федерації. Виникає необхідність пошуку нових та удосконалення чинних форм і методів протидії негативному інформаційному впливу, вироблення дієвих засобів протидії агресивній інформаційній політиці Російської Федерації.

У лютому 2018 р. при обласних військових комісаріатах та частинах безпосереднього підпорядкування оперативним командуванням (ОК) на підставі Наказу командувача Сухопутних військ ЗС України № 113 дск від 23.02.2018 р. «Про затвердження Тимчасової інструкції з організації та проведення заходів забезпечення інформаційної безпеки Сухопутних військ ЗСУ» були сформовані

групи моніторингу інформаційного простору та протидії (далі – ГРМП), які виконували свої завдання за призначенням понад два роки¹⁷⁵.

Правовою підставою для створення ГРМП було виконання Оперативної цілі 1.7. Стратегічного оборонного бюлетеня, схваленого Указом Президента України від 06.06.2016 р. № 240/2016.

Зокрема, Оперативна ціль 1.7. передбачає: «...становлення та розбудову спроможностей сил оборони у сфері стратегічних комунікацій як частини загальнодержавної та міжвідомчої системи стратегічних комунікацій, спрямованих на підтримку формування та реалізації політики у сфері безпеки і оборони України, також досягнення цілей оборони держави. Результативний (індикативний) показник: створено комунікаційні спроможності на стратегічному, оперативному та тактичному рівнях, що забезпечують інтеграції та підтримки стратегічними комунікаціями на усіх рівнях планування та впровадження політики у сфері безпеки і оборони»¹⁷⁶.

У перші дні російсько-української війни (2014) проти якісно підготовлених, з потужною матеріально-технічною та методичною базою гібридно-інформаційних військ збройних сил РФ виступили підрозділи Служби безпеки України, Міністерства внутрішніх справ та ІПСО ЗС України. Проте вони мали свої окремі напрями діяльності та дещо специфічні завдання. Окрім того, невелика чисельність цих підрозділів, їхнє матеріально-технічне забезпечення не давало змоги охопити всі необхідні ділянки.

Тому на цьому етапі на допомогу силовому блоку в інформаційній боротьбі прийшли поодинокі «блокпости» українських патріотичних сил, цивільних та військових журналістів, блогерів, «інформволонтерів». Серед них найбільш відомими є проєкт Центру військово-політичних досліджень (м. Київ) – «Інформаційний спротив» Дмитра Тимчука; Stopfake.org – проєкт випускників та викладацького складу Могілянської школи журналістики та

¹⁷⁵ Наказ командувача Сухопутних військ ЗСУ № 113 дск від 23.02.2018 «Про затвердження Тимчасової інструкції з організації та проведення заходів забезпечення інформаційної безпеки Сухопутних військ ЗСУ».

¹⁷⁶ Указ Президента України від 6 червня 2016 року № 240 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 20 травня 2016 року «Про Стратегічний оборонний бюлетень України»».

Програми для журналістів і редакторів – DigitalFutureofJournalism; проєкт InformNapalm, діяльність якого за інформативністю порівнюють з публікаціями WikiLeaks; проєкт-сайт «Інформаційні війська України» i-army.org, створений з метою залучення громадян України до інформаційної діяльності проти російської пропаганди і дезінформації¹⁷⁷.

Діяльність цих громадських організацій заповнила український інформаційний простір, надавши при цьому час для створення штатних підрозділів моніторингу інформаційного простору та протидії у Сухопутних військах ЗС України. Важливо додати, що до моменту створення ГРМП значна частина цих обов'язків покладалась на структури по роботі з особовим складом. Проте враховуючи кількість додаткових завдань для цих підрозділів, роботу з особовим складом, комунікацію з громадськістю, проведення службових розслідувань – у них банально не вистачало часу на якісне виконання додаткових обов'язків.

Посади у ГРМП комплектувалися виключно особами офіцерського складу. Обов'язковою умовою стали такі якості, як комунікабельність, вміння писати тексти за визначеною тематикою, робота з графічними редакторами, високі навички володіння персональним комп'ютером, наявність професійних зв'язків з представниками ЗМІ та громадськістю. До складу груп увійшли офіцери з числа журналістів, призваних по мобілізації на особливий період, волонтерів, громадських діячів, а також фахівців підрозділів морально-психологічного забезпечення, зв'язківців, програмістів тощо.

Існував певний алгоритм відбору кандидатів до проходження військової служби у ГРМП. Кандидатури усіх претендентів підлягали ретельному вивченню: командири структурних підрозділів подавали свої пропозиції; згодом інформація узагальнювалась у вищих штабах, вносились певні корективи. І лише тоді представники командування КСВ ЗС України ознайомлювались з особовими справами офіцерів, вивчали їхні морально-ділові якості, проводили

¹⁷⁷ Гапесєва О. Міждержавне протиборство в інформаційній сфері на пострадянському просторі (1991–2017): монографія. Львів :Тріада-Плюс, 2017. 423 с.

особисті співбесіди з усіма кандидатами, приймали відповідні рішення щодо призначення на кожну конкретну посаду.

Необхідно зазначити, що і надалі призначення іншого офіцера на посаду здійснювалось виключно за погодженням КСВ ЗС України, що свідчить про увагу керівництва до розв'язання питань інформаційної протидії через якісне комплектування та функціонування новоствореного підрозділу.

Особливе значення надавалося професійній підготовці особового складу ГРМП. За три роки існування цих груп за рішенням вищого командування особовий склад проходив підготовку на курсах та зборах у провідних військових вишах України, серед яких:

- Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного (2018);
- Національний університет оборони України імені Івана Черняхівського (2018);
- Військовий інститут телекомунікацій та інформатизації імені Героїв Крут (2019).

Суттєвою та цінною була допомога наших міжнародних партнерів держав – членів НАТО, зокрема, США, Польщі, Литви, Великобританії. Для проведення занять залучалися фахівці інформаційно-аналітичних структур, зв'язків з громадськістю (РАО), викладачі провідних вищих військових навчальних закладів Альянсу. Такі курси тривали один тиждень на базі Центрального будинку офіцерів Збройних Сил України. Слухачів навчали форм і методів роботи щодо інформування громадськості, комунікації зі своїми громадянами, а головне – алгоритмів пошуку негативної чи «фейкової» новини, яка може завдати шкоди армійському підрозділу, а також форм і методів реакції на неї. Важливо, що все навчання зводилося до головного принципу – першим давати інформацію та говорити правду, із урахуванням інтересів військової частини, армії, держави.

Важливо зауважити, що ГРМП швидко й органічно посіли своє місце, яке з об'єктивних та суб'єктивних причин до 2018 р. було вакантне як у системі ЗС України, так і національної безпеки держави загалом. У стислі терміни був

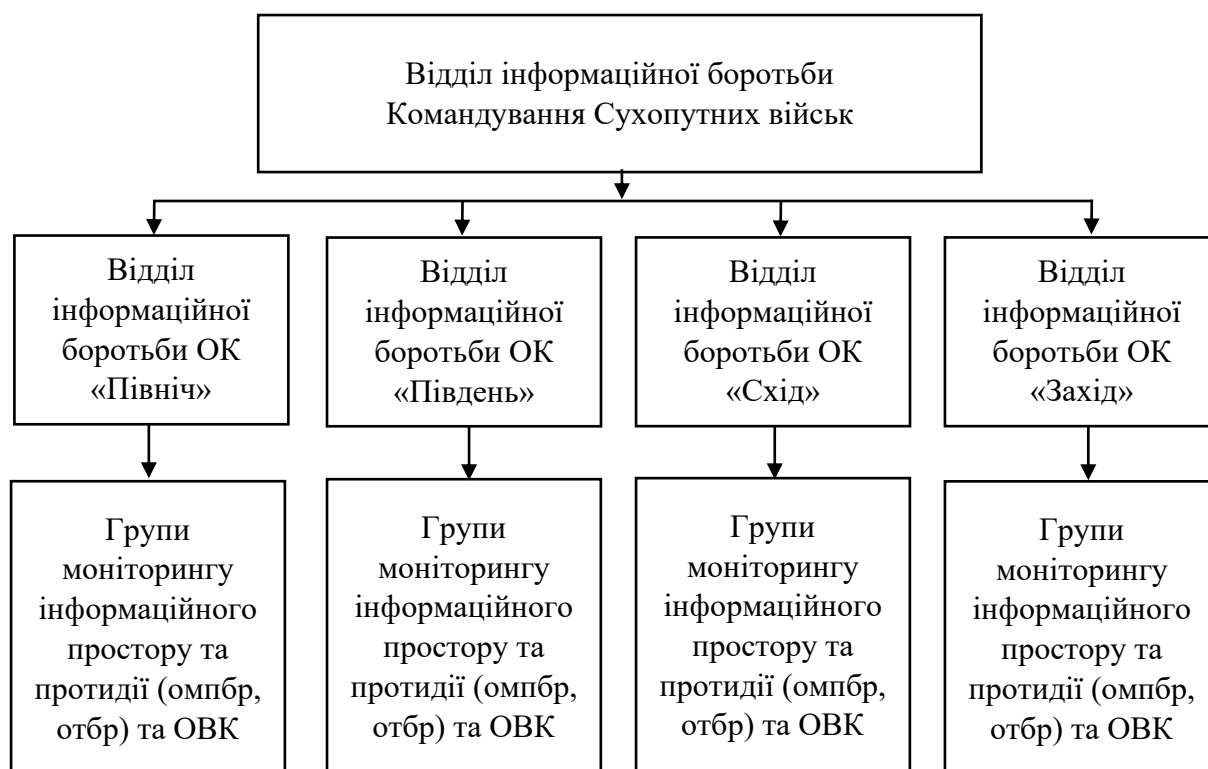
налагоджений механізм отримання, оброблення і подання інформації, що давало змогу командирам (начальникам) на місцях у найкоротші терміни приймати рішення, реагувати на виклики та загрози у зоні відповідальності.

Особовий склад груп моніторингу інформаційного простору та протидії офіційно заборонялося залучати до будь-якої діяльності, не передбаченої посадовими обов'язками – винятком була лише робота, пов'язана зі співпрацею із громадськими організаціями, журналістами, органами державної влади – задля проведення ефективних комунікаційних кампаній Збройних Сил України.

Начальники ГРМП підпорядковувалися безпосередньо командирів підрозділу (військовому комісару, командирів бригади тощо), що давало змогу оперативно реагувати на ті чи інші події та зменшити час прийняття рішення. Методичне керівництво діяльністю ГРМП здійснював відділ інформаційної боротьби оперативного командування, який, зі свого боку, підпорядковувався відповідному відділу у КСВ ЗС України. Розглянемо підпорядкування детальніше на схемі 8.

Схема 8

Схема підпорядкування груп моніторингу інформаційного простору

Завдяки такій структурі ГРМП 24 обласних військових комісаріатів та ГРМП військових частин доводили інформацію про зміни в інформаційному полі зони відповідальності щодо проблемних питань територіальної оборони, резонансних подій та інших кризових ситуацій, що стосувалися діяльності військового відомства. Як результат, вище командування у максимально стислі терміни отримувало необхідну інформацію та більш оперативно й адекватно приймало рішення щодо подальшого реагування на неї.

Загалом, на ГРМП обласних військових комісаріатів покладалися завдання, тотожні тим, що стосуються забезпечення інформаційної безпеки держави у воєнній сфері:

- оперативне виявлення негативної інформації щодо КСВ ЗС України в термін до двох годин від часу її публікації;
- моніторинг регіональних ЗМІ та їхньої інтерпретації загальнодержавних подій;
- участь у комунікаційних кампаніях, які проводяться ЗС України, СВ ЗС України, оперативними командуваннями;
- моніторинг акцій протесту, які відбуваються в регіонах, їхній аналіз;
- проведення аналізу та прогнозу розвитку соціально-політичної та соціально-економічної обстановки в регіоні;
- виявлення «фейкової» інформації та інформаційних загроз, які впливають на підготовку, ведення територіальної оборони та проведення заходів призову громадян України на строкову військову службу;
- інформаційна підтримка заходів з підготовки та ведення територіальної оборони, заходів проведення комплектування ЗС України та підготовки військових частин і підрозділів;
- здійснення інформаційної протидії виявленим інформаційним загрозам шляхом поширення інформації у соціальних мережах;
- проведення превентивних інформаційних заходів (комунікаційних кампаній) у регіонах з метою популяризації діяльності СВ ЗС України;

- збір бази даних про регіональні інформаційні ресурси, ЗМІ та спільноти в соціальних мережах;
- налагодження контактів та взаємодії з регіональними інформаційними ресурсами та ЗМІ;
- наповнення бази даних про регіональні проросійські громадські об'єднання та партійні осередки;
- збір інформації в регіонах про ставлення громадян до ЗС України, до військового та військово-політичного керівництва;
- збір інформації з мережі Інтернет та з соціальних мереж про суспільно-політичну обстановку у прикордонних з Україною регіонах інших держав і на тимчасово окупованих територіях;
- здійснення інформаційного впливу на громадян країни-агресора в соціальних мережах під час проведення інформаційних операцій (акцій), які сплановані вищим командуванням.

До завдань груп моніторингу інформаційного простору і протидії військових частин додатково включено:

- оперативне виявлення негативної інформації щодо військової частини та інформації, яка негативно впливає на суспільно-політичну обстановку в районах виконання завдань, в термін до двох годин від часу її публікації;
- внесення пропозицій командуванню військової частини щодо реагування на виявлені інформаційні загрози;
- проведення інформаційних акцій у районах проведення ООС при їх координації з підрозділами ППСО;
- збір інформації в районах проведення ООС про ставлення громадян до ЗС України, до військового та військово-політичного керівництва;
- збір інформації з мережі Інтернет та з соціальних мереж про суспільно-політичну обстановку на тимчасово окупованих територіях;
- проведення моніторингу соціальних мереж противника під час перебування військової частини в районах виконання завдань за призначенням;

- здійснення заходів інформаційної протидії шляхом поширення інформації у соціальних мережах у координації з пресслужбою, з підрозділами цивільно-військового співробітництва та з підрозділами розвідки;
- здійснення інформаційного впливу на громадян країни-агресора в соціальних мережах під час проведення інформаційних операцій (акцій), які сплановані вищим командуванням;
- поширення інформації в соціальних мережах в інтересах забезпечення заходів безпеки операцій.

Аналіз діяльності ГРМП дає підстави стверджувати, що найбільша дієвість й ефективність у забезпеченні інформаційної безпеки спостерігалась лише за умови активної співпраці та взаємодії з пресслужбами цих підрозділів, представниками відділів цивільно-військового співробітництва та відділом морально-психологічного забезпечення.

У зоні проведення ООС у форматі постійного контролю за інформаційним простором було організовано цілодобовий моніторинг. Інформація про всі важливі заходи, резонансні події, новини, пропозиції, які могли впливати на ситуацію, обов'язково доводилася безпосередньо командирів військової частини. Також офіцери ГРМП долучались до випуску газети, підготовки друкованих матеріалів для місцевого населення і розповсюдження їх у прифронтових населених пунктах. Було розроблено і проведено важливе соціологічне опитування мешканців прифронтових містечок щодо прихильності й довіри до ЗМІ України, Російської Федерації та сепаратистів.

Важливою та постійною ділянкою роботи був моніторинг місцевих сепаратистських груп, зокрема, у соціальних мережах «Фейсбук», «Вконтакте», «Однокласники». Проводився аналіз сторінок бойовиків проросійських військових формувань. Усі отримані дані після обробки і систематизації передавалися відповідним підрозділам, що давало змогу об'єктивно оцінювати обстановку.

Робота ГРМП обласних військових комісаріатів мала дещо іншу специфіку. Вона була спрямована на недопущення зриву виконання заходів

комплектування особовим складом бойових підрозділів, призову на строкову військову службу, реагування на кризові ситуації, що стосувались діяльності структур обласного військового комісаріату та ЗС України. Окрім виконання типових завдань, ГРМП ОВК на постійній основі взаємодіяла зі структурними підрозділами обласної державної адміністрації. Зокрема, була налагоджена дієва співпраця з департаментом комунікацій та внутрішньої політики, відділом оборонної роботи та взаємодії з правоохоронними органами, департаментом освіти і науки обласної адміністрації. Окрім того, офіцери груп активно проводили «комунікаційні кампанії» з населенням області, що передбачало створення агітаційних картинок з подальшим поширенням їх у соціальних мережах; розповсюдження офіційних повідомлень у місцевих групах соціальних мереж, а також через обласні, районні та міські засоби масової інформації. Проте найбільш важливою ділянкою роботи була протидія інформаційним атакам, які постійно відбувалися як під час проведення призову, так і при черговому загостренні ситуації в зоні проведення ООС.

За період діяльності ГРМП можемо визначити декілька недоліків: ГРМП ОВК та підрозділів безпосереднього підпорядкування ОК іноді дублювали свої функції, зокрема, під час перебування підрозділів у пункті постійної дислокації. Окрім того, зона відповідальності ГРМП підрозділів безпосереднього підпорядкування ОК була значно вузкою (обмежувалася одним або декількома населеними пунктами в районі дислокації частини). Проте їхня робота набувала ваги під час виконання бойових завдань у зоні ООС. Натомість, ГРМП ОВК відповідала за майже 30 адміністративних районів і, відповідно, мала більше можливостей, контактів та ресурсів.

Фахівці ГРМП постійно брали участь у підготовці інформації з висвітлення діяльності обласного військового комісаріату та інформуванні громадськості щодо призовних кампаній і відбору громадян на контрактну військову службу.

При цьому доцільно зауважити, що діяльність ГРМП була спрямована не на проведення інформаційних операцій, а на виконання комунікаційних

заходів – інформували громадськість про діяльність ЗС України та конкретну військову частину, установу. Це давало змогу виконувати завдання відкрито, публічно, із залученням представників ЗМІ та громадськості, що значно посилювало авторитет військових, додавало важелі впливу обласному військовому комісаріату.

Підкреслимо, що законодавство України чітко регламентує обов'язки щодо інформаційного захисту України. Так у Законі України «Про ЗСУ» (у зв'язку з ухваленням Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо Сил спеціальних операцій ЗСУ») частини четверта і п'ята статті 1 викладені у такій редакції: «З'єднання, військові частини і підрозділи ЗС України відповідно до закону можуть залучатися до здійснення заходів правового режиму воєнного і надзвичайного стану, організації та підтримання дій руху опору, проведення військових інформаційно-психологічних операцій...»¹⁷⁸. Тобто функції щодо проведення інформаційних операцій ЗС України покладені виключно на Сили спеціальних операцій ЗС України. Відповідно, інші структурні підрозділи до такої діяльності на професійному рівні не залучалися. Частково ці функції поклалися на структури морально-психологічного забезпечення. Проте, враховуючи обсяг роботи цих підрозділів та іншу специфіку діяльності, такі завдання виконувалися на недостатньому рівні.

Саме тому силами ГРМП системно проводилися «комунікаційні кампанії». Комунікаційна кампанія – комплекс заходів, організованих та проведених структурними підрозділами ЗС України задля доведення певної інформації до суспільства з використанням ЗМІ (засобів масової інформації), соціальних мереж, месенджерів тощо. Головною метою заходу є підвищення іміджу Збройних Сил України, постійне, позитивне, трансформаційне перебування армійських структур в інформаційному полі держави, набуття у суспільстві довіри, розуміння, взаємодії.

¹⁷⁸ Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо Сил спеціальних операцій ЗСУ» від 07 липня 2016 року. № 1437-VIII.

Розглянемо декілька основних прикладів проведення заходів комунікаційної кампанії (КК):

1. КК «Строкова служба: міфи та реальність»¹⁷⁹.

Головним завданням комунікаційної кампанії було забезпечення проведення військовими комісаріатами якісного призову на строкову військову службу. Увага акцентувалася на роз'ясненні чинного законодавства щодо обов'язків призовників, розвінчування міфів щодо «дідівщини», демонстрації умов проходження військової служби. Наголошували на тому, що солдати строкової служби до участі в Антитерористичній операції (операції Об'єднаних сил) не залучаються. Проводили таке інформування через радіо, телебачення, газети, інформаційні агенції. Особливою ділянкою роботи були соціальні мережі. Зокрема, використовуючи місцеві групи та акаунти місцевих лідерів думок, в інформаційний простір додавали картинки, які досить активно поширювалися далі серед місцевого населення (цільової аудиторії) (фото 1).

Фото 1

Заставка комунікаційної кампанії «Строкова служба: міфи та реальність»

¹⁷⁹ План проведення комунікаційної кампанії «Строкова служба: міфи та реальність», затверджений командувачем Сухопутних військ ЗСУ 10.03.2020 року. № 8303.

2. КК «Обери своє майбутнє»¹⁸⁰.

Основними завданнями цієї КК було:

- популяризація навчання у вищих військових навчальних закладах;
- нарощування зацікавленості серед вступників в отриманні військової

освіти, акцентуючи увагу на тому, що деякі спеціальності є дуже популярними та користуються попитом і у цивільній сфері.

Такі кампанії проводилися системно, відповідно до планових заходів Командування Сухопутних військ та суспільно-політичної обстановки у регіоні.

Загалом, ГРМП продемонстрували ефективну роботу. У 2019 році КСВ, враховуючи та розуміючи виклики і загрози в інформаційній сфері, ініціювало експеримент із розширення структур ГРМП, створивши за їх рахунок декілька центрів моніторингу інформаційного простору та протидії зі значно більшим штатом і можливостями. Цей експеримент успішно був реалізований і впроваджений на початку 2020 р. І тому з 01 червня 2020 р. ГРМП безпосереднього підпорядкування ОК та обласних військових комісаріатів припинили свою діяльність.

Розглянемо основні завдання Центру моніторингу інформаційного простору і протидії на прикладі Командування Сухопутних військ ЗС України:

- організація моніторингу інформаційного простору і протидії в інтересах Сухопутних військ Збройних Сил України;
- збір, аналіз та узагальнення інформації від суб'єктів стратегічних комунікацій про інформаційні загрози регіональній безпеці та стабільності;
- визначення форм та методів інформування цільових аудиторій з метою стабілізації ситуації;
- забезпечення скоординованого залучення сил та засобів зв'язків з громадськістю, інформаційної протидії, цивільно-військового співробітництва і морально-психологічного забезпечення для досягнення максимального ефекту інформування цільових аудиторій як у короткостроковій, так і у довгостроковій перспективі;

¹⁸⁰ Розпорядження начальника штабу командування Сухопутних військ ЗСУ від 27.02.2020 р. № 116/3/2468

- участь в інформаційних операціях, які проводяться Збройними Силами України;
- організація моніторингу інформаційної активності противника та проведення інформаційної протидії під час підготовки та ведення територіальної оборони;
- організація та проведення в інформаційному просторі заходів з безпеки операцій в інтересах завдань, що визначені Сухопутним військом Збройних Сил України¹⁸¹.

Війна триває й інформаційні атаки з боку Російської Федерації лише посилюються. За найскромнішими підрахунками, які наводить Ілля Вітюк, керівник Департаменту кібербезпеки СБУ, «...сьогодні з території Російської Федерації проти України працюють близько 7 000 співробітників спецслужб. У 2021 році Департамент кібербезпеки СБУ заблокував 15 розгалужених мереж антиукраїнських інтернет-агітаторів, припинив діяльність близько 20 ботоферм потужністю понад 150 000 облікових записів. Це нібито 150 тисяч осіб, які щось коментують, репостять, пишуть і дають оцінку подіям. СБУ було проведено безпрецедентну спецоперацію проти хакерської групи «Армагеддон», яка штатно перебувала у ФСБ Росії та діяла з території Криму»¹⁸².

На нашу думку, ГРМП лише підсилять оперативні командування знанням глибини проблеми, реальною картиною процесів і подій. Можлива підготовка кадрів з числа мешканців регіону, які найкраще обізнані з соціально-політичною ситуацією, національно-культурними традиціями тощо.

Загалом, до початку російсько-української війни (2014) у Сухопутних військах ЗС України були відсутні підрозділи, які б системно здійснювали діяльність, пов'язану з моніторингом інформаційного простору та протидії інформаційній агресії. Велику роботу провели громадські організації, журналісти, блогери та «інфоволонтери», які з перших днів війни активно

¹⁸¹ Особистий архів полковника А.М. Костенка.

¹⁸² Виступ керівника Центру кібербезпеки Служби безпеки України у телепрограмі «Свобода слова», 30.11.2021 року – URL: https://www.youtube.com/watch?v=L3kYMt6_tng. (дата звернення: 02.12.2021).

протидіяли інформаційній діяльності агресора. Лише у 2018 р. було проведено експеримент зі створення ГРМП при обласних військових комісаріатах та військових частинах, методичне керівництво якими здійснювали профільні відділи у вищих штабах – ОК, КВС. Наступним кроком стало створення у 2020 р. центрів інформаційного моніторингу та протидії. Водночас стратегічна ціль 1 Стратегії інформаційної безпеки України передбачає: «...протидію дезінформації та інформаційним операціям, насамперед держави-агресора, спрямованим, серед іншого, на ліквідацію незалежності України, повалення конституційного ладу, порушення суверенітету і територіальної цілісності держави, пропаганду війни, насильства, жорстокості, розпалювання національної, міжетнічної, расової, релігійної ворожнечі та ненависті, вчинення терористичних актів, посягання на права і свободи людини». Досягнення зазначеної цілі має здійснюватися шляхом виконання таких завдань, як створення системи раннього виявлення, прогнозування та запобігання гібридним загрозам, зокрема, створення системи протидії дезінформації та інформаційним операціям, спрямованої на запобігання, максимально швидке виявлення та реагування держави і суспільства на інформаційні загрози»¹⁸³.

Отже, на державному рівні передбачено розширення мережі структур з протидії дезінформації та інформаційним операціям. Відповідно, ГРМП, які добре себе зарекомендували й ефективно діяли впродовж 2018 – 2020 рр., змогли б бути відновлені та працювати у ланці центрів моніторингу інформаційного простору та протидії КСВ/ОК, і, зрозуміло, протистояти інформаційним викликам та загрозам.

¹⁸³ Указ Президента України № 685/2021 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15 жовтня 2021 року «Про Стратегію інформаційної безпеки». URL: <https://www.president.gov.ua/documents/6852021-41069> (дата звернення: 18.12.2021).

4.3. Розвиток стратегічних комунікацій Збройних Сил України

Починаючи від 1991 р., вітчизняне військо трансформується відповідно до викликів, загроз та мінливої зовнішньополітичної ситуації навколо України. За весь період існування ЗС України пройшли надскладний шлях та залишаються єдиною армією світу, яка імплементує стандарти НАТО під час ведення війни за свободу і незалежність.

Протягом усього періоду державотворення, на тлі панування російського контенту в національному інформаційному просторі та як наслідок здійснення деструктивного інформаційно-психологічного впливу на українське суспільство, відбулось суттєве порушення комунікативних процесів на внутрішньодержавному рівні, які спричинили відсутність єдиної національної системи стратегічних комунікацій в Україні.

Водночас комунікаційні функції між Міністерством оборони та українським суспільством у часопросторі, що досліджується, успішно здійснювали інші складові українського війська: військові засоби масової інформації, пресслужби, Центри моніторингу інформаційного простору, окремі підрозділи Сил спеціальних операцій тощо, що дає підстави, враховуючи спільні напрями діяльності у контексті реалізації державної інформаційної політики, об'єднати їх в інформаційно-медійну компоненту ЗС України – сукупність елементів організаційної структури ЗС України, об'єднаних за функціональним призначенням, діяльність яких спрямована на реалізацію державної інформаційної політики у військовій сфері шляхом аналітико-синтетичної обробки інформації та створення якісного інформаційного продукту.

У 2016 р. на рівні МОУ було прийнято рішення щодо необхідності координації діяльності всіх структур відомства, задіяних в інформаційній діяльності¹⁸⁴, а після затвердження Положення про Відділ координації

¹⁸⁴ Кушнір В.О. Огляд формування та розвитку державного механізму зовнішніх комунікацій в Міністерстві оборони України та Збройних силах України. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. № 2. С. 95–100.

стратегічних комунікацій та моніторингу вперше в історії українського війська починає функціонувати система стратегічних комунікацій МОУ¹⁸⁵.

Організаційно новоутворений Відділ координації стратегічних комунікацій та моніторингу (ВКСКМ) підпорядковувався Міністру оборони України, а щодо виконання функціональних обов'язків – пресекретарю Міністра оборони України, на якого покладено загальне керівництво¹⁸⁶. З-поміж основних завдань ВКСКМ виокремлюємо такі:

- розвиток спроможностей стратегічних комунікацій структурних підрозділів з метою досягнення цілей оборонної реформи та критеріїв, необхідних для набуття повноправного членства в НАТО;

- координація діяльності структурних підрозділів МОУ і ЗС України та взаємодія з відповідними структурними підрозділами інших органів державної влади щодо реалізації стратегічних комунікацій;

- розвиток публічної дипломатії як складової стратегічних комунікацій;

- моніторинг поточної ситуації у вітчизняних та закордонних ЗМІ, соціальних мережах, блогосфері; здійснення контролю за процесом реалізації стратегічних комунікацій у Міноборони та ЗС України;

- координація роботи структурних підрозділів апарату Міноборони, Генерального штабу, органів військового управління, підпорядкованих Міноборони та Генеральному штабу, установ та організацій Міноборони та ЗС України в умовах кризових ситуацій, розвиток кризових комунікацій¹⁸⁷.

Система стратегічних комунікацій у воєнній сфері – це складова національної системи стратегічних комунікацій, метою якої є «... просування загальнодержавного нарративу та впровадження ключових повідомлень для розуміння політики Міністерства оборони суспільством, а також ефективна протидія інформаційним викликам та загрозам у воєнній сфері»¹⁸⁸.

¹⁸⁵ Наказ Міністра оборони України № 317 від 12.06.2017 «Про затвердження Положення про Відділ координації стратегічних комунікацій та моніторингу».

¹⁸⁶ Там само.

¹⁸⁷ Там само.

¹⁸⁸ Наказ Міністра оборони України № 612 від 22.11.2017 року «Про затвердження Концепції стратегічних комунікацій Міністерства оборони України та ЗСУ».

Основні складові стратегічних комунікацій оборонного відомства визначено у Концепції стратегічних комунікацій МОУ та ЗС України, затвердженій 22 листопада 2017 р. Наказом Міністра оборони України № 612. Зокрема, це – зв'язки з громадськістю, публічна дипломатія, інформаційні та психологічні операції. Основним завданням підрозділів стратегічних комунікацій є взаємодія з іншими структурними підрозділами МОУ та ЗС України¹⁸⁹.

У 2017 р. також створено Навчально-науковий центр стратегічних комунікацій у сфері забезпечення національної безпеки та оборони як структурний підрозділ Національного університету оборони України ім. Івана Черняхівського. Його головним завданням є: підготовка та підвищення кваліфікації військовослужбовців і працівників структур сектору безпеки та оборони з питань стратегічних комунікацій, науково-методичне забезпечення процесу підготовки, проведення наукових досліджень з проблематики стратегічних комунікацій та здійснення міжнародної співпраці зі схожими за специфікою науково-дослідними установами¹⁹⁰.

У липні 2018 р. відбулися зміни у системі підпорядкованості. Так ВКСКМ підпорядковується безпосередньо Міністру оборони України, який спрямовує та координує його діяльність¹⁹¹.

Система стратегічних комунікацій МОУ та ЗС України зазнає значних змін у 2020 р. Зокрема у Збройних Силах України на підставі спільної Директиви МОУ та Генерального штабу ЗС України від 27 лютого 2020 р. № 322/1/1/дск¹⁹² створено Управління стратегічних комунікацій Апарату Головнокомандувача ЗС України. Того ж року Управлінням стратегічних комунікацій розроблено та запроваджено Доктрину зі стратегічних комунікацій, яка затверджена Наказом Головнокомандувача ЗС України від 12 жовтня 2020 р.¹⁹³.

¹⁸⁹ Там само.

¹⁹⁰ Кушнір В.О. Огляд формування та розвитку державного механізму зовнішніх комунікацій в Міністерстві оборони України та Збройних силах. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. № 2. С. 95–100.

¹⁹¹ Наказ Міністра оборони України № 390 від 18.07.2018 «Про затвердження Положення про Відділ координації стратегічних комунікацій та моніторингу».

¹⁹² Директива Міністерства оборони України та Генерального штабу ЗСУ від 27.02.2020 №322/1/1/дск.

¹⁹³ Міністерство оборони України. Доктрина зі стратегічних комунікацій у Збройних Силах України, 12.10.2020. Київ.

Зміни відбуваються і в Міністерстві оборони України. Зокрема, відповідно до Наказу Міністра оборони України від 9 квітня 2020 р. № 114 «Про затвердження Положення про Департамент стратегічних комунікацій МОУ»¹⁹⁴ змінюється структура стратегічних комунікацій: на заміну відділу координації стратегічних комунікацій та моніторингу створюється Департамент стратегічних комунікацій, який підпорядковується Міністру оборони України, проте його роботу координує заступник Міністра оборони України. Окрім того, у підпорядкування Департаменту стратегічних комунікацій передано такі підрозділи:

- Інформаційне агентство;
- Центральну телерадіостудію МОУ;
- Телерадіостудію МОУ «Бриз»;

Також збільшується кількість завдань, покладених на Департамент стратегічних комунікацій, і додаються:

- інформування громадськості та ЗМІ про діяльність МОУ і ЗС України та Державної спеціальної служби транспорту;
- підготовка пропозицій щодо заснування телерадіоорганізацій та участь у їхній діяльності¹⁹⁵.

Варто зазначити, що деякі положення керівних документів, які регламентують діяльність підрозділів стратегічних комунікацій, збігаються із завданнями пресслужб та військових засобів інформації, які згодом перейшли у підпорядкування Департаменту стратегічних комунікацій.

Цікаво, що Департамент стратегічних комунікацій існував лише чотири місяці. Вже 31 серпня 2020 р. відповідно до Наказу Міністра оборони України «Про затвердження Положення про Директорат інформаційної політики у сфері оборони та стратегічних комунікацій МОУ» № 309 утворено Директорат інформаційної політики у сфері оборони та стратегічних комунікацій МОУ, який

¹⁹⁴ Наказ Міністра оборони України від 09.04.2020 № 114 «Про затвердження Положення про Департамент стратегічних комунікацій Міністерства оборони України».

¹⁹⁵ Так само.

підпорядковується Міністру оборони України (через заступника Міністра оборони України), що спрямовує та координує його діяльність. При цьому вищезазначені військові засоби інформації перейшли у підпорядкування Управління преси та інформації МОУ¹⁹⁶. Всі невластиві їм функції щодо інформування громадськості про діяльність МОУ та ЗС України, а також підготовка пропозицій щодо заснування телерадіоорганізацій і участь у їхній діяльності були виключені.

Український науковець Сергій Соловійов зазначає: «...Міністерство дає найпоказовіший приклад зосередження на виконанні завдань у царині стратегічних комунікацій методом скорочення структурних одиниць і доведення їх до одного спеціалізованого департаменту. Це – виразна кількісна динаміка. У 2016 році у сфері стратегічних комунікацій діяли 13 структурних одиниць. У 2018 році – 14, з яких дві – це посадові особи. У 2020 році – один фаховий департамент. Якісна динаміка змін полягає у тому, що в першій зазначеній часовій позиції жоден із підрозділів не мав означення стратегічних комунікацій, а у другій такі завдання мала одна посадова особа і один відділ. У 2020 р. відбулося розширення кола службовців до департаменту із цільовою назвою»¹⁹⁷.

12 жовтня 2020 р. був затверджений один із основних документів, який регламентує та структурує роботу стратегічних комунікацій – «Доктрина зі стратегічних комунікацій у Збройних Силах України»¹⁹⁸.

Доктрина окреслює роль і місце стратегічних комунікацій у структурі ЗС України та запроваджує стандарти, прийняті у державах – членах НАТО, принципи і підходи щодо реалізації стратегічних комунікацій на підтримку цілей та завдань ЗС України¹⁹⁹.

¹⁹⁶ Наказ Міністра оборони України № 309 від 31.08.2020 «Про затвердження Положення про Директорат інформаційної політики у сфері оборони та стратегічних комунікацій Міністерства оборони України».

¹⁹⁷ Соловійов С. Інституційний розвиток стратегічних комунікацій в Україні (на прикладі міністерств). *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Державна служба*. 2021. № 15 (1). С. 37–41.

¹⁹⁸ Міністерство оборони України. Доктрина зі стратегічних комунікацій у Збройних Силах України, 12.10.2020. Київ.

¹⁹⁹ Там само.

Отже, від 2020 р. стратегічні комунікації представлені власними підрозділами у Міністерстві оборони України та Генеральному штабі ЗС України. Ця структура існує й донині, в умовах воєнного стану.

Наприкінці 2021 р. структура, завдання та функції підрозділів стратегічних комунікацій, за даними офіційного сайту МОУ, мали такий вигляд:

- **Директорат інформаційної політики у сфері оборони та стратегічних комунікацій МОУ.** Призначений для координації суб'єктів стратегічних комунікацій, функціонування та розвитку ефективної системи стратегічних комунікацій у системі Міноборони як складової загальнодержавної системи стратегічних комунікацій, забезпечення її стійкості та адаптивності до реагування на виклики та загрози. Директорат бере участь у формуванні, координації та моніторингу реалізації завдань державної інформаційної політики у сфері оборони, інформаційних заходах, спрямованих на підвищення обороноздатності держави та протидію інформаційним операціям з підриву державного суверенітету, територіальної цілісності України²⁰⁰.

Основні завдання:

- формування політики стратегічних комунікацій в системі Міноборони відповідно до принципів і стандартів НАТО, забезпечення інтеграції стратегічних комунікацій у плануванні, підготовці та повсякденній діяльності структурних підрозділів системи Міноборони;
- розбудова спроможностей суб'єктів системи стратегічних комунікацій в системі Міноборони, визначення шляхів її становлення як складової загальнодержавної системи стратегічних комунікацій;
- аналіз інформаційного простору, виявлення реальних та потенційних інформаційних загроз у частині, що стосується діяльності системи Міноборони.

- **Управління стратегічних комунікацій Апарату Головнокомандувача Збройних Сил України.** Є структурним підрозділом Апарату Головнокомандувача Збройних Сил України, на який покладається організація

²⁰⁰ Міністерство оборони України, Директорат інформаційної політики у сфері оборони та стратегічних комунікацій Міністерства оборони України – URL: <https://www.mil.gov.ua/ministry/struktura-apatu-ministerstva/direktorat-informacizjnoi-politiki-u-sferi-oboroni-ta-strategichnih-komunikacij.html> (дата звернення: 23.10.2022).

та реалізація заходів державної інформаційної політики у воєнній сфері, координація і синхронізація заходів стратегічних комунікацій Збройних Сил України. Управління стратегічних комунікацій здійснює загальне керівництво стратегічними комунікаціями Збройних Сил України.

Основними завданнями Управління стратегічних комунікацій є²⁰¹:

- організація, координація, синхронізація та контроль за реалізацією заходів стратегічних комунікацій у Збройних Силах України;
- забезпечення ефективної взаємодії суб'єктів стратегічних комунікацій Збройних Сил України;
- розвиток спроможностей ЗС України з питань стратегічних комунікацій та проведення їх оцінювання;
- розробка та уточнення планувальних документів стратегічного застосування Збройних Сил України, інших складових Сил оборони в частині, що стосується питань стратегічних комунікацій.

МОУ та ЗС України в умовах протидії російській військовій агресії створили цілісну систему стратегічних комунікацій. До моменту повномасштабного вторгнення Російської Федерації в Україну повноцінно функціонували організаційні структури стратегічних комунікацій. Звичайно, що чинна система стратегічних комунікацій має низку недоліків: передусім, відсутній чіткий розподіл обов'язків між всіма елементами інформаційно-медійної компоненти ЗС України, зокрема, спостерігається дублювання функцій у напрямі реалізації державної інформаційної політики у військовій сфері, моніторингової діяльності та суспільної комунікації. На порядок денний виходить удосконалення нормативної бази та чітке визначення завдань для кожного елемента інформаційно-медійної компоненти ЗС України.

²⁰¹ Генеральний Штаб ЗСУ, Управління стратегічних комунікацій. URL: <https://www.mil.gov.ua/ministry/struktura-generalnogo-shtabu/upravlinnya-strategichnih-komunikacij.html> (дата звернення: 23.10.2022).

Висновки до розділу 4

Підрозділи ІПСО є однією із найстарших складових інформаційно-медійної компоненти Збройних Сил України. За період Незалежності України вони пройшли комплекс реформ та переформатувалися з підрозділів спецпропаганди політичного управління оперативних командувань у сучасні підрозділи інформаційно-психологічних операцій командування Сил спеціальних операцій. Варто зазначити, що особовий склад залучався до міжнародних місій під егідою ООН у Республіці Ірак. Саме там багато офіцерів вперше перебрали досвід країн – членів НАТО, який згодом їм добре прислужився у гібридній війні, розпочатій РФ проти українського народу у 2014 р.

Окрім того, за цей період значно поліпшився відбір особового складу цих підрозділів. Зокрема, у засобах масової інформації було розміщене оголошення для діючих військовослужбовців про можливість продовження служби на відповідних посадах, де чітко визначаються вимоги та проводиться фаховий відбір та навчання. У такий спосіб станом на 24 лютого 2022 р. вдалося сформувати сучасний, професійний підрозділ з фаховим особовим складом, здатний проводити інформаційно-психологічні операції з метою впливу на противника та населення тимчасово окупованих територій.

Важливою подією для інформаційно-медійних структур Збройних Сил України було створення у 2016 р. підрозділів стратегічних комунікацій. Надалі ця структура досить активно розвивалася. Наприкінці 2021 р. вона виконувала такі завдання:

- формування політики стратегічних комунікацій в системі Міноборони відповідно до принципів і стандартів НАТО, забезпечення інтеграції стратегічних комунікацій у плануванні, підготовці та повсякденна діяльність структурних підрозділів системи Міноборони;

- розбудова спроможностей суб'єктів системи стратегічних комунікацій в системі Міноборони, визначення шляхів її становлення як складової загальнодержавної системи стратегічних комунікацій;

- аналіз інформаційного простору, виявлення реальних та потенційних інформаційних загроз в частині, що стосується діяльності системи Міноборони.

У контексті розглянутих у розділі проблем доцільно зазначити, що на практиці діяльність цього підрозділу дещо відрізняється від заявлених завдань. Приміром, підрозділи стратегічних комунікацій Міністерства оборони, стратегічних комунікацій Генерального Штабу активно ведуть сторінки у соціальних мережах, проводять конференції та надають коментарі. Отже, вони безпосередньо комунікують із представниками ЗМІ, громадськістю та суспільством загалом. На думку автора, зазначений підрозділ повинен виконувати виключно управлінську функцію й узагальнювати надану інформацію від підпорядкованих підрозділів. Адже надання коментарів, інформування громадськості – це функціональні обов'язки офіційних пресслужб відомств (установ) та військових ЗМІ.

Важливим сучасним елементом інформаційної безпеки є Центри (групи) моніторингу інформаційного простору та протидії, створені у складі Сухопутних військ.

Примітно, що особовий склад на посади у ГРМП комплектувався виключно особами офіцерського складу. Обов'язковою умовою стали такі якості, як комунікабельність, вміння писати тексти за визначеною тематикою, робота з графічними редакторами, високі навички володіння персональним комп'ютером, наявність професійних зв'язків з представниками ЗМІ та громадськістю. До складу груп увійшли офіцери з числа журналістів, призваних по мобілізації на особливий період, волонтерів, громадських діячів, а також фахівців підрозділів морально-психологічного забезпечення, зв'язківців, програмістів тощо. У подальшому постійно проводилися навчання на базах вищих військових навчальних закладів. Такий підхід дав змогу налагодити активну комунікацію з лідерами думок регіону, представниками ЗМІ та громадськими організаціями. У результаті деяка негативна інформація (часто фейкова) не виходила в інформаційне поле та не завдавала шкоди Збройним Силам України. Також важливою функцією груп моніторингу інформаційного

простору було проведення комунікаційних кампаній для популяризації строкової військової служби, військової служби за контрактом, військової служби у резерві ЗС України тощо. Головним завданням зазначених інформаційних кампаній було розвіяння міфів щодо служби у Збройних Силах України, демонстрація рівня забезпечення (грошового, речового, харчового), рівня підготовки у навчальних центрах Сухопутних військ Збройних Сил України.

Наприкінці 2019 р. було прийнято рішення щодо розширення цих структур і створення Центрів моніторингу інформаційного простору та протидії, а також був проведений відповідний експеримент щодо їхньої діяльності на базі Командування Сухопутних військ і одного з оперативних командувань. Відтак вже на початку 2020 р. ці Центри увійшли до постійного штату відповідних органів військового управління. Негативним наслідком є скорочення у червні 2020 р. груп моніторингу інформаційного простору та протидії, що певним чином вплинуло на отримання та протидію інформації безпосередньо на місцях.

Тому, на думку автора, доцільно знову створити такі групи в обласних центрах для підвищення інформаційної безпеки підрозділів Сухопутних військ Збройних Сил України.

ВИСНОВКИ

Згідно з результатами дисертаційного дослідження, використовуючи обрану методологію, дисертантом реалізовані наступні наукові завдання:

1. З'ясовано стан джерельної бази та історіографічної розробки проблеми дослідження. Автором запропонована періодизація української історіографії за тематикою дослідження, яка умовно поділяється на три періоди:

- - перший період (1991 – 2011 рр.) характеризується дослідженням змісту друкованих видань Міністерства оборони України. У визначений період відсутні ґрунтовні дослідження щодо ролі й місця інформаційно-медійних структур як суб'єктів державної інформаційної політики. З'являються перші вітчизняні наукові розвідки інформаційно-психологічних операцій у локальних війнах і збройних конфліктах кінця ХХ – початку ХХІ ст., у яких військова преса розглядається у контексті загальних проблем засобів масової інформації. Представники: С. Сегеда, С. Горевалов, І. Халявінський та ін.;

- - другий період (2011 – 2014 рр.) – військова преса розглядається як чинник військового будівництва; питання забезпечення інформаційної безпеки України набувають міждисциплінарного характеру, зокрема, є предметом наукового інтересу фахівців із соціальних комунікацій. Представники: С. Сегеда, С. Горевалов, Я. Жарков, О. Клубань та ін.;

- - третій період (2014 р. – до сьогодні) – у контексті дослідження новітніх форм та методів протидії гібридній агресії РФ, вироблення дієвих механізмів захисту інформаційного простору України, населення й особового складу Збройних Сил з'являються перші наукові розвідки щодо завдань і функцій новоутворених організаційних структур ЗС України – пресслужб, Центрів (груп) моніторингу інформаційного простору та протидії, стратегічних комунікацій тощо. Представники: Є. Гарькавий, О. Гапєєва, Т. Кацала, С. Сегеда, Н. Підмогильна, Ю. Твердохліб, В. Кушнір, С. Соловійов та ін.

2. Зроблено порівняльну характеристику та узагальнено досвід країн НАТО щодо протидії негативному впливу противника за прикладом армій

Республіки Польща та Литовської Республіки. У сучасних умовах і Польща, і Литва регулярно потерпають від інформаційних нападів з боку Російської Федерації, а Україна веде повномасштабну війну. Також необхідно врахувати, що дві країни – Польща та Литва – є членами НАТО, а Україна прагне вступу до Альянсу, тому у Республіці Польща та Литовській Республіці інформаційно-медійні структури тривалий час працюють за стандартами НАТО. Зазначимо, що саме ці країни «відчули» шалений тиск з боку інформаційно-медійних структур Російської Федерації на шляху відокремлення від нав'язаного та перекрученого історичного минулого; Росія всіляко намагалася зірвати їх вступ до НАТО і ЄС.

У Литовській Республіці РФ свого часу докладала максимальних зусиль та ресурсів задля агресивного просування ідей «русского мира» (політику русифікації населення шляхом фінансування російськомовних організацій, ЗМІ тощо). Саме тому ці країни надзвичайно цікаві для дисертаційного дослідження своїми концептуальними документами та практичними кроками щодо інформаційної протидії російській пропаганді. Литовська Республіка та Республіка Польща мають чималий історичний досвід створення дієвих засобів інформаційного протистояння.

Спорідненість систем інформування населення України, Литви та Польщі задля підтримки армії пройшла апробацію у спільній Литовсько-польсько-українській бригаді.

Аналіз законодавства Литовської Республіки щодо забезпечення інформаційної та кібернетичної безпеки дає підстави зробити висновок, що підхід до боротьби з російською агресією в інформаційному та кіберпросторі має бути комплексним, а співпраця між нашими країнами у цьому напрямі – посилюватися.

Дослідження діяльності інформаційно-медійних структур збройних сил Литовської Республіки свідчить, що вони є елементом системи стратегічних комунікацій, здійснюють вплив на формування суспільної думки, на ставлення

до литовського війська, сприйняття внутрішньої політики держави, формують позитивний інформаційний фон.

Доведено, що інформаційні структури збройних сил Республіки Польща та ЗС України мають чимало спільного, власне, як і сама армійська структура. Гібридна війна, яку розпочала Російська Федерація, спонукала до посилення інформаційного фронту не лише Україну, а й Польщу. Важливо, що після 2014 року ЗС України при формуванні нової системи комунікації загалом орієнтувалися саме на Польщу, країну, яка близька ментально, що уможливорює активну комунікацію з місцевим населенням. Зі свого боку, Польща та Литва також активно використовують досвід України, здобутий у війні, і намагаються оперативно внести необхідні зміни як у свої законодавчі акти, так і повсякденну діяльність підрозділів інформаційно-медійної компоненти.

3. Розглянуто сили та засоби збройних сил Російської Федерації, які використовуються для ведення інформаційних війн. Проаналізовано їхню еволюцію, реформування та модернізацію під час воєнних дій у Чеченській Республіці, Дагестанській Республіці, Грузії, Молдові, Сирії та в Україні.

Порівняльна характеристика кількості структур ІМК у державах, які ми досліджували, свідчить про суттєву перевагу Російської Федерації (майже 80 підрозділів) над кількістю аналогічних структур у Республіці Польща (понад 20 підрозділів) та Литовській Республіці (понад 16 підрозділів), при цьому в останніх діяльність підрозділів ІМК, на відміну від пропагандистської спрямованості РФ, забезпечує комунікацію з суспільством та цивільно-демократичний контроль війська.

У Російській Федерації простежується нав'язування наративів цільовій аудиторії, тотальний інформаційний контроль та ізоляція зони бойових дій. Безперечно, що сюди необхідно також додати діяльність всіх державних інформаційних каналів РФ, що за останні два десятиріччя фактично стали повноцінними пропагандистськими рупорами кремля.

4. Досліджено історію розвитку інформаційно-медійної компоненти Збройних Сил України. Вперше досліджено історичну хронологію розвитку підрозділів інформаційно-медійної компоненти ЗС України від моменту їх створення до початку повномасштабної агресії Російської Федерації проти України.

Важливо, що у дисертаційній роботі вперше було розглянуто історичний аспект діяльності всіх інформаційно-медійних структур ЗС України з моменту їх заснування до початку повномасштабної збройної агресії Російської Федерації. Зокрема, до складових інформаційно-медійної компоненти ми відносимо офіційні пресслужби; військові ЗМІ; підрозділи ІІСО; центри (групи) моніторингу інформаційного простору та протидії; підрозділи стратегічних комунікацій, оскільки усі вони працюють в інформаційному полі та здійснюють відповідний вплив на цільові аудиторії.

За час діяльності підрозділів інформаційно-психологічних операцій було випробувано багато варіантів управління. Зокрема, підрозділи ІІСО підпорядковувалися оперативним командуванням, Командуванню Сухопутних військ, командуванню Повітряних сил України, Командуванню Військово-морських сил України, підрозділам Міністерства оборони тощо. І зрештою, у 2016 р., увійшли до складу Сил спеціальних операцій, де вони перебувають і донині. Саме у цій структурі продемонстровано їх найбільшу ефективність та здатність до виконання завдань за призначенням. Окрім того, вони пройшли трансформацію від структури, яка мала вертикаль управління на рівні відділу у складі дивізії – відділ у складі військового округу – Головне політичне управління до єдиного Центру ІІСО та органу управління при певному командуванні, що дає змогу більш оперативно реагувати на ті чи інші обставини, а головне – бути максимально наближеними до стандартів НАТО.

Також важливим підрозділом, який відповідає за інформаційну безпеку Сухопутних військ, є Центри (групи) моніторингу інформаційного простору та протидії. Ця структура була створена у 2018 р. і за короткий проміжок часу

успішно посіла своє місце в інформаційній складовій Збройних Сил України. Її фахівці були представлені в кожному обласному центрі України у військових комісаріатах та пунктах постійної дислокації бригад оперативних командувань. Така структура управління давала змогу оперативно моніторити та виявляти необхідну інформацію, що стосувалася діяльності Сухопутних військ Збройних Сил України, бути у постійній співпраці з органами місцевої влади, місцевими лідерами думок і представниками ЗМІ. Це сприяло збільшенню популярності українського війська, мінімізації негативного впливу на особовий склад, військове керівництво та загалом Сухопутні війська.

Згодом цю структуру було реорганізовано у Центри моніторингу інформаційного простору та протидії. При цьому групи моніторингу інформаційного простору та протидії були скорочені і, отже, усі функції, які раніше покладалися на групи, перейняли Центри.

5. Розроблено періодизацію діяльності інформаційно-медійної компоненти Збройних Сил України. Автор умовно поділяє її на три періоди:

1) перший період (грудень 1991 – березень 2014 рр.), протягом якого:

- проведено реорганізацію (скорочення) чисельності ЗС України після здобуття країною Незалежності відповідно до поглядів військово-політичного керівництва держави та геополітичних реалій, створено нові військові організаційні структури; триває історичний процес реформування і розбудови українського війська;

- створено інформаційно-медійні структури, відбувається їхня адаптація у контексті поступових змін у військовій сфері;

2) другий період (березень 2014 р. – 24 лютого 2022 р.):

- відбувається нарощування спроможностей та зміцнення ЗС України відповідно до викликів і загроз, пов'язаних з гібридною агресією Російської Федерації;

- структури інформаційно-медійної компоненти забезпечують ефективну інформаційну підтримку Збройних Сил та суспільства;

3) третій період (від 24 лютого 2022 р. – до сьогодні):

- характеризується початком повномасштабної війни на території України, яка призвела до суттєвих змін у діяльності Збройних Сил та інформаційно-медійної компоненти;

- удосконалено низку законодавчих актів для ефективної інформаційної підтримки військових операцій.

6. З огляду на результати дослідження автор пропонує такі рекомендації:

1. Створення підрозділу, який буде: визначати загальний вектор інформаційної політики МОУ та Збройних Сил України, здійснювати управління усіма структурами інформаційно-медійної компоненти, узагальнювати інформацію щодо моніторингу інформаційного простору, модерувати інформаційно-психологічні операції тощо. Відповідно до результатів дослідження підрозділи інформаційно-медійної компоненти ЗС України добре працюють як самостійні одиниці. Проте відсутня єдина координація їхньої діяльності у загальній системі. Вони часто дублюють функції один одного, навіть більше, намагаються випередити своїх конкурентів аби в подальшому довести необхідність свого існування. Важливо, щоб ця структура здійснювала лише управлінські функції та не перебирала на себе невластиві їй функції.

Також важливо чітко розмежувати обов'язки усіх структур, аби уникнути дублювання функцій, а в кризових ситуаціях забезпечити чіткий алгоритм дій щодо реагування на виклики і загрози. Перелічені вище обов'язки доцільно покласти на підрозділи стратегічних комунікацій, які були створені у 2016 р. в Міністерстві оборони України, а в згодом – і в Збройних Силах України. Відповідно, необхідно вилучити нетипові їм функції щодо інформування населення та ведення інформаційної діяльності у соціальних мережах. Натомість надати повноваження управління, узагальнення даних моніторингу інформаційного простору, затвердження комунікаційних кампаній та задуму інформаційно-психологічних операцій. При цьому зазначимо, що МОУ та ЗС України (в умовах протидії російській військовій агресії) створили цілісну

систему стратегічних комунікацій. Важливо, що до моменту повномасштабного вторгнення Російської Федерації в Україну вже повноцінно функціонували організаційні структури стратегічних комунікацій.

2. Відновити друковане видання Українських Січових Стрільців Австро-Угорської імперії – «Український самохотник», яке згодом перейшло до армії Західноукраїнської Народної Республіки, а після об'єднання – до Української Народної Республіки, як найстаріше українське військове видання, в якому публікували оперативну інформацію, анекдоти на стрілецькі та загальноукраїнські теми, поезію, побутові поради.

Зауважимо, що завдяки помилковим заходам реформування після 2018 р. у Збройних Силах України не залишилося друкованих періодичних видань та навіть у воєнний час, за наявності всіх законних можливостей, це питання залишилось поза увагою керівництва військового відомства. Це, у свою чергу, негативно впливає на інформування військовослужбовців Збройних Сил України. Відсутність друкованих ЗМІ відчувається й у зоні ведення бойових дій, де, що цілком логічно, існують проблеми з Інтернетом, радіо, телебаченням.

Важливо, що в країнах – членах НАТО друковані періодичні видання успішно функціонують і сьогодні, пройшли апробацію у зонах воєнних конфліктів Ірану, Афганістану тощо. Тому інформаційно-медійним структурам ЗС України доцільно врахувати цей досвід, а також досвід збройних сил Литовської Республіки щодо поновлення роботи друкованих засобів масової інформації, які припинили свою діяльність у зв'язку з окупацією Радянським Союзом у 1940 р. для відновлення національної пам'яті.

3. Переглянути знаменні дати, що стосуються військової журналістики. Для прикладу, теперішній День військового журналіста, що відзначається 16 лютого та пов'язаний із днем загибелі військового кореспондента капітана третього ранга Дмитра Лабуткіна, перейменувати на «День пам'яті військових журналістів». Саме ж свято перенести та зробити прив'язку, наприклад, до створення Бюро народного повідомлення Генерального Штабу Української

Народної Республіки (березень 1918 р.). У такий спосіб ми відновимо нашу українську історію, справедливість та національну історичну пам'ять.

4. Необхідно відновити групи моніторингу інформаційного простору та протидії при обласних територіальних центрах комплектування та соціальної підтримки, впорядкувати заходи відбору кваліфікованого особового складу з числа інфоволонтерів, журналістів та провідних фахівців у галузі інформаційних технологій, що суттєво покращить інформаційну безпеку виконання мобілізаційних заходів та імідж Збройних Сил України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

I. Нормативно-правові документи

1. Decyzja nr 47/mon ministra obrony narodowej z dnia 26 marca 2019 r. w sprawie zasad realizacji polityki informacyjnej i funkcjonowania służby komunikacji społecznej w resorcie obrony – URL: <https://www.dz.urz.mon.gov.pl/dziennik/pozycja/decyzja-56-decyzja-nr-47mon-z-dnia-26-marca-2019-r-w-sprawie-zasad-realizacji-polityki-informacyjnej-i-funkcjonowania-sluzby-komunikacji-spoecznej-w/> (дата звернення: 10.09.2022).
2. Dėl jungtinės grėsmių prevencijos ir krizių valdymo grupės sudėties ir šios grupės nuostatų patvirtinimo. 18 d. Nr. 1310 – URL: https://e-seimas.lrs.lt/rs/legalact/TAD/b59745e1230511eab86ff95170e24944/format/ISO_PDF (дата звернення: 15.12.2023).
3. Dėl strateginės komunikacijos nacionalinio saugumo srityje koordinavimo tvarkos aprašo patvirtinimo 2020 m. rugpjūčio 26 d. nr. 955 – URL: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/4d789fb0eb8511eaa12ad7c04a383ca0> (дата звернення: 11.08.2023).
4. Nutarimas № IX-907 «Dėl Nacionalinio saugumo strategijos patvirtinimo», 2002 m. – URL: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.167925?jfwid=nz8qn8f5i> (дата звернення: 21.01.2023).
5. Директива Міністра оборони України від 21 липня 2008 р. «Про проведення організаційних заходів в Центральному апараті МОУ» (дата звернення: 03.06.2023).
6. Директива МОУ та Генерального штабу ЗС України № 322/1/1/дск. Київ, 27.02.2020.
7. Доктрина інформаційної безпеки України від 25 лютого 2017 року – URL: <https://www.president.gov.ua/documents/472017-21374> (дата звернення: 20.09.2023).
8. Закон РСФСР 25.12.1991 № 2094-1 «Об изменении названия государства Российская Советская Федеративная Социалистическая Республика».

9. Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо Сил спеціальних операцій ЗСУ» – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1437-19#Text> (дата звернення: 15.12.2021).

10. Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо Сил спеціальних операцій ЗСУ» від 07 липня 2016 року № 1437-VIII.

11. МОУ, Доктрина зі стратегічних комунікацій у Збройних Силах України, Київ (дата звернення: 12.10.2020).

12. Наказ командувача Сухопутних військ ЗС України № 113 дск від 23.02.2018 «Про затвердження Тимчасової інструкції з організації та проведення заходів забезпечення інформаційної безпеки Сухопутних військ ЗСУ».

13. Наказ Міністра оборони України № 114 «Про затвердження Положення про Департамент стратегічних комунікацій МОУ». Київ, 09.04.2020.

14. Наказ Міністра оборони України № 309 «Про затвердження Положення про Директорат інформаційної політики у сфері оборони та стратегічних комунікацій МОУ. Київ. 31.08.2020.

15. Наказ Міністра оборони України № 317 «Про затвердження Положення про Відділ координації стратегічних комунікацій та моніторингу». Київ, 12.06.2017.

16. Наказ Міністра оборони України № 390 «Про затвердження Положення про Відділ координації стратегічних комунікацій та моніторингу». Київ, 18.07.2018.

17. Наказ Міністра оборони України № 612 «Про затвердження Концепції стратегічних комунікацій МОУ та ЗСУ». Київ, 22.11.2017.

18. План проведення комунікаційної кампанії «Строкова служба міфи та реальність», затверджений Командувачем Сухопутних військ Збройних Сил України 10.03.2020 року № 8303.

19. Приказ министра обороны России от 11 марта 2004 г. № 70 «Об органах воспитательной работы Вооружённых Сил Российской Федерации».

20. Приказ Министра обороны Российской Федерации № 636 от 9 ноября 2018 года «О мерах по совершенствованию деятельности средств

массовой информации, учредителем которых является Министерство обороны Российской Федерации».

21. Приказ Министра обороны РФ от 11 февраля 2010 г. № 70 «Об утверждении Положения об органах информационного обеспечения Вооруженных Сил Российской Федерации – URL: <https://dikipedia.ru/document/5195207> (дата звернення: 22.10.2022).

22. Про заходи щодо забезпечення інформування громадськості про антитерористичну операцію: Розпорядження Президента України від 15.05.2014 № 862/2014-рп. – URL: <https://www.president.gov.ua/documents/8622014-rp-17232> (дата звернення: 20.05.2022).

23. Про основи національного спротиву: Закон України від 16.07.2021 № 1702-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-20#Text> (дата звернення: 02.05.2022).

24. Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020»: Указ Президента України від 12.01.2015 № 5 – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5/2015#Text> (дата звернення: 20.05.2022).

25. Протокол наради Глав Незалежних Держав: зібрання чинних міжнародних договорів України: офіційне видання. Том 1: 1990–1991 рр. Київ: Видавничий Дім «Ін Юре», 2001.

26. Стратегія національної безпеки України від 26.05.2015 – URL: <https://www.president.gov.ua/documents/2872015-19070> (дата звернення: 01.09.2023).

27. Указ Президента РФ от 07.05.1992 № 466 «О создании Вооруженных Сил Российской Федерации».

28. Указ Президента РФ от 16 августа 2004 г. № 1082 «Вопросы Министерства обороны Российской Федерации».

29. Указ Президента України № 685/2021 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15 жовтня 2021 року «Про Стратегію інформаційної безпеки»» – URL: <https://www.president.gov.ua/documents/6852021-41069> (дата звернення: 18.12.2021).

30. Указ Президента України від 20 травня 2016 року № 240/2016 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України «Про Стратегічний оборонний бюлетень України» – URL: <https://www.president.gov.ua/documents/2402016-20137> (дата звернення: 21.12.2021).

II. Монографії, книги, статті, електронні ресурси

31. «В Минобороны РФ создали войска информационных операций» (2017) Интерфакс – URL: <https://www.interfax.ru/russia/551054> (дата звернення: 20.08.2022).

32. «В РФ признали существование «войск информационных операций» (2017), BBC – URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-russian-39055117> (дата звернення: 09.12.2022).

33. «Лише 11% українців змогли відрізнити фейки» (2019), MediaSapiens – URL: <https://ms.detector.media/mediadoslidzhennya/post/23680/2019-10-23-lyshe-11-ukraintsiv-zmogly-vidriznyty-feyky-doslidzhennya/> (дата звернення: 22.08.2022).

34. «Стали известны данные о войсках «психов» России» (2018), Трибун – URL: <https://tribun.com.ua/47273> (дата звернення: 13.09.2022).

35. 72 Центр ІПСО, електронний ресурс – URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/72->

[%D0%B9_%D1%86%D0%B5%D0%BD%D1%82%D1%80_%D1%96%D0%BD%D1%84%D0%BE%D1%80%D0%BC%D0%B0%D1%86%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%BE-](https://uk.wikipedia.org/wiki/72-%D0%B9_%D1%86%D0%B5%D0%BD%D1%82%D1%80_%D1%96%D0%BD%D1%84%D0%BE%D1%80%D0%BC%D0%B0%D1%86%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%BE-)

[%D0%BF%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%B8%D1%85_%D0%BE%D0%BF%D0%B5%D1%80%D0%B0%D1%86%D1%96%D0%B9_\(%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B0\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/72-%D0%BF%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%B8%D1%85_%D0%BE%D0%BF%D0%B5%D1%80%D0%B0%D1%86%D1%96%D0%B9_(%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B0)) (дата звернення: 01.06.2023).

36. 72 Центр ІПСО, електронний ресурс – URL: <https://ukrsof.wordpress.com/72psyops/> (дата звернення: 01.06.2023).

37. 83 Центр ІПСО, електронний ресурс – URL: <https://ukrsof.wordpress.com/83psyops/> (дата звернення: 01.06.2023).

38. Dėl jungtinės grėsmių prevencijos ir krizių valdymo grupės sudėties ir šios grupės nuostatų patvirtinimo. 18 d. Nr. 1310 – URL: https://e-seimas.lrs.lt/rs/legalact/TAD/b59745e1230511eab86ff95170e24944/format/ISO_PDF (дата звернення: 15.12.2023).

39. Dėl strateginės komunikacijos nacionalinio saugumo srityje koordinavimo tvarkos aprašo patvirtinimo 2020 m. rugpjūčio 26 d. nr. 955 – URL: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/4d789fb0eb8511eaa12ad7c04a383ca0> (дата звернення: 11.08.2023).

40. Foreign forces, International Institute for Strategic Studies The Military Balance 2018. – С. 192.

41. Harding L., Borger J., Sabbagh D. (2021) «Kremlin papers appear to show Putin's plot to put Trump in White House» The Guardian – URL: <https://www.theguardian.com/world/2021/jul/15/kremlin-papers-appear-to-show-putins-plot-to-put-trump-in-white-house> (дата звернення: 23.08.2023).

42. Karinės jūrų pajėgos, URL: <https://kariuomene.lt/pajegos-ir-kariniai-vienetai/karines-juru-pajegos/22944> (дата звернення: 02.03.2023).

43. Karinės oro pajėgos, URL: <https://kariuomene.lt/pajegos-ir-kariniai-vienetai/karines-oro-pajegos/22943> (дата звернення: 02.03.2023).

44. Kiti pajėgumai, URL: <https://kariuomene.lt/pajegos-ir-kariniai-vienetai/kiti-pajegumai/22946> (дата звернення: 02.03.2023).

45. Lipińska J., Ostasz G., Miron E.-L., From information policy to strategic communication, Humanities and Social Sciences. Research Journal 30. 2023. No. 4, part II. Pp. 189–195.

46. Lipińska J., Podstawy Public Affairs w Siłach Zbrojnych. Wydawnictwo Akademii Obrony Narodowej, Warszawa 2013. – S. 1–138.

47. Lipińska J., Disinformation Content in Polish Cyberspace, Humanities and Social Sciences, *Research Journal* 30. 2023. No. 2, part I. Pp. 53–58.

48. Mozur P., Satariano A., Krolik A. (2022) «An Alternate Reality: How Russia's State TV Spins the Ukraine War» The New York Times, 25.12.2022 – URL:

<https://www.nytimes.com/2022/12/15/technology/russia-state-tv-ukraine-war.html?smid=url-share> (дата звернення: 23.08.2023).

49. Nacionalinė kibernetinio saugumo būklės ataskaita.2022 – URL: <https://www.nksc.lt/doc/Nacionaline-kibernetinio-saugumo-ataskaita-2022.pdf> (дата звернення: 02.05.2023).

50. Niedzielski D Wojskowa doktryna komunikacji strategicznej NATO i jej znaczenie dla Polski. «Bulletin ACKS», 3/2022. Warszawa: AON, 2022. С. 189-195.

51. Saulius Jakučionis Valdžia nusprendė, kad Lietuvai reikia didesnės kariuomenės diena.lt,2019 <https://www.diena.lt/naujienos/lietuva/salies-pulsas/valdzia-sprendzia-ar-lietuvai-reikia-didesnes-kariuomenes-938111> (дата звернення: 02.03.2023).

52. Sausumos pajėgos, URL: <https://kariuomene.lt/pajegos-ir-kariniai-vienetai/sausumos-pajegos/22901> (дата звернення: 02.03.2023).

53. Specialiųjų operacijų pajėgos, URL: <https://kariuomene.lt/pajegos-ir-kariniai-vienetai/specialiuju-operaciju-pajegos/22945> (дата звернення: 02.03.2023).

54. Tarnauskas Informacinių grėsmių ir priešiškos propagandos lietuvoje vertinimas ir institucinio atsako pajėgumai – URL: <https://vb.mruni.eu/object/elaba:94638243/MAIN> (дата звернення: 23.08.2023).

55. The Lithuanian Approach to Military Strategic Communications to counter Threats in the Information Environment: a model for the CAF – URL: <https://www.cfc.forces.gc.ca/259/290/23/192/Tremblay.pdf> (дата звернення: 30.05.2024).

56. Алещинков В. Особливості сучасних психологічних операцій Російської Федерації в умовах гібридної війни. Сучасні інформаційні технології у сфері безпеки та оборони. Київ, 2019. Том 36. № 3. С. 157–164.

57. АрміяІнформ (2020), «Інформаційна агенція», URL: <https://armyinform.com.ua/> (дата звернення: 01.09.2022).

58. Балкус Т. Стратегічні комунікації – URL: <https://nuou.org.ua/assets/documents/strategchn-komunkacz.pdf> (дата звернення: 11.06.2022).

59. Бережний С. (2022), «Польща: Ми готові до будь-якого сценарію, НАТО захищає Сувальський коридор від агресії Росії» URL: <https://news.liga.net/ua/politics/news/polsha-my-gotovy-k-lyubomu-stsenariyu-nato-zaschischaet-suvalskiy-koridor-ot-agressii-rossii> (дата звернення: 21.08.2022).
60. Бударецький Є. (2022), «Від гібридної війни до «Армагеддона». Українська Правда» – URL: <https://www.pravda.com.ua/articles/2022/11/23/7377538/> (дата звернення: 20.10.2022).
61. В гостях у Литовской армии, Білоруська військова газета «Во славу Родине», випуск № 3 від 09.01.2013 – URL: <https://web.archive.org/web/2014080806031129> (дата звернення: 11.07.2022).
62. Великая Отечественная война 1941–1945 годов: в 12 т. Т. 11. Политика и стратегия Победы: стратегическое руководство страной и Вооруженными силами СССР в годы войны. Москва: Кучково поле, 2015. 1058 с.
63. Вербицька А., Савченко В., Дзюба Т., Кацалап В. Система стратегічних комунікацій МОУ та ЗСУ. *Наука і оборона*. Київ, 2017. № 1. С. 9–12.
64. Веденєєв Д., Семенюк О. Організаційно-управлінський механізм розбудови та діяльності структур інформаційно-психологічного протиборства ЗС України (2007–2021 рр.). *Право та державне управління*. 2022. № 3. С. 147–52.
65. Виступ керівника Центру кібербезпеки Служби Безпеки України у телепрограмі» Свобода слова», 30.11.2021 року – URL: https://www.youtube.com/watch?v=L3kYMt6_tng. (дата звернення: 02.12.2021).
66. Військові ЗМІ Литви. URL: https://kariuomene.lt/kontaktai/karine-ziniasklaida/23699?fbclid=IwAR0atHIFZWgQoYyq6LF2dgTFDc7tOFP7eaXwaQfWhpWsdJSnT6-DgAlCI_g (дата звернення: 02.01.2022).
67. Військові скинули на позиції окупантів агітаційні снаряди, Мілітарний портал, 2022, електронний ресурс – URL: <https://mil.in.ua/uk/news/vijskovi-skynuly-na-pozytsiyi-okupantiv-agitatsijni-snaryady/> (дата звернення: 13.05.2023).

68. Військово-видавничий інститут (2022), журнал – URL: <http://polska-zbrojna.pl/> (дата звернення: 10.09.2022).

69. Воєнна доктрина України від 24.09.2015 – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/555/2015#n17> (дата звернення: 23.05.2023)

70. Войтко О. Оцінювання ефективності функціонування системи стратегічних комунікацій міністерства оборони та ЗСУ. *Системи управління, навігації та зв'язку: збірник наукових праць*. Полтава: ПНТУ, 2018. Т. 3 (49). С. 97–99.

71. Вперше проводиться набір на Кваліфікаційний курс ІпСО, електронний ресурс – URL: <https://www.ukrmilitary.com/2019/06/ipso-sof.html> (дата звернення: 14.06.2023).

72. Газета «Savanoris» – URL: <https://kariuomene.lt/kontaktai/karine-ziniasklaida/savanoris/23716> (дата звернення: 14.02.2022).

73. Газети МО РФ (2023) URL: <https://sc.mil.ru/social/media/periodic.htm> (дата звернення: 27.08.2023).

74. Гапеева О. Міждержавне протиборство в інформаційній сфері на пострадянському просторі (1991–2017); монографія. Львів: Тріада-Плюс, 2017. 423 с.

75. Гарькавий Є. Організація стратегічних комунікацій відповідно до стандартів НАТО. *Вісник Донецького національного університету імені Василя Стуса. Сер.: Політичні науки*. 2023. № 8. С. 60–66.

76. Генеральний Штаб ЗСУ, Управління стратегічних комунікацій, (Електронний ресурс) – URL: <https://www.mil.gov.ua/ministry/struktura-generalnogo-shtabu/upravlinnya-strategichnih-komunikaczij.html> (дата звернення: 23.10.2022).

77. Герасимов В. Ценность науки в предвидении, ВПК. *Военно-промышленный курьер*: Общероссийская еженедельная газета. 2013 № 8. С. 3–5.

78. Гришко О. (2018) «Що таке західна група військ?» – URL: <https://bigbro.com.ua/shho-take-zahidna-grupa-vijsk> (дата звернення: 27.08.2023).

79. Дзюба Т., Литовченко С., Аспекти комунікаційної взаємодії між інформаційно-медійними структурами та підрозділами інформаційно-психологічних операцій Збройних Сил України: матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Інформаційний вимір гібридної війни»: досвід України. Київ, 2017. С. 34.

80. Ділай А. Війна за Україну: від інформаційних операцій до прямого вторгнення. *Вісник Львівського університету. Серія : Журналістика*. 2019. Вип. 45. С. 13–20.

81. Дмитрашківський О. І радий би служити, але вислужуватись брудко. *Інформаційно-правовий журнал «Спеціальний коментар»* – URL: <http://speckomentar.net/index.html> (дата звернення: 20.08.2021).

82. До уваги мобілізованих представників ЗМІ. Офіційна сторінка МОУ у мережі Facebook: веб-сайт – URL: https://www.facebook.com/MinistryofDefence.UA/photos/a.209841809078332/863595837036256/?comment_id=864916546904185 (дата звернення: 20.02.2022).

83. Дуда А. (2022), «виступ Президента Республіки Польща» – URL: <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wypowiedzi-prezydenta-rp/wystapienia/wystapienie-podczas-podpisania-ustawy-o-obronie-ojczyzny>, 50711 (дата звернення: 01.09.2022).

84. Жарков Я., Беседіна Л. Досвід виконання завдань в Іраку підрозділами ІПсО ЗС України у складі багатонаціональних сил: збірник наукових праць Військового інституту Київського національного університету. 2009. Вип. 20. С. 178–184.

85. Журнал військової журналістики, військової історії та науки «Кардас» – URL: <https://kariuomene.lt/kontaktai/karine-ziniasklaida/kardas/23719> (дата звернення: 05.08.2022).

86. Журнал литовської армії «Karys» (Воїн) – URL: <https://kariuomene.lt/kontaktai/karine-ziniasklaida/karys/23718> (дата звернення: 04.09.2022).

87. Журнал «Kariūnas». URL: <https://kariuomene.lt/kontaktai/karine-ziniasklaida/kariunas/23792>) (дата звернення: 05.08.2022).
88. Журналы МО РФ (2023) – URL: <https://sc.mil.ru/social/media/magazine.htm> (дата звернення: 27.08.2023).
89. За волю й славу України: Нариси з історії Українського січового стрілецтва та Української галицької армії / Лазарович М., Мельничук Б., Матейко Р. Тернопіль : ТзОВ «Терно-граф», 2015. 320 с.
90. Зіньковський С. Український миротворчий контингент у Республіці Ірак, Вісник Харківського національного університету імені Каразіна В. 2012 № 1006. С. 57.
91. Зум (2021), фото журнал – URL: <https://zoom.mon.gov.pl/> (дата звернення: 01.02.2022).
92. Інформаційні редакції. *Armyinform*: веб-сайт – URL: <https://armyinform.com.ua/about-us/?> (дата звернення: 28.05.2022).
93. Камсков П. (2022), «Кибер войска из призывников – почему это категорическое «нет»», ИА REGNUM – URL: <https://regnum.ru/news/polit/3543998.html> (дата звернення: 10.08.2023).
94. Карпчук Н., Юськів Б. Інформаційні приводи й інформаційний супровід гібридної війни Російської Федерації проти України. *Історико-політичні проблеми сучасного світу*. 2022. № 45. С. 71–85.
95. Клубань О. Журналісти стріляють не кулями. Київ: АНТ, 2013.
96. Козлов Д. Военные средства массовой информации как инструмент формирования политического сознания военнослужащих контрактной службы: диссертация кандидата политических наук. Москва, 2008. 176 с.
97. Колосовська І., Миронович Г. Зв'язки з громадськістю у системі стратегічних комунікацій ЗС України як типова модель комунікації у публічному управлінні. *Демократичне врядування*. Львів, 2022. Вип. 1 (29). С. 57–70.
98. Концептуальные взгляды на деятельность Вооруженных Сил Российской Федерации в информационном пространстве (2011), МО РФ – URL:

<https://ens.mil.ru/science/publications/more.htm?id=10845074@cmsArticle> (дата звернення: 21.08.2022).

99. Кульчицький С. Кримська війна 1853–1856, Східна війна 1853–1856 *Енциклопедія історії України*. Київ: «Наукова думка», 2008. Т. 5. 568 с.

100. Кушнір В. Огляд формування та розвитку державного механізму зовнішніх комунікацій в Міністерстві оборони України та Збройних силах України. *Інвестиції: практика та досвід*. Київ, 2021. № 2. С. 95–100.

101. Кушнір В., Іжутова І. історико-ретроспективний аналіз формування та розвитку системи стратегічних комунікацій у секторі безпеки і оборони України. *Військово-науковий вісник*. 2021. № 35. С. 3–17.

102. Ластовенко Н. Имидж Вооруженных Сил как фактор безопасности Российской Федерации : дисс. кандидата политических наук, Москва, 2011. 170 с.

103. Лацинская М., Братерский А., Калинин И. (2017) «Россия ввела войска в Интернет» Газета. РУ – URL: https://www.gazeta.ru/tech/2017/02/22_a_10539719.shtml (дата звернення: 19.08.2022).

104. Листування електронною поштою з Євою Будзакайте, представником департаменту стратегічних комунікацій ЗС Литви. Особистий архів автора.

105. Марінер (2021), «Сили спеціальних операцій Польщі» – URL: <https://mil.in.ua/uk/articles/syly-spetsialnyh-operatsij-polshhi/> (дата звернення: 01.06.2022).

106. Мехіас У., Вокуєв Н. (2017). Дезінформація та ЗМІ: приклад Росії та України. *Media, культура та суспільство*, 39 (7), 1027–1042. <https://doi.org/10.1177/0163443716686672> (дата звернення: 04.06.2022).

107. Митяєв И. (2019), лекция Организационная структура Вооруженных сил Российской Федерации – URL: https://mityaevi.ucoz.ru/index/4_4_organizacionnaja_struktura_vooruzhennykh_sil_rossijsk_oj_federacii/0-280 (дата звернення: 12.09.2023).

108. МОУ, Директорат інформаційної політики у сфері оборони та стратегічних комунікацій МОУ, URL: <https://www.mil.gov.ua/ministry/struktura-aparatu-ministerstva/direktorat-informaczijnoi-politiki-u-sferi-oboroni-ta-strategichnih-komunikaczij.html> (дата звернення: 23.10.2022).

109. На острие информационных технологий. *«Военно-исторический журнал»*. 2021. № 1. – URL: <http://history.milportal.ru/na-ostrie-informacionnyh-technologij/> (дата звернення: 25.08.2023).

110. Національний центр кібербезпеки – URL: <https://www.nksc.lt/veikla.html> (дата звернення: 25.08.2022).

111. Наша Армія (2021), «телепередача» – URL: <https://vod.tvp.pl/website/naszaarmiapl,9333434> (дата звернення: 01.02.2022).

112. Ореховський В. Діяльність сестер милосердя Хрестовоздвиженської громади під час Кримської війни (1853–1856 рр.) / Чернівецький торгово-економічний інститут Київського національного торгово-економічного університету. Україна, Чернівці. 2016, ЧТЕІ КНТЕУ, С. 320.

113. Особистий архів Поронюка Р. Інтерв'ю з підполковником Потаповим В. – начальником групи зв'язків з громадськістю Головного управління Військової служби правопорядку у Збройних Силах України (записано 21.04.2021).

114. Особистий архів Поронюка Р. Інтерв'ю з полковником Погорельцевим В. (записано 28.12.21).

115. Особистий архів Поронюка Р. Інтерв'ю з Фітьо В. – пресекретарем військової частини А0998 (записано 05.11.2021).

116. Особистий архів Поронюка Р. Інтерв'ю з полковником Кушніром В. – пресекретарем Міністра оборони України (записано 17.03.2021).

117. Особливості діяльності Управління інформаційного протиборства Центру територіальних військ Південного військового округу ЗС РФ ГУР МОУ (2018) – URL: <http://gur.mil.gov.ua/content/osoblyvosti-diialnosti-upravlinnia-informatsiinoho-protyborstva-tsentru-terytorialnykh-viisk-pivdennoho-viiskovoho-okruhu-zs-rf.html> (дата звернення: 05.09.2022).

118. Перепелиця Г. (2021), «Криза на білорусько-польському кордоні є частиною операції РФ проти Заходу» – URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3354286-kriza-na-biloruskopolskomu-kordoni-e-castinou-operacii-rf-proti-zahodu-ekspert.html?fbclid=IwAR0fVUAbYTPymlPfaK8chpBK-946BNLDG-yInvI2YQ_4c1chuvM1qND7olw (дата звернення: 29.08.2022).

119. Підмогильна Н., Наурузов А. Українська військова преса: відповідність часу. *Communications and communicative technologies*. 2019. Вип. 19. С. 62–69.

120. Поліщук С. (2020) «Армія Польщі: чисельність і військові видатки суттєво збільшуються...» – URL: <https://armyinform.com.ua/2020/06/01/armiya-polshhi-chyselnist-i-vijskovi-vydatky-suttyevo-zbilshuyutsya/> (дата звернення: 10.09.2022).

121. Польська Зброя (2022) – URL: <http://polska-zbrojna.pl/home/magazineview> (дата звернення: 16.09.2022).

122. Попова Т. (2017), Війна і пропаганда. Як працюють війська інформаційних операцій Росії? Радіо Свобода – URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/28351969.html> (дата звернення: 15.09.2023).

123. Поронюк Р., Гапеева О. Зародження та становлення інформаційно-медійних структур Збройних Сил України в 1991–2014 роках. *Новітня доба*. Львів. 2022. С. 213-223.

124. Поронюк Р., Гапеева О. Порівняльна характеристика інформаційно-медійних структур Збройних сил Республіки Польща та ЗС України у 2014–2022 рр. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. Дрогобич, 2022. Вип. 3. Т. 2. С. 16, 374 с.

125. Порядок работы со средствами массовой информации, МО РФ – URL: <https://special.mil.ru/spec/index/organizations/press.htm> (дата звернення: 25.08.2023).

126. Президент Литви: потрібно протидіяти дезінформації та спробам РФ переписати історію – URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2022/11/4> (дата звернення: 20.07.2023).

127. Прес-офіцер «залізної» Фітьо: Про війну, роботу з журналістами та стереотипи щодо армії. Depo.ua: веб-сайт – URL: <https://www.depo.ua/ukr/war/pres-officer-fito-pro-robotu-z-zhurnalistami-ta-stereotipi-schodo-armiyi-20170802616216> (дата звернення: 22.02.2022).

128. Про Національний центр кібербезпеки – URL: <https://www.nksc.lt/en/structure.html> (дата звернення: 22.02.2022).

129. Процюк З. Коли новини стали гарячими, 2019 – URL: <https://medialab.online/news/telegraph/> (дата звернення: 21.06.2022).

130. Рейтинг армій світу (2022) – URL: https://www.globalfirepower.com/country-military-strength-detail.php?country_id=Poland (дата звернення: 10.09.2022).

131. Роман Н., Ванга В. та Буняк І. Інформаційні війни: висвітлення військового конфлікту на сході України в російських, українських та американських випусках новин. *International Communication Gazette*. 2017. № 79 (4).С. 357–378.

132. Рубанов В. (2017) «Ветеран спецслужб: Россия входит в топ-5 государств по уровню развития кибервойск». *Коммерсант* – URL: <https://www.kommersant.ru/doc/3205582> (дата звернення: 15.08.2022).

133. Сапунова М. Трансформація представлення вооруженных сил Российской Федерации в массовом информационном пространстве : автореф. дисс. кандидат социологических наук. Москва, 2007. 26 с.

134. Сегеда С. Засоби масової комунікації у зоні бойових дій: історичний досвід і сучасність. *Военно-історичний вісник*. 2019. № 31 (1). С. 5–19.

135. Сегеда С. Українська військова преса як чинник національного військового будівництва (XX – початок XXI ст.) : автореф. дис. ... д-ра іст. наук : 20.02.22 / Національний університет оборони України ім. Івана Черняхівського. Київ, 2013. 36 с.

136. Сеник Б. Методичний посібник з організації зв'язків з громадськістю у Збройних Силах України. Київ : ГШ ЗСУ, 2021. 352 с.

137. Сніцаренко П., Саричев Ю., Семененко В., Ткаченко В. Удосконалення чинного інформаційного законодавства України як необхідна умова адекватності заходів щодо забезпечення інформаційної безпеки держави : збірник наукових праць Центру воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського. 2018. № 2 (63). С. 68–74.

138. Соловійов С. Інституційний розвиток стратегічних комунікацій в Україні (на прикладі міністерств). *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Державна служба*. Київ, 2021. Вип. 15 (1). С. 37–41.

139. ССО – URL: <https://tsn.ua/ato/sili-specialnih-operacij-zsu-osnovna-informaciya-struktura-2079928.html> (дата звернення: 06.06.2023).

140. Стек Л., Ребрій Р., Головін Є., (2017) «Кібервійна: партизани України проти військ Росії», *Донбас.Реалії* – URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/28434850.html> (дата звернення: 11.08.2022).

141. Стійкість до гібридних загроз – URL: <https://kam.lt/atsparumas-hibridinems-gresmams/> (дата звернення: 15.07.2022).

142. Сунгурова С. Концептуальні підходи до дослідження поняття та феномена інформаційної війни. *Вісник Львівського університету. Серія філос.-політолог. студії*. 2020. Випуск 29. С. 23.

143. Твердохліб Ю. Інформаційно-психологічні операції у російсько-українській гібридній війні : дис. канд. політ. наук : 23.00.04. Чернівці, 2019. 2 с.

144. Телевизионная студия Черноморского флота – URL: <https://sc.mil.ru/social/media/television/more.htm?id=8773@morfOrgInfo> (дата звернення: 29.08.2022).

145. Телеканал Звезда – URL: www.tvzvezda.ru (дата звернення: 23.08.2022).

146. Уманців Н., Козленко Я., Худецька С., Островський В. «За Україну, за її волю, за честь і славу, за народ!» : матеріали до навчально-виховних занять. Івано-Франківськ : ІФОППО, 2014.198 с.

147. Хардель Р. Історичний чинник у інформаційному протистоянні Російської Федерації з Україною наприкінці ХХ – на початку ХХІ століття : дис. ... д-ра філософії в галузі історії : 032. Львів, 2022. 271 с.

148. Центри зарубіжної інформації URL: <https://agentura.ru/centr-zarubezhnoj-voennoj-informacii-i-kommunikacii-czvik-gu-gsh/> (дата звернення: 13.05.2023).

149. Центри ІПСО, електронний ресурс – URL: <https://ukrsyf.wordpress.com/npsyops/> (дата звернення: 01.06.2023).

150. Что такое информационные операции. (2017), ИА ТАСС – URL: <https://tass.ru/info/4046536> (дата звернення: 23.09.2023).

ДОДАТКИ

Додаток А

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, у яких опубліковані основні наукові результати дисертації

Статті в періодичних наукових виданнях, проіндексованих у базі даних Web of Science:

1. Поронюк Р.О., Гапеева О.Л. Порівняльна характеристика інформаційно-медійних структур Збройних сил Республіки Польща та ЗС України у 2014–2022 рр. *Східноєвропейський історичний вісник*. Дрогобич, 2023. Вип. № 27. С. 226–235.

Статті в наукових виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України

2. Поронюк Р.О., Гапеева О.Л. Діяльність груп моніторингу інформаційного простору та протидії як складова забезпечення інформаційної безпеки держави у воєнній сфері. *Військово-науковий вісник*. Львів, 2022. Вип. № 38. С. 266–280.

3. Поронюк Р.О., Гапеева О.Л. Зародження та становлення служби зв'язків з громадськістю (пресслужб) ЗС України (1992–2014). *Новітня доба / НАН України, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича*. Львів, 2022. Вип. 10. С. 213–223.

4. Поронюк Р.О., Гапеева О.Л. Розвиток системи взаємодії з громадськістю та інформування населення у Збройних Силах України в особливий період. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. Дрогобич : ВД «Гельветика», 2022. Вип. № 53. Т. 2. С. 17–23.

5. Поронюк Р.О., Гапеева О.Л. Інформаційно-медійна структура Збройних Сил Литви 2013–2021 рр. *Українознавчий альманах*. Київ, 2023. Вип. № 33. С. 62–68.

6. Поронюк Р.О., Гапеева О.Л. Організаційно-функціональний розвиток інформаційно-медійних структур Збройних Сил Російської Федерації (1991–2022 рр.). *Военно-історичний вісник*. Том 50. № 4 (Бер. 2024). С. 58–65.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

7. Поронюк Р.О., Гапеева О.Л. Діяльність інформаційно-медійних структур збройних сил у Нагірно-Карабаському конфлікті. *Застосування Сухопутних військ ЗС України у конфліктах сучасності* : збірник тез доповідей науково-практичної конференції, м. Львів, 18 листопада 2021 року. Львів : НАСВ, 2021. С. 55.

8. Поронюк Р.О. Діяльність груп моніторингу інформаційного простору та протидії Сухопутних військ ЗС України в умовах особливого періоду. *Застосування Сухопутних військ ЗС України у конфліктах сучасності*: збірник тез доповідей науково-практичної конференції 29–30 листопада 2023 року, Львів : Національна академія сухопутних військ, 2021. С. 315-316.

Наказ Міністра оборони України № 50

ПРИКАЗ
Министра обороны Украины№ 5019 марта 19 93 г.

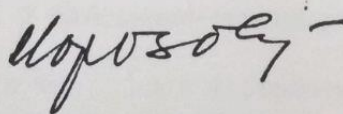
г. Киев

О введении в действие Положения о пресс-центре
вида Вооруженных Сил, военного округа
/оперативного командования/

1. Ввести в действие Положение о пресс-центре вида Вооруженных Сил, военного округа /оперативного командования/ /приложение к приказу/.

2. Приказ довести до заместителей Министра обороны, начальников вооружения и тыла Вооруженных Сил, начальников управлений Министерства обороны и Главного штаба Вооруженных Сил, командующих видами Вооруженных Сил, войсками военных округов /оперативными командованиями/, объединениями.

МИНИСТР ОБОРОНЫ УКРАИНЫ
генерал-полковник

К.МОРОЗОВ

Положення про пресслужбу МОУ

ПРЕС-СЛУЖБА МІНІСТЕРСТВА ОБОРОНИ УКРАЇНИ

Прес-служба Міністерства оборони України є офіційним джерелом інформації Міністерства оборони України з питань військової політики, військового будівництва і життєдіяльності Збройних Сил України.

Згідно Положення про прес-службу вона підпорядкована Міністру оборони.

Прес-службу очолює начальник прес-служби, який одночасно є прес-секретарем Міністра оборони України. Прес-служба працює у тісній взаємодії з усіма управліннями, службами та відділами Міністерства оборони та Генерального штабу Збройних Сил України.

ОСНОВНІ ЗАВДАННЯ ПРЕС-СЛУЖБИ

1. Інформування громадськості через вітчизняні та іноземні засоби масової інформації про процеси та події, які відбуваються у Збройних Силах України.

2. Висловлення офіційної позиції Міністерства оборони України через засоби масової інформації.

3. Керівництво інформаційною діяльністю прес-центрів видів Збройних Сил України та військових округів.

4. Реагування на спроби викривити у пресі позицію Міністерства оборони України та спростування недостовірної інформації про Збройні Сили України.

5. Збір та узагальнення інформації, яка надходить із Головних управлінь /управлінь/, служб Міністерства оборони України, Генерального штабу Збройних Сил та військових округів для підготовки повідомлень та заяв.

6. Аналіз та узагальнення матеріалів преси, радіо та телебачення з військово-політичної тематики для своєчасного інформування Міністра оборони та начальника Генерального штабу Збройних Сил України.

7. Організація і проведення прес-конференцій, брифінгів керівного складу Міністерства оборони та Генерального штабу Збройних Сил України.

8. Надання допомоги українським та іноземним журналістам у їх роботі по підготовці матеріалів про Збройні Сили України.

9. Співробітництво з вітчизняними та іноземними засобами масової інформації з метою об'єктивного висвітлення життєдіяльності Збройних Сил України.

10. Взаємодія з інформаційними структурами міністерств та відомств України, інших держав.

- 2 -

Вцілому Служба інформації та громадських зв'язків це не тільки окремий структурний підрозділ Центрального апарату Міністерства оборони, а й інформаційно-аналітична система, яка охоплює усі Збройні Сили.

Створити її при найменших затратах можливо:

- провівши у прес-службі МО внутрішню реорганізацію з додатковим введенням до її штату відділу зв'язків з громадськістю (4-5 чол.);

- реорганізувавши прес-центри видів Збройних Сил і військових округів у Центри інформації та громадських зв'язків, підпорядкованих безпосередньо командуючим. Ці центри, інформаційно-аналітичною діяльністю яких керує Служба інформації та громадських зв'язків Міністерства оборони, працюють на регіональному рівні;

- за рахунок скорочення багатотиражних дивізійних газет (видається 11 газет) ввести в штати армійських корпусів і розгорнутих з'єднань посади офіцерів по зв'язкам з пресою та громадськістю, підпорядкованих відповідним командирам. Керівництво їх інформаційно-аналітичною роботою, яка ведеться на місцевому рівні, мають здійснювати Центри інформації та громадських зв'язків видів ЗС та військових округів.

Видання "малої преси" сьогодні - малоефективне та дуже коштовне. Розгортання дивізійних газет доцільно передбачити на военний час.

Створення нової інформаційно-аналітичної системи не потребує значних штатно-структурних змін. Загальна чисельність особового складу такої системи не перевищить сумарної кількості офіцерів, що служать у редакціях багатотиражних газет, прес-центрах видів ЗС і військових округів та прес-службі МО. До того ж військовими журналістами зі скорочених газет можна поповнити некомплект газет округів та видів Збройних Сил.

Структура та система роботи Служби інформації та громадських зв'язків Міністерства оборони України показані на стор.3-4.

- 5 -

Не останню роль в ефективності роботи цієї системи відіграватимуть відносини Служби інформації та громадських зв'язків МО з військовими засобами масової інформації.

Сьогодні Збройні Сили мають:

- центральний друкований орган МО газета "Народна армія";
- журнал МО "Військо України" (створюється);
- редакція телерадіопрограм МО;
- газети видів ЗС "Флот України", "Вартові неба";
- газети військових округів "Армія України", "Слава і Честь";
- телерадіоцентр ВМС України "Бриз" (створюється).

Запропонована система роботи Служби може передбачати два варіанти відносин з військовими ЗМІ:

1. Координація інформаційної діяльності, яка носить характер рекомендацій. Це пояснюється тим, що видання являються друкованими органами (відповідно) військової колегії МО, військових рад видів ЗС та округів.

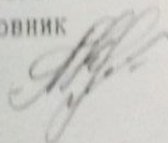
2. Інформаційна співпраця - розповсюдження матеріалів Служби через військові ЗМІ. Така практика існує сьогодні і вона пояснюється тим, що загальне керівництво військовими засобами масової інформації здійснює Головне управління виховної роботи Міністерства оборони.

Служба інформації та громадських зв'язків, виконуючи функції по забезпеченню зв'язків армії з суспільством, повинна підпорядковуватись Міністру оборони і виконувати свої завдання в тісній взаємодії з усіма структурами Міністерства оборони та Генерального штабу Збройних Сил України.

У прес-службі Міністерства оборони є напрацювання концепції реформування засобів масової інформації Збройних Сил, яку за Вашою згодою буде представлено для розгляду.

Доповідаю на Ваше рішення.

НАЧАЛЬНИК ПРЕС-СЛУЖБИ
МІНІСТЕРСТВА ОБОРОНИ УКРАЇНИ
підполковник

О. КЛУБАНЬ

Положення про Департамент преси та інформації МОУ

МІНІСТЕРСТВО ОБОРОНИ УКРАЇНИ

НАКАЗ

МІНІСТРА ОБОРОНИ УКРАЇНИ

22.02.2010

м. КИЇВ

№ 72

Про затвердження Положення
про Департамент преси та інформації
Міністерства оборони України

З метою визначення основних завдань і функцій Департаменту преси та інформації Міністерства оборони України, відповідальності та прав його керівника

НАКАЗУЮ:

1. Затвердити Положення про Департамент преси та інформації Міністерства оборони України, що додається.
2. Наказ Міністра оборони України від 6 червня 2007 року № 324 "Про затвердження Положення про Управління прес-служби Міністерства оборони України" (зі змінами) вважати таким, що втратив чинність.
3. Наказ розіслати згідно з розрахунком розсилки.

Тимчасово виконуючий обов'язки
Міністра оборони України

В.В.ІВАЩЕНКО

000374 *

■ 9-2010

ЗАТВЕРДЖЕНО
Наказ Міністра оборони України
22.02.2010 № 72

ПОЛОЖЕННЯ
про Департамент преси та інформації
Міністерства оборони України

1. Департамент преси та інформації Міністерства оборони України (далі – Департамент) є структурним підрозділом центрального апарату Міністерства оборони України (далі – Міністерство оборони), призначеним для реалізації державної інформаційної політики в Міністерстві оборони та Збройних Силах України (далі – Збройні Сили), ведення інформаційно-роз'яснювальної роботи з питань підвищення престижу військової служби, формування в українському суспільстві позитивної громадської думки стосовно Збройних Сил та висвітлення їх діяльності, виконання завдань в інформаційній сфері, бути офіційним джерелом публічної інформації Міністерства оборони та Збройних Сил, забезпечення ефективної діяльності системи інформування громадськості та засобів масової інформації (далі – ЗМІ).

Департамент здійснює прогнозування інформаційних ризиків під час взаємодії Збройних Сил та громадянського суспільства, забезпечує інтегрування у систему інформаційної безпеки та інформаційної протидії потенційним і реальним інформаційним загрозам сектору безпеки.

Департамент безпосередньо підпорядковується Міністру оборони України.

2. Департамент у своїй діяльності керується Конституцією, законами України, актами Президента України, Кабінету Міністрів України, наказами і директивами Міністра оборони України, керівними документами першого заступника Міністра оборони України та заступників Міністра оборони України, а також цим Положенням.

3. Основними завданнями Департаменту є:

формування та реалізація єдиної інформаційної політики Міністерства оборони, інформування громадськості і ЗМІ про оборонну політику держави, життєдіяльність військових частин Збройних Сил у місцях їх дислокації, створення для громадськості та ЗМІ необхідних умов для здійснення демократичного цивільного контролю;

забезпечення реалізації державної інформаційної політики в Міністерстві оборони та Збройних Силах;

забезпечення доступу громадян до відкритої інформації стосовно діяльності Міністерства оборони та Збройних Сил;

проведення моніторингу та аналізу матеріалів у ЗМІ та інтернет-виданнях з метою прогнозування інформаційних ризиків при взаємодії Збройних Сил та громадянського суспільства;

розповсюдження матеріалів стосовно діяльності Міністерства оборони та Збройних Сил, включаючи спростування недостовірної інформації, оприлюдненої у ЗМІ;

порушення цілісності офіційної інформації, оприлюдненої керівним складом Міністерства оборони та Збройних Сил; 2

забезпечення інформаційної безпеки у воєнній сфері та інформаційної протидії потенційним і реальним загрозам воєнного характеру.

4. Департамент відповідно до покладених на нього завдань:

забезпечує інформаційний супровід діяльності Міністерства оборони та Збройних Сил;

має виключне право оприлюднення через офіційний веб-портал Міністерства оборони, військові та цивільні ЗМІ офіційної позиції керівного складу Міністерства оборони та Генерального штабу Збройних Сил України (далі – Генеральний штаб) шляхом підготовки та розповсюдження заяв та інформаційних повідомлень;

забезпечує функціональне управління військовими ЗМІ, регіональними медіа-центрами Міністерства оборони та методичне управління структурними підрозділами (посадовими особами) по роботі зі ЗМІ у Збройних Силах (далі – установи функціонального та методичного управління) стосовно інформування громадськості та ЗМІ;

проводить акредитацію представників ЗМІ, організовує і проводить прес-конференції, брифінги та інші публічні заходи з метою інформування громадськості та ЗМІ про стан справ у Збройних Силах, наявні проблеми та шляхи їх подолання за участю керівного складу Міністерства оборони та Генерального штабу;

інформує вищих державних посадових осіб та органи державної влади через відповідні інформаційні структури про заплановані заходи за участю Міністра оборони України;

організовує розповсюдження матеріалів, які спростовують спроби викривлення у ЗМІ офіційної точки зору керівництва та посадових осіб Міністерства оборони та Збройних Сил;

здійснює інформаційне забезпечення заходів міжнародного оборонного співробітництва за участю керівного складу Міністерства оборони та Генерального штабу в Україні та за кордоном;

сприяє міжнародному співробітництву в галузі інформації, забезпечує інформування громадськості та ЗМІ про виконання Україною міжнародних зобов'язань в оборонній сфері;

координує роботу у військових частинах представників ЗМІ, як суб'єктів, які здійснюють демократичний цивільний контроль над Збройними Силами;

інформує через ЗМІ про хід комплектування Збройних Сил особовим складом, заходи щодо підготовки громадян до військової служби, їх призову на військову службу та прийняття на військову службу за контрактом, звільнення в запас або у відставку військовослужбовців;

висвітлює організацію проведення заходів, пов'язаних з утилізацією надлишкового озброєння, військової техніки, боєприпасів, компонентів ракетного палива Збройних Сил, інформує про участь підрозділів Збройних Сил у заходах, пов'язаних з ліквідацією наслідків надзвичайних ситуацій природного та техногенного характеру;

3

організовує взаємодію структурних підрозділів Міністерства оборони та Генерального штабу, які відповідають за збір інформації в системі інформаційної протидії потенційним та реальним загрозам воєнного характеру;

безпосередньо розробляє та бере участь у розробці проектів законів України, актів Президента України, Кабінету Міністрів України, наказів та директив Міністра оборони України, проводить експертизу проектів з питань, віднесених до компетенції Департаменту;

організовує підготовку інформаційних матеріалів для керівництва Міністерства оборони і Генерального штабу щодо оприлюднених матеріалів у ЗМІ про порушення прав військовослужбовців, неналежне виконання наданих законом повноважень і функцій у сфері оборони;

організовує постійне оновлення, зберігання та використання інформаційних ресурсів Міністерства оборони, інформаційну підтримку функціонування офіційного веб-порталу Міністерства оборони;

організовує проведення заходів щодо підтримання готовності структурних підрозділів Департаменту та установ безпосереднього підпорядкування до функціонування в умовах особливого періоду;

організовує взаємодію з Радою національної безпеки та оборони України, Державним комітетом телебачення і радіомовлення України, Національною радою України з питань телебачення і радіомовлення, іншими інформаційними структурами органів державної влади, органів місцевого самоврядування, інформаційних агентств та керівництвом корпунктів закордонних ЗМІ, акредитованих в Україні, підтримує контакти з головними редакторами вітчизняних друкованих ЗМІ, керівниками телерадіокомпаній;

розробляє та реалізовує інформаційні медіа-проекти в рамках діяльності Міністерства оборони та Збройних Сил;

організовує журналістські творчі конкурси на краще висвітлення військової тематики у цивільних ЗМІ і конкурси серед військових ЗМІ для визначення та заохочення кращих видань, телерадіопрограм та кращих журналістів у своїх номінаціях серед цивільних та військових ЗМІ;

бере участь у забезпеченні діяльності, пов'язаної з державною таємницею, здійсненні заходів щодо захисту іншої інформації з обмеженим доступом, що є власністю держави.

5. Департамент очолює директор, якого призначає на посаду та звільняє з посади Міністр оборони України.

Директор Департаменту безпосередньо підпорядковується Міністру оборони України і є прямим начальником для всього особового складу Департаменту.

6. Директор Департаменту має право:

· видавати накази та здійснювати інші заходи, спрямовані на виконання Департаментом покладених на нього завдань та функцій;

· координувати діяльність військових ЗМІ, регіональних медіа-центрів Міністерства оборони, структурних підрозділів (посадових осіб), які відповідають за роботу зі ЗМІ у Збройних Силах, та здійснювати контроль за виконанням завдань, покладених на них;

організувати взаємодію із структурними підрозділами Міністерства оборони, Генерального штабу, які відповідають за збір і аналіз інформації у системі інформаційного протиборства;

роз'яснювати у ЗМІ офіційну позицію керівного складу Міністерства оборони і Генерального штабу з питань життєдіяльності Збройних Сил;

розробляти поточні та перспективні плани роботи Департаменту, розподіляти обов'язки між військовослужбовцями та працівниками, контролювати їх роботу, затверджувати поточні та перспективні плани роботи установ безпосереднього підпорядкування;

робити запити та отримувати від структурних підрозділів Міністерства оборони, Генерального штабу, інших органів військового управління Збройних Сил необхідні довідкові матеріали для підготовки інтерв'ю та виступів Міністра оборони України, керівного складу Міністерства оборони та Генерального штабу з метою доведення інформації до представників ЗМІ або спростування недостовірної інформації, яка викликає широкий резонанс у суспільстві та негативно впливає на громадську думку стосовно Збройних Сил;

вносити на розгляд керівництва Міністерства оборони, Генерального штабу питання проблемного характеру, порушені ЗМІ, та пропозиції щодо їх вирішення;

визначати та затверджувати основні завдання і функції структурних підрозділів Департаменту, відповідальність та права їх керівників;

підписувати подання на присвоєння військових звань військовослужбовцям та рангів державним службовцям Департаменту;

затверджувати та погоджувати атестаційні висновки (атестації) на військовослужбовців та державних службовців Департаменту;

приймати рішення щодо добору кандидатів для включення до резерву на вищі посади та направлення військовослужбовців і державних службовців Департаменту та установ функціонального управління на навчання;

здійснювати добір та розстановку кадрів у Департаменті та погоджувати призначення на посади посадових осіб в установах функціонального управління, які відповідають за роботу зі ЗМІ у Збройних Силах;

вносити пропозиції щодо змін до структури Департаменту та штатів установ функціонального управління, сприяти їх оптимізації.

7. Рішення щодо повноважень, вказаних в абзацах дев'ятому – чотирнадцятому пункту 6 цього Положення, приймаються виключно директором Департаменту.

8. Директор Департаменту зобов'язаний:

організувати роботу Департаменту, координувати діяльність військових ЗМІ, регіональних медіа-центрів Міністерства оборони та структурних підрозділів (посадових осіб), які відповідають за роботу зі ЗМІ у Збройних Силах, та здійснювати контроль за виконанням завдань, покладених на них;

планувати роботу і здійснювати заходи стосовно підтримання та вдосконалення бойової і мобілізаційної готовності Департаменту, установ функціонального управління;

здійснювати своєчасне та якісне інформаційне забезпечення керівництва Міністерства оборони і Генерального штабу;

організувати об'єктивне та оперативне інформування суспільства через вітчизняні і закордонні ЗМІ про діяльність Міністерства оборони і Генерального штабу, військових частин, формування позитивної громадської думки стосовно діяльності Збройних Сил;

брати безпосередню участь у розробці проектів законів України та інших нормативно-правових актів за напрямом діяльності Департаменту, що підлягають обов'язковій державній реєстрації у Міністерстві юстиції України, згідно з Планом законопроектної та нормотворчої роботи Міністерства оборони України;

організувати виконання державних програм розвитку Збройних Сил, інших програм (планів) з питань оборони, що стосуються компетенції Департаменту;

забезпечувати охорону державної таємниці відповідно до вимог режиму секретності, захист іншої інформації з обмеженим доступом, що є власністю держави, відповідно до вимог законодавства України, та здійснювати постійний контроль за його станом;

вносити в установленому порядку подання про присвоєння рангів державним службовцям Департаменту та військових звань особам офіцерського складу відповідно до вимог законодавства України, а також про їх заохочення та накладення дисциплінарних стягнень;

здійснювати заходи щодо поліпшення роботи Департаменту;

забезпечувати дотримання особовим складом Департаменту законодавства України з питань державної служби, протидії корупції та охорони праці, вимагати від військовослужбовців (державних службовців) дотримання військової (трудової) дисципліни;

сприяти забезпеченню соціального та правового захисту особового складу Департаменту, приймати рішення за заявами, скаргами та іншими зверненнями особового складу Департаменту;

організувати роботу щодо розгляду звернень, скарг та пропозицій громадян з питань, що відносяться до компетенції Департаменту;

вивчати, підбирати та подавати в установленому порядку державних службовців для призначення на вакантні посади в Департаменті, установах функціонального управління та звільнення їх із займаних посад відповідно до вимог законодавства України;

здійснювати добір кандидатів для включення до резерву на вищі посади, навчання та офіцерів по роботі зі ЗМІ – до складу українських миротворчих контингентів, спостережних місій, багатонаціональних штабів;

контролювати та перевіряти додержання правил пожежної безпеки особовим складом Департаменту;

підтримувати стійкий морально-психологічний стан особового складу Департаменту, високий рівень виконавчої дисципліни в Департаменті.

9. Директор Департаменту відповідає за:

планування, організацію діяльності щодо інформаційного забезпечення в Міністерстві оборони та Збройних Силах в межах повноважень;

6

бойову та мобілізаційну готовність, підготовку, військову і трудову дисципліну, морально-психологічний стан особового складу Департаменту, забезпечення охорони державної таємниці відповідно до вимог режиму секретності та постійний контроль за його станом;

здійснення заходів щодо реалізації соціально-правових гарантій військовослужбовців та працівників Збройних Сил у межах повноважень Департаменту;

формування нормативно-правової бази з питань, що відносяться до компетенції Департаменту;

своєчасність, повноту в межах компетенції та якість відпрацювання документів, що надходять до Департаменту;

всебічне забезпечення діяльності структурних підрозділів Департаменту;

контроль за організацією діяльності установ функціонального управління.

10. Директор Департаменту має двох заступників, які очолюють відділи.

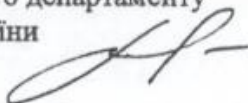
Заступників директора Департаменту призначає на посаду та звільняє з посади Міністр оборони України в установленому законодавством порядку.

Директор Департаменту розподіляє обов'язки між своїми заступниками.

11. Структуру і Положення про Департамент затверджує Міністр оборони України.

12. Департамент має печатку із зображенням Державного Герба України та своїм найменуванням, а також інші печатки та штампи, необхідні для забезпечення своєї діяльності.

Директор Адміністративного департаменту
Міністерства оборони України
генерал-майор

В.О.ГЕОРГІШ

ІНФОРМАЦІЙНА ДОВІДКА

до наказу Міністра оборони України
від 22.02.2010 № 72

“Про затвердження Положення про Департамент преси та інформації
Міністерства оборони України”

1. Обґрунтування необхідності видання

Видання наказу Міністра оборони України “Про затвердження Положення про Департамент преси та інформації Міністерства оборони України” обумовлене необхідністю врегулювання діяльності Департаменту преси та інформації Міністерства оборони України.

2. Цілі і завдання видання

Видання наказу створить нормативно-правові основи діяльності Департаменту преси та інформації Міністерства оборони України в питаннях висвітлення діяльності керівництва Міністерства оборони України та Генерального штабу Збройних Сил України, військових частин у вітчизняних і закордонних засобах масової інформації та сприятиме підвищенню ефективності керівництва військовими засобами масової інформації.

3. Загальна характеристика і основні положення

Наказ Міністра оборони України “Про затвердження Положення про Департамент преси та інформації Міністерства оборони України” спрямований на подальше вдосконалення системи реалізації державної інформаційної політики у військовій сфері, керівництва засобами масової інформації Міністерства оборони України, забезпечення інформування громадськості через вітчизняні та закордонні засоби масової інформації про функціонування Міністерства оборони України та Збройних Сил України, з метою формування позитивної громадської думки стосовно діяльності Збройних Сил України, популяризації військової служби.

4. Стан нормативно-правової бази в цій сфері правового регулювання

Реалізацію вимог законодавства в інформаційній сфері регламентовано Законами України “Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки”, “Про інформацію”, “Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні”, “Про телебачення і радіомовлення”, “Про інформаційні агентства”.

2

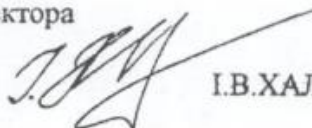
5. Фінансово-економічне обґрунтування видання

Впровадження наказу Міністра оборони України “Про затвердження Положення про Департамент преси та інформації Міністерства оборони України” не потребує додаткових фінансових витрат.

6. Прогноз соціально-економічних та інших наслідків видання

Видання наказу сприятиме створенню нової моделі управління системою інформаційних комунікацій Міністерства оборони України, підвищить ефективність об’єктивного і оперативного інформування громадськості про стан справ у Збройних Силах України та процеси, що відбуваються в армійському середовищі, впливатиме на формування позитивної громадської думки стосовно діяльності Збройних Сил України.

Тимчасово виконуючий обов’язки директора
Департаменту преси та інформації
Міністерства оборони України

І.В.ХАЛЯВІНСЬКИЙ

Додаток Д

**Доповідь начальника пресслужби МОУ щодо отримання в
підпорядкування друкованих ЗМІ**

МІНІСТЕРСТВО ОБОРОНИ
УКРАЇНИ
УПРАВЛІННЯ ПРЕС-СЛУЖБИ
Код 22990960

Міністру оборони України
ЄХАНУРОВУ Ю.І.

« 30 » вересня 2008 р.

№ 2351 з/812

На № 7349/з від 03.07.08

Доповідаю, що відповідно до Директиви Міністра оборони України від 21.07.2008 "Про проведення організаційних заходів в Центральному апараті Міністерства оборони України" військові засоби масової інформації: Центральний друкований орган Міністерства оборони України "Народна армія", Центральний друкований орган Міністерства оборони України журнал "Військо України", Друкований орган Міністерства оборони України журнал "Атлантична панорама", редакція та видавництво газети "Флот України", Центральна телерадіостудія Міністерства оборони України, Телерадіокомпанія Військово-Морських Сил Збройних Сил України "Бриз" прийняті 01.10.2008 р. у підпорядкування Управлінню прес-служби Міністерства оборони України.

Перевірками наявності матеріальних цінностей недостач не встановлено. Результати роботи комісій оформлені відповідними актами.

Про прийом військових засобів масової інформації доведено Генеральному штабу Збройних Сил України через Головне управління оборонного планування Генерального штабу Збройних Сил України.

Начальник Управління прес-служби Міністерства оборони України –
прес-секретар Міністра оборони України

І.В.ХАЛЯВІНСЬКИЙ

І.В.Халявінський
Б. Кошарний (Б. Кошарний-Василько)

Акт впровадження матеріалів дисертаційного дослідження у навчальний процес університету українознавства 58 будинку офіцерів

ЗАТВЕРДЖУЮ
 начальник 58 будинку офіцерів
 полковник В. ПРОВОЗИН
 2023 р.

АКТ ВПРОВАДЖЕННЯ

матеріалів дисертаційного дослідження старшого лейтенанта Поронюка Р.О за темою «Розвиток інформаційно - медійної компоненти Збройних Сил України у 1991-2021 роках: історичний аспект»

Ми, що нижче підписалися, склали цей акт в тому, що матеріали дисертаційного дослідження старшого лейтенанта Поронюка Р.О. за темою «Розвиток інформаційно-медійної компоненти Збройних Сил України у 1991-2021 роках: історичний аспект» впроваджено у навчальний процес університету українознавства 58 будинку офіцерів та під час проведення інформаційно-медійних заходів Львівського гарнізону.

Голова комісії:

Заступник начальника 58 будинку офіцерів
 підполковник Я.КОСТЯК

Члени комісії:

Інструктор культурно-масової роботи 58 будинку офіцерів
 працівник ЗС України О.КОЗИНКЕВИЧ

Начальник воєнно-історичного музею 58 будинку офіцерів
 працівник ЗС України С.ПАЛІСА

Акт впровадження матеріалів дисертаційного дослідження у навчальний процес Львівської обласної спілки журналістів України

ЗАТВЕРДЖУЮ

Голова Львівської обласної спілки журналістів України

Я. КЛИМОВИЧ
_____ 2024 року

АКТ ВПРОВАДЖЕННЯ

матеріалів дисертаційного дослідження старшого лейтенанта Поронюка Р.О за темою «Розвиток інформаційно-медійної компоненти Збройних Сил України у 1991-2021 роках: історичний аспект»

Ми, що нижче підписалися, склали цей акт в тому, що матеріали дисертаційного дослідження старшого лейтенанта Поронюка Р.О. за темою «Розвиток інформаційно-медійної компоненти Збройних Сил України у 1991-2021 роках: історичний аспект» впроваджено у навчальний процес Львівської спілки журналістів України при роботі з журналістами та студентами.

Голова комісії:

Заступник голови Львівської обласної спілки журналістів України
А.БОЛКУН

Члени комісії:

Н.ВОЙТОВИЧ
О.ФЕЙЛО

**Акт впровадження матеріалів дисертаційного дослідження
у навчальний процес Національної академії сухопутних військ
імені гетьмана Петра Сагайдачного**

ЗАТВЕРДЖУЮ

Заступник начальника Національної академії з
навчальної роботи

полковник

О.КРАСЮК

«27»

2024 року

АКТ

про впровадження результатів дисертаційного дослідження
ад'юнкта штатного науково-організаційного відділу старшого лейтенанта
Поронюка Романа Олександровича у навчальний процес Національної академії
сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного

Комісія у складі: голови – завідувача кафедри гуманітарних наук, доктора наук з державного управління, професора, працівника Збройних Сил України КАЛЯЄВА А.О. та членів комісії – професора кафедри, доктора історичних наук, професора, працівника Збройних Сил України ХАРУКА А.І. та професора кафедри, доктора історичних наук, працівника Збройних Сил України СОЛЯРА І.Я. склала цей акт про те, що результати дисертаційного дослідження ад'юнкта штатного науково-організаційного відділу старшого лейтенанта Поронюка Р.О. на тему “Розвиток інформаційно-медійної компоненти Збройних Сил України у 1991-2021 рр.: історичний аспект” впроваджені в навчальний процес кафедри гуманітарних наук Інституту морально-психологічного забезпечення та використовуються при вивченні курсантами НАСВ спеціальності 254 «Забезпечення військ (сил)» навчальної дисципліни «Інформаційна безпека» за наступними навчальними питаннями: Тема 1. Основи інформаційної безпеки, Заняття 1. Безпека інформаційного простору в умовах інформаційного суспільства, Навчальне питання 3. Особливості інформаційної безпеки; Заняття 6. Сучасні загрози інформаційній безпеці держави, Навчальне питання 2. Особливості інформаційного простору держави в умовах інформаційних воєн.

Голова комісії:

завідувач кафедри гуманітарних наук
д. наук з держ. упр. проф.

А.КАЛЯЄВ

Члени комісії:

професор кафедри гуманітарних наук
д.іст.наук. проф.

А.ХАРУК

професор кафедри гуманітарних наук
д.іст.наук. проф.

І.СОЛЯР